

PL ISSN 0033-202X

P.4

club 3

AKADEMIA NAUK — BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

club

ROCZNIK 48
zeszyt 4

1980

OSSOLINEUM

REDAKCJA

**BARBARA SORDYŁOWA — redaktor naczelny,
IZABELA KUCZYŃSKA — sekretarz redakcji,
MARIA LENARTOWICZ, LEON ŁOS**

RADA REDAKCYJNA

**HELENA WIĘCKOWSKA — przewodnicząca
CZESŁAW DEJNAROWICZ, CECYLIA DUNINOWA, BARBARA EYCHLEROWA,
ZBIGNIEW JABŁOŃSKI, IZABELA KUCZYŃSKA, MARIA LENARTOWICZ,
LEON ŁOS, HENRYK SAWONIAK, ANNA SITARSKA, BARBARA SORDYŁOWA,
HANNA ZASADOWA**

Staly dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

**BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ**

Opracowanie:

**Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: BARBARA EYCHLEROWA**

Adres Redakcji:

**Biblioteka PAN, 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki,
VI p. tel. 20-33-02, teleks 815360 bpan pl**

Adres Wydawnictwa

**Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo PAN, 50-106 Wrocław,
Rynek 9**

TREŚĆ

Współtwórcy polskiego bibliotekarstwa — świadkowie sześćdziesięciu lat... Wywiad z doc. dr Zofią Krystyną Remerową (Rozm. <i>Jadwiga Kołodziejska</i>)	347
Bibliografia prac Z. K. Remerowej w wyborze (1928—1976) (Oprac. <i>J. Kołodziejska</i>)	352
Artykuły	
BOLESŁAW HOWORKA: Odpowiedzialność materialna pracowników bibliotek w świetle przepisów prawnych	355
JOZEF PARUCH: Gospodarka dubletami i drukami zbędnymi	363
Doniesienia. Komunikaty	
Z prac nad planem specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych (<i>Elżbieta Malinowska</i>)	377
Sprawozdania	
18 Sesja ISO/TC 46 Dokumentacja. Warszawa, 18-27.04.1979 (<i>Hanna Kłodnicka</i>)	383
Konferencja robocza Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Muzycznych (AIBM). Salzburg, 1-7.07.1979 (<i>Maria Prokopowicz</i>)	388
V Krajowa Konferencja Bibliotek Muzycznych. Gdańsk, 21-22.09.1979 (<i>Wiesława Dziechciowska</i>)	392
Recenzje i przeglądy piśmiennictwa	
Zarys bibliografii	
H-J. Koppitz: Grundzüge der Bibliographie. München 1977 (<i>Adam Nowak</i>)	395
Radziecka norma opisu bibliograficznego	
GOST 7. 1-76 Sistema informacionno-bibliografičeskoj dokumentacii. Bibliografičeskoe opisanie proizvedenij pečati. Izdanie oficial'noe. Moskva 1977 (<i>Maria Lenartowicz</i>)	399
Polskie normy bibliograficzne	
J. Pelcowa: Polskie normy bibliograficzne. Warszawa 1977 (<i>Maria Kocójowa, Wanda Pindłowa</i>)	405
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Jerzy Hławiczka</i>)	409
Z prac Biblioteki PAN w Warszawie	
Seminarium poświęcone problematyce katalogowania książek	415

Z żałobnej karty

Janina Jaworska (1927-1979). (Oprac. <i>Barbara Włodarczyk</i>)	419
Kronika krajowa	421
Kronika zagraniczna	424
Wydawnictwa otrzymane	427
Autorzy	428

CONTENTS

Creators of Polish librarianship — Witnesses of sixty years...	
An interview with ass. prof. dr Zofia Krystyna Remerowa (by <i>Jadwiga Kołodziejska</i>)	347
A bibliography of selected writings of Z. K. Remerowa (by <i>Jadwiga Kołodziejska</i>)	352

Articles

BOLESŁAW HOWORKA: Financial liability of library workers in the light of legal regulations (Summary — 362)	355
JOZEF PARUCH: Management of duplicates and superfluous publications (Summary — 375)	363

Communications

Work on the plan of specialization of library resources (<i>Elżbieta Malinowska</i>)	377

Reports

18th Session of ISO/TC 46 Documentation, Warsaw, 18-27 April, 1979 (by <i>Hanna Kłodnicka</i>)	383
Report on a working conference of the International Association of Music Libraries (AIBM), Salzburg, 1-7 July, 1979 (by <i>Maria Prokopowicz</i>)	388
5th National Conference of Polish Music Libraries held in Gdańsk, 21-22 September, 1979 (by <i>Wiesława Dziechciowska</i>)	392

Reviews	395

Activities of the Library of Polish Academy of Sciences	415

Obituary	419

News from the country	421

News from abroad	424

Publications received	427

Contributors	428

WSPÓŁTWÓRCY POLSKIEGO
BIBLIOTEKARSTWA
SWIADKOWIE SZESZCZESIECIU LAT...

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 1980 4
PL ISSN 0033-202X

DOCENT DR ZOFIA KRYSZYNA REMEROWA
FILOLOG KLASYCZNY, BIBLIOTEKARZ, EDYTOR

Przeгляд Biblioteczny złożył wizytę jednej z najstarszych przedstawicielek bibliotekarstwa polskiego, założycielce Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, wychowawczyni kilku pokoleń bibliotekoznawców i bibliotekarzy. Od ponad pół wieku związana z zawodem

bibliotekarskim, pełniła liczne funkcje kierownicze przeplatając swoje pracowite życie tłumaczeniami dzieł św. Augustyna, Cyncerona i Komeńskiego. W 1968 r. przeszła na emeryturę, nie tracąc ani na moment kontaktu z gronem swoich wychowanków, z pracą dydaktyczną, prowadząc seminarium magisterskie, opiekując się pracami doktorskimi. Wypro-

mowała 16 doktorów bibliotekoznawstwa, z których wielu pełni kierownicze funkcje w bibliotekarstwie.

Przegląd Biblioteczny — Czy mogłaby Pani Docent wspomnieć o swoich pierwszych kontaktach z biblioteką?

Zofia Krystyna Remerowa — Studia uniwersyteckie rozpoczęłam w Uniwersytecie Lwowskim w 1916/17 r. od filologii klasycznej, ale już w roku następnym zostałam skierowana do nowo powstałej Katedry Archeologii jako zastępca asystenta. W 1921 r. uzyskałam doktorat na podstawie pracy: „Naczynia malowane na ziemiach polskich i ich stosunek do ceramiki greckiej”. Praca ta nie ukazała się drukiem, ponieważ dla uzyskania dostępu do zmagazynowanych w piwnicach Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie materiałów pochodzących z wykopaliska prof. Demetrykiewicza musiałam podpisać zobowiązanie, że wyjdzie ona dopiero w zbiorowej pracy, którą miała wydać Akademia. Niestety, inni autorzy nie przygotowali swoich prac i to zdecydowało o mojej rezygnacji z pracy w Katedrze i przejściu do Biblioteki Uniwersyteckiej. Zetknęłam się w niej i zaprzyjaźniłam z wieloma wybitnymi osobami, takimi jak S. Vrtel-Wierczyński, F. Smolka, E. Gaberle, A. Bocheński, S. Męcarski i inni. Nie obyło się więc bez żywych dyskusji nad sprawami bibliotek, braliśmy aktywny udział w organizowaniu lwowskiego oddziału Związku Bibliotekarzy Polskich, wykonywaliśmy pozaobowiązkowe prace w Bibliotece, jak np. opracowanie (wspólnie z S. Męcarskim) księgozbioru z Honfleur czy zaopiekowanie się po raz pierwszy drukami ulotnymi. Na podstawie zarówno dyskusji, jak i obserwacji utwierdzałam się coraz bardziej w przekonaniu, że należy dążyć do rozwijania w bibliotekach naukowych usług informacyjnych. Dałam też temu wyraz w jednym z pierwszych moich artykułów na łamach *Lwowskich Studiów Bibliotecznych*.

Ale już w 1931 r. musiałam pożegnać się z Biblioteką. Mój mąż otrzymał posadę dyrektora Prywatnego Gimnazjum Koedukacyjnego w Borysławiu, przeniosłam się więc tam z całą rodziną.

Mój pobyt w Borysławiu od 1931 r. do 1940 r. był zupełnie odmiennym rozdziałem mojego życia. W mieście liczącym 45 000 mieszkańców było 13 000 bezrobotnych. Toteż podjęłam współpracę z Towarzystwem Szkoły Ludowej, bardzo tam aktywnie działającym. Wobec braku sieci bibliotek powszechnych na wsi, zajęłam się zaopatrywaniem wsi okolicznych w niewielkie księgozbiory wędrowne. Podjęłam się również prowadzenia Średniej Szkoły Zawodowej dla Dziewcząt TSL oraz przewodniczenia Stowarzyszeniu Społecznej Pracy Kobiet, starając się pomóc przede wszystkim bezrobotnym. Wkrótce zostałam radną, a za całokształt mojej pracy społecznej w Borysławiu otrzymałam w 1938 r. Srebrny Krzyż Zasługi.

Lata borysławskie to była dla mnie wielka szkoła pracy społecznej. Ale na marginesie moich prac kontynuowałam moje dawniejsze „hobby”,

tj. przekłady z jęz. łacińskiego. Mówię: kontynuowałam, bowiem początek tych prac sięga lat dwudziestych. Wtedy to mój dawny katecheta ks. Czesnak zaproponował mi przygotowanie przekładu wybranych przez niego rozdziałów *Wyznań św. Augustyna*. Po latach, kiedy zebrano się sporo tych rozdziałów, przekazał je Krakowskiej Spółce Wydawniczej i wówczas zaproponowano mi ich wydanie. Ukazało się ono w 1929 r. w dwu edycjach: w serii *Biblioteki Narodowej* i jako wydanie popularne. Wówczas otrzymałam propozycję przekładu *Wielkiej Dydaktyki* J. A. Komeńskiego dla Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego w Krakowie. Dla własnej satysfakcji tłumaczyłam też wieczorami pisma wybrane Cy-cerona, które zresztą wyszły drukiem dopiero w 1954 r. w serii *Biblioteki Narodowej*.

Po wybuchu II wojny światowej przez jakiś czas pracowałam w Gimnazjum w Borysławiu (mąż był na froncie), ale niebawem przeniosłam się do Lwowa, gdzie znalazłam kolejno zatrudnienie w 1940 r. w Bibliotece Instytutu Medycznego, w l. 1941-1944 w Bibliotece Uniwersyteckiej, a w r. akad. 1944/45 na Uniwersytecie, zrazu jako adiunkt w katedrze prof. Podlachy, a później, po jej likwidacji, jako wykładowca jęz. niemieckiego. W 1945 r. w ramach repatriacji wyjechaliśmy do Krakowa. Przypadkiem spotkany tam prof. Wierczyński z miejsca zaangażował nas oboje z mężem do Biblioteki Narodowej w Warszawie.

W Bibliotece Narodowej pełniłam bardzo rozmaite funkcje. Obok współpracy przy organizowaniu poszczególnych działów Biblioteki często musiałam kontaktować się z różnymi bibliotekami w poszukiwaniu materiałów dla Ministerstwa Oświaty czy Komitetu Centralnego PZPR. Spotykałam się wówczas z dużymi trudnościami w docieraniu do potrzebnych materiałów i z tradycjonalizmem usług bibliotecznych. W momencie podjęcia przez władze decyzji zorganizowania sieci ośrodków informacji naukowej dla potrzeb gospodarczych spróbowałam rozbudowania usług informacyjnych w bibliotekach naukowych. Nie dało to jednak większych efektów. Starłam się więc zabiegać o utworzenie w Bibliotece Narodowej osobnego działu informacji naukowej, co zostało zrealizowane.

Praca w Naczelnej Dyrekcji Bibliotek w l. 1950—1951 na stanowisku naczelnika Wydziału Bibliotek Naukowych oraz przewodniczenie Komisji Kultury w Dzielnicowej Radzie Narodowej-Mokotów pozwoliły mi poznać problemy rozwijającej się wówczas sieci bibliotek powszechnych.

Przegląd Biblioteczny — Ale w tym samym czasie zajęła się również Pani Docent organizacją studiów bibliotekoznawczych w Warszawie?

Zofia Krystyna Remerowa — Oczywiście, nigdy nie było mi dane ograniczenie moich obowiązków służbowych do jednego tylko miejsca pracy. Będąc włączona od samego początku do prac komisji resortowej dla sprawy powołania katedry bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego musiałam znaleźć czas także na prace nad programem no-

wych studiów. Kiedy zaś katedra już powstała w 1951 r. pod kierownictwem prof. Aleksandra Birkenmajera, zostałam w 1953 r. zatrudniona dodatkowo jako jej p.o. samodzielny pracownik nauki. Od 1960 r. już jako docent objęłam jej kierownictwo.

Przegląd Biblioteczny — Czy już wówczas pojawiła się myśl powołania instytutu naukowego do spraw bibliotekarstwa?

Zofia Krystyna Remerowa — Zdawałam sobie już wówczas sprawę z ogromu przemian w dziedzinie oświaty i kultury, które wymagały przeprowadzenia zmian również w bibliotekach. Zmiany te nie mogły być wprowadzone na podstawie intuicyjnych odczuć i indywidualnych poglądów. Musiały uzyskać solidną podbudowę naukową. Wyższe szkolnictwo bibliotekarskie stawiało wówczas pierwsze kroki. Stąd zaczęła wyłaniać się myśl powołania w ramach Biblioteki Narodowej Instytutu Książki i Czytelnictwa; powstał on w 1955 r.

Przegląd Biblioteczny — Dlaczego Instytut Książki i Czytelnictwa zajął się od początku problematyką bibliotekarstwa publicznego i czytelnictwa powszechnego?

Zofia Krystyna Remerowa — Zadania Instytutu Książki i Czytelnictwa były pomyślane znacznie szerzej. Nie myśleliśmy o uchylaniu się od prac badawczych związanych z bibliotekami innych sieci, zwłaszcza bibliotek naukowych. Jednakże największe potrzeby wiązały się z dynamicznie rozbudowującą się siecią bibliotek powszechnych. Niemały wpływ na wprowadzenie tematyki bibliotekarstwa powszechnego do programu Instytutu miała osobowość ówczesnego dyrektora Centralnego Zarządu Bibliotek w Ministerstwie Kultury i Sztuki Czesława Koziola. Łączył on w sobie uzdolnienia organizacyjne oraz cechy typowe dla naukowca. Był to umysł dociekliwy, ktrytyczny, nie ulegał stereotypom. Dlatego m.in. zabiegał energicznie o powołanie Instytutu i bardzo się jego poczynaniami interesował, starając się o stypendia zagraniczne dla młodego wówczas zespołu.

Przegląd Biblioteczny — Zgodzi się Pani Docent ze mną, że wprowadzenie problematyki bibliotekarstwa publicznego do programu Instytutu a tym samym Biblioteki Narodowej nie dla wszystkich pracowników tej największej biblioteki naukowej kraju było oczywiste. Wątpliwości te jeszcze dziś dochodzą do głosu.

Zofia Krystyna Remerowa — Zdawałam sobie sprawę z tych zastrzeżeń. Ale przecież część obowiązków w zakresie unowocześniania pracy bibliotek naukowych spadała także na inne działy Biblioteki Narodowej. Istniał już Zakład Informacji Naukowej pomyślany wówczas jako inspirowany inne biblioteki w kraju oraz rozbudowujący się wówczas Instytut Bibliograficzny. Same zaś biblioteki naukowe miały w przeciwieństwie do bibliotek publicznych wysoko kwalifikowaną kadrę i ustabilizowany w ogólnych zarysach stan organizacyjny. Dlatego też postanowiliśmy angażować do pracy w Instytucie ludzi młodych, świeżo po studiach, bez

tradycyjalnych obciążeni. Nietrudno było przewidzieć, że problematyka społeczna w powiązaniu z bibliotekami i czytelnictwem wciągnie ten zespół bez reszty i wypełni program naukowy Instytutu. Choć wiadomo mi, że ostanio poszerzyliście plany swoich badań o sprawy związane z czytelnictwem piśmiennictwa fachowego i bibliotekami innych typów.

Przegląd Biblioteczny — Nauka nie poszła w las. Nauczyła nas Pani Docent widzieć bibliotekę w zespole licznych uwarunkowań społecznych, jako instytucję wpływającą na społeczeństwo, ale też stanowiącą rezultat zachodzących przemian politycznych, kulturalnych i oświatowych. Po latach doświadczeń i gromadzenia wiedzy okazało się, że badanie zjawisk związanych ze społecznym funkcjonowaniem książki w społeczeństwie w aspekcie jedynie bibliotek publicznych stało się niewystarczające.

Zofia Krystyna Remerowa — Cieszę się, że doszliście do tych stwierdzeń w toku licznych badań empirycznych. Staralam się zwrócić uwagę na te zjawiska w mojej skromnej książeczce: *Zmiany funkcji bibliotek w powojennym dwudziestolecu* [26].

Przegląd Biblioteczny — Nigdy nie dopisała się Pani Docent do żadnej z naszych prac, nigdy nie wykorzystała zebranych przez nas materiałów. Wiedzieliśmy, że etyka zawodowa reprezentowana przez Panią nie jest powszechna. Dlatego też nie zdarzyło się dotąd w naszym zespole, by ktoś z Pani wychowanków złamał tę zasadę. Czy może to być dla Pani drobną satysfakcją?

Zofia Krystyna Remerowa — Sama w związku z moją pracą doktorską padłam ofiarą takiego „rabunku”. Zebrane przeze mnie materiały zostały wykorzystane w pracy mojego recenzenta. Byłam więc wyculona na wszelkie tego typu „piractwo”. A ponadto przecież pierwsze lata naszej współpracy traktowałam jako okres nauki, musieliście więc mieć jakąś satysfakcję z osiągniętych wyników. Cieszę się, że i wy tak pojmujecie swoje obowiązki wobec waszych współpracowników.

Przegląd Biblioteczny — Czy można zapytać, nad czym Pani Docent obecnie pracuje?

Zofia Krystyna Remerowa — Trudno mi odpowiedzieć. Zawsze marzyłam o opracowaniu takiego zarysu dziejów bibliotek, który by przekonywająco wykazywał, że zadania bibliotek były zawsze te same, choć formy i zasięg działalności bogaciły się i zmieniały. Nie wiem jednak, czy podołam temu zamierzeniu, zwłaszcza że pociąga mnie także myśl o spisaniu wielu moich doświadczeń i ciekawych przeżyć, których miałam sporo. Nie idzie mi o opublikowanie ich, ale o zapis, dokumentację epoki minionej. No i chętnie potłumaczyłabym jeszcze cokolwiek. Resztę czasu wypełni mi śledzenie waszych osiągnięć. Bo to już jest wasza epoka.

Rozm. *Jadwiga Kołodziejska*

BIBLIOGRAFIA PRAC ZOFII KRYSZTYNY REMEROWEJ

w wyborze (1928-1976)

Oprac. *Jadwiga Kołodziejska*

Prace bibliotekarskie i bibliotekoznawcze

1. S. MękarSKI, K. Remerowa: Księgozbiór z Honfleur [...] Lwów: L. Wiśniewski 1928 53 s.
2. O grafice S. Dębickiego. W: Pamiętnik III Zjazdu Bibliofilów Polskich we Lwowie [...] Lwów 1929 s. 73-84.
3. Bibliothèque de l'Université. W: Les bibliothèques de Lwów. Lwów: Impr. Inst. Nat. Ossoliński 1929 s. 37-51.
4. Katalog wystawy exlibrisów słowiańskich i wystawy zbiorowej exlibrisów Rudolfa Mękickiego. Przedm. [...] Lwów: Druk. Ossolińskich 1930 27 s.
5. O organizowanie czytelnictwa w bibliotekach naukowych. *Lwowskie Studia Biblioteczne* 1932 t. 1 s. 15-27.
6. Książka i jej społeczne powołanie. *Tyg. War.* 1946 nr 39 s. 4.
7. Administracja biblioteki, budżet, finanse. Warszawa: Zw. Bibliot. i Archiw. Polskich 1951 24 s., Korespondencyjny Kurs Bibliotekarski. Skrypt nr 2.
8. Aktualne zagadnienia w zakresie zbiorów bibliotecznych. Pamiętnik Konferencji Krynickiej. *Prz. Bibl.* 1951 R. 19 z. 3/4 s. 242-264.
9. Biblioteka Narodowa. *Por. Bibl.* 1952 nr 11 s. 241-247.
10. Z prac i zamierzeń Biblioteki Narodowej. *Wiedza i Życie* 1953 nr 5 s. 331-335.
11. Radziecka bibliografia zalecająca. *Prz. Bibliogr. Wyd. Gosp.* 1953 z. 5 s. 220-223.
12. Sprawa kadr naukowych w bibliotekach. *Prz. Bibl.* 1953 R. 21 z. 4 s. 297-325.
13. Dziesięć lat rozwoju bibliotek naukowych w PRL. *Życie Szkoły Wyższej* 1954 nr 7/8 s. 103-112.
14. Gromadzenie zbiorów w bibliotece. W: Bibliotekarstwo naukowe. Warszawa: PWN 1956 s. 86-131.
15. Stav a perspektywy knihovnictva w Poľsku. *Knižnica* 1955 čis. 2 s. 59-63.
16. Pięć dni w bibliotekach czecosłowackich. *Por. Bibl.* 1956 nr 9 s. 221-224.
17. Instytut Książki i Czytelnictwa BN. *Informator Bibliotekarza* s. 133-137.
18. Probleme des ländlichen Lesewesens. *Der Bibliothekar* 1957 H. 10 s. 1052-1057.
19. Studia bibliotekoznawcze na uniwersytetach polskich. *Prz. Bibl.* 1958 R. 26 z. 2/3 s. 115-130.
20. Fragmenty kroniki życia „integralnego” bibliotekarza naukowego. (W 50-tą rocznicę rozpoczęcia pracy bibliotekarskiej przez prof. dra Mariana Łodyńskiego). *Prz. Bibl.* 1960 R. 28 z. 1 s. 32-51.
21. Książka w Warszawie 1918-1939. W: *Studia Warszawskie* 1961 T. IV s. 205-226.
22. A. Łuczynska, K. Remerowa: Libraries in Poland. Warsaw: Polonia 1961, 108 s.
23. Badania czytelnictwa. Organizacja usług bibliotecznych i polityka biblioteczna. *Rocz. Bibl.* 1961 R. 5 s. 301-310.
24. Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego 1951-1961. *Rocz. Bibl.* 1961 R. 5 z. 4 s. 389-391.
25. Instytut Książki i Czytelnictwa. W: *Rocznik Polityczny i Gospodarczy* 1962 s. 647-652.
26. Zmiany funkcji bibliotek w powojennym czterdziestoleciu. Warszawa: SBP 1966, 49 s.

27. Organizacja studium podyplomowego z zakresu informacji naukowej. *Biol. Ośr. Dok. PAN* 1967 nr 1(10) s. 22-30.
28. Problemy metodologiczne informacji naukowej w naukach społecznych. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1972 R. 17 nr 3 s. 2-8.
29. Rola i potrzeby nowoczesnego bibliotekarstwa. *Nowe Książ.* 1974 nr 15(587) s. 76-77.
30. Teoria i praktyka bibliografii — Stefan Vrtel-Wierczyński. W: *Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Warszawa: Ossolineum 1974 s. 310-329.
31. Dr Adam Bocheński (1897-1974). *Bibliotekarz* 1975 z. 9 s. 222-223.
32. Adam Bocheński (1897-1974). *Prz. Bibl.* 1976 R. 44 z. 1 s. 87-90.

Tłumaczenia

1. Św. Augustyn: Wyznania (z listem ks. arcb. Józefa Teodorowicza do Tłumaczki). Kraków 1929, XXIII, 330 s.
2. Św. Augustyn: Wyznania. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Jerzy Kowalski. Kraków: Krak. Spółka Wyd. 1929, XC, 365 s.
3. Jan Amos Komenski: Wielka Dydaktyka. Kraków: Nauk. Tow. Pedagog. 1935 292 s.
4. Marcus Tullius Cicero: Wybór pism naukowych (oprac. M. Plezia). Wrocław: Ossolineum 1954 CLVI, 355 s.
5. Jan Amos Komenski: Wielka Dydaktyka. Wstępem i komentarzem opatrzył Bogdan Suchodolski. Wrocław: Ossolineum 1956 370 s.
6. Jan Amos Komenski: Pisma wybrane. Wybrał, wstępem i komentarzem opatrzył Bogdan Suchodolski. Wrocław: Ossolineum 1964 LIX, 703 s.
7. Jan Amos Komenski: Pampaedia. Wstępem i komentarzem opatrzył Bogdan Suchodolski. Wrocław: Ossolineum 1973 LXV, 297 s.
8. Marcin Świątkowski: Polski Herold Naukowej Prawdy. Wstęp Bogdan Suchodolski. Wrocław: Ossolineum 1976 272 s.

BOLESŁAW HOWORKA

ODPOWIEDZIALNOŚĆ MATERIALNA PRACOWNIKÓW BIBLIOTEK
W ŚWIETLE PRZEPISÓW PRAWNYCH

Specyfika odpowiedzialności materialnej pracowników bibliotek. Dwa rodzaje odpowiedzialności mogącej mieć zastosowanie w przypadku pracowników bibliotek: 1. odpowiedzialność na zasadach ogólnych za szkodę wyrządzoną bibliotece. 2. szczególna odpowiedzialność za szkodę w mieniu powierzonym. Możliwość odpowiedzialności karnej. Obowiązek ze strony kierownictwa zapewnienia odpowiednich warunków zabezpieczenia mienia biblioteki. Postępowanie w przypadku ujawnienia szkody.

Pod opiekę bibliotekarzy została oddana bardzo ważna część majątku narodowego, stanowiąca często unikalną dokumentację naszego dorobku historycznego i kulturalnego. Wiele pozycji znajdujących się na półkach magazynów bibliotecznych ma wartość niewymierną. Dzieła te wymagają szczególnej opieki oraz stworzenia właściwych warunków ich udostępniania. Nakłada to na bibliotekarzy obowiązek zorganizowania dobrej ochrony tego szczególnego bogactwa naszego kraju; jest to jedno z ich najważniejszych zadań. Z drugiej strony powinnością bibliotekarzy jest wychodzenie z książką naprzeciw czytelnikowi, udostępnianie materiałów bibliotecznych w warunkach jak najbardziej dogodnych, m.in. swobodnego dostępu do póltek.

W tej sytuacji zagadnienie odpowiedzialności bibliotekarzy za mienie biblioteczne nie może być całkowicie identyfikowane z odpowiedzialnością pracowniczą określaną przez obowiązujące przepisy prawa pracy; nie ogranicza się ono bowiem do odpowiedzialności materialnej. Bibliotekarzy mające się nie tylko na obowiązujących przepisach prawa, lecz przede wszystkim na ich świadomości i doświadczeniu, na wiedzy o tym, co zostało powierzone ich opiece i czym dysponują, na umiejętności decydowania, w jaki sposób należy te dzieła zabezpieczyć i w jaki sposób zorganizować ich udostępnianie.

W artykule poruszono tylko prawne aspekty materialnej odpowiedzialności pracowników bibliotek, bowiem inne — i bodaj ważniejsze —

strony owej odpowiedzialności nie mogą być uregulowane żadnymi przepisami.

W naszym kraju wszystkich zatrudnionych obowiązują jednakowe przepisy o materialnej odpowiedzialności pracowników za mienie zakładu pracy, niezależnie od tego, w jakiej instytucji pracują. Bibliotekarze zatrudniani są nie tylko przez biblioteki będące samodzielnymi jednostkami organizacyjnymi; wielu bibliotekarzy pracuje w bibliotekach, które są komórkami organizacyjnymi przedsiębiorstw lub innych zakładów pracy. Kierownictwa tych jednostek organizacyjnych nie rozumiejąc specyfiki zawodu bibliotecarza uważają często, że bibliotekarz to po prostu magazynier książek. Zdarza się także, że wykorzystują oni niewiedzę bibliotekarzy, ich brak znajomości przepisów prawnych i np. dokonywują potrąceń z wynagrodzenia za pracę w celu pokrycia niedoborów w materiałach bibliotecznych, mimo, że pracownicy ci nie uznali roszczeń zakładu i nie wyrazili zgody na potrącenia ze swego wynagrodzenia, a zatrudniająca ich instytucja nie dysponuje tytułem wykonawczym¹. Dlatego też wydaje się, że omówienie przepisów prawnych regulujących zasady pracowniczej odpowiedzialności materialnej, w tym także przepisów szczególnych dotyczących odpowiedzialności bibliotekarzy za oddane pod ich opiekę materiały biblioteczne, jest potrzebne i uzasadnione.

Ogólne zasady materialnej odpowiedzialności pracowników za mienie zatrudniających ich zakładów pracy sformułowane zostały w kodeksie pracy [2], w postanowieniach konkretyzujących podstawowe zasady prawa pracy (art. 12), w artykule precyzującym obowiązki pracownika (art. 100), a przede wszystkim w dziale piątym tego kodeksu (art. 114-127) omawiającym szczegółowo interesujące nas zagadnienie. Pewne, związane z tymi zasadami, sprawy zostały rozwinięte w przepisach rozporządzeń wykonawczych do kodeksu pracy [5, 6, 7].

Problemy te są także przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego, który zajął się nimi w specjalnych *Wytocznych* [8] oraz w szeregu swoich orzeczeń. Również przepisy resortowe i wewnątrzzakładowe, ustalające obowiązki pracownicze związane z wykonywaną przez nich pracą mają znaczenie dla tej odpowiedzialności; są to m.in. regulaminy pracy [5] obowiązujące prawie w każdym zakładzie pracy, które określają zakres obowiązków i odpowiedzialności pracowników zakładu zajmujących odpowiednie stanowiska m.in. za mienie społeczne.

Zgodnie z *Ustawą o bibliotekach* na kierownictwie jednostki organizacyjnej, w skład której wchodzi biblioteka, a także na dyrekcji biblioteki będącej samodzielną jednostką organizacyjną, spoczywa ustawowy obowiązek zapewnienia odpowiednich warunków działania i rozwoju, w szczególności dostarczenia lokalu i wyposażenia odpowiadającego za-

¹ Tytuł wykonawczy to zaopatrzone w klauzulę wykonalności orzeczenie sądu (prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu), wzgl. zawarta przed sądem ugoda lub też nakaz zapłaty wydany przez państwowe biuro notarialne.

daniom biblioteki, a także zapewnienia środków na prowadzenie działalności bibliotecznej [3, art. 19].

Przepisy szczegółowe dotyczące interesujących nas problemów zawarte zostały ponadto w *Instrukcji* ministra kultury i sztuki określającej zasady ewidencji materiałów bibliotecznych [9].

Z powołanych wyżej aktów normatywnych a przede wszystkim z postanowień kodeksu pracy wynika, że pracownicy ponoszą: 1) odpowiedzialność materialną za szkodę wyrządzoną bibliotece ze swej winy wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania swych obowiązków [2, art. 114] oraz 2) odpowiedzialność materialną za szkodę w mieniu powierzonym z obowiązkiem zwrotu lub do wyliczenia się.

Podstawową i bardziej typową formą odpowiedzialności materialnej bibliotekarzy za zbiory i inne mienie biblioteczne jest odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną zakładowi pracy w wyniku niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych [2, art. 114-123; oraz 6]. W wielu bibliotekach nie ma wyłączonych i odpowiednio zabezpieczonych (lokalowo i personalnie) magazynów zbiorów bibliotecznych. Także coraz powszechniej organizuje się biblioteki, w których czytelnik ma swobodny dostęp do półek bibliotecznych. W takich warunkach odpowiedzialność materialna bibliotekarzy za ewentualne braki w księgozbiorze nie może być „bezw warunkowa”; mogą oni odpowiadać wyłącznie za szkodę, którą wyrządzili bibliotece swoim naganym zachowaniem się, za szkodę, która wynika z ich winy nieumyślnej.

Do takich sytuacji odnoszą się przede wszystkim przepisy *Instrukcji* ministra kultury i sztuki, mówiące o zasadach ewidencji materiałów bibliotecznych [9]. Określają one sposób postępowania w wypadku ujawnienia w czasie skontrum braków w materiałach bibliotecznych, a także definiują pojęcie braku, braku względnego i bezwzględnego, braku niezawinionego i zawinionego, a także określają, jakie postępowanie należy przedsięwziąć w wypadku badania przyczyn powstania tych braków. W rozumieniu tych przepisów braki niezawinione to te, które wynikają z przyczyn niezależnych od pracowników odpowiedzialnych za gospodarkę zbiorami, a w szczególności: 1) braki powstałe na skutek wypadków losowych; 2) braki powstałe na skutek niezawinionych okoliczności, związanych głównie z charakterem pracy biblioteki, m.in. takich działań osób trzecich, którym nie można było zapobiec; 3) braki powstałe z innych przyczyn, uzasadniających zwolnienie od odpowiedzialności osób materialnie odpowiedzialnych².

Braki zawinione zaś to takie, które powstały w wyniku niedopełnienia przez pracownika obowiązków służbowych, pod warunkiem, że miał on możliwość należytego ich wykonania. W rozumieniu przepisów kodeksu pracy będzie to typowa odpowiedzialność pracownika za szkodę wyrządzoną zakładowi pracy.

² Instrukcja wydana przed wejściem w życie kodeksu pracy wymaga pilnie nowelizacji

Z przepisów tych wynika, że pracownicy biblioteki są z zasady odpowiedzialni materialnie wyłącznie za braki przez nich zawinione, a więc te, które powstały w wyniku niedopełnienia obowiązków służbowych i to w sytuacji, gdy istniały warunki do należytego ich wykonania. Wina pracownika musi być udowodniona przez zakład pracy, podobnie jak rozmiar szkody, do której pracownik się przyczynił.

Pracownik nie może odpowiadać za szkodę związaną z ryzykiem działania zakładu. Nowa forma udostępniania zbiorów przez umożliwienie czytelnikom swobodnego dostępu do półek ze zbiorami uznana została jako bardzo dogodna i na pewno będzie, w interesie czytelników, upowszechniana. Jednakże, jeśli w tych warunkach pracy biblioteki powstaną jakieś braki, trudno będzie mówić, bez wskazania wyraźnej winy bibliotekarza, że dopuścił on do powstania braków zawinionych, za które jest odpowiedzialny. Powstała w takiej sytuacji szkoda będzie ściśle związana z ryzykiem działania zakładu.

Zakład pracy, chcąc wystąpić z pozwem przeciwko pracownikowi o naprawienie szkody, musi przedstawić dowody na to, że szkoda (określona wartościowo) faktycznie powstała i to w wyniku niewykonania przez pracownika jego obowiązków, np. przez nieokazanie przez niego należytej dbałości o zbiory oddane pod jego opiekę. Brak dostatecznych dowodów, świadczących o winie pracownika, spowoduje oddalenie, ewentualnego powództwa zakładu pracy.

O winie (nieumyślnej) bibliotekarza można mówić w sytuacji, kiedy przez lekkomyślność (bezpodstawnie przypuszcza, że szkoda nie nastąpi) lub przez niedbalstwo (nie przewiduje, chociaż powinien i mógł przewidzieć, że szkoda nastąpi) podejmie działania niewłaściwe lub też nie podejmie działań właściwych w celu ochrony oddanego pod jego opiekę mienia bibliotecznego, nie wykona swoich obowiązków służbowych (choć nic nie stało temu na przeszkodzie) w wyniku czego dojdzie do powstania szkody.

W sytuacji, kiedy kierownictwo zakładu uzna, że pracownik jest winien, że dopuścił do powstania szkody, której mógł zapobiec, a także stwierdzi, że fakt taki może udowodnić, wtedy powinno ono wezwać osobę odpowiedzialną za powstanie braków zawinionych do pisemnego uznania tego roszczenia [9, § 68] i to w ciągu 14 dni od daty ustalenia, kto winę ponosi i jaka jest wielkość szkody. Roszczenie uznane przez pracownika podlega potrąceniu z wynagrodzenia za pracę.

Wysokość roszczenia zakładu pracy nie może przewyższyć kwoty trzymiesięcznego wynagrodzenia pracownika, który w wyniku swej nieumyślnej winy dopuścił do powstania szkody. Jeżeli wysokość szkody (określonej wg rzeczywistej wartości poszczególnych jednostek, a nie wg wartości w jakiej są zewidencjonowane) nie przekracza 500 zł, albo też stopień winy pracownika jest nieznaczny, kierownictwo zakładu może, z własnej inicjatywy lub na wniosek rady zakładowej, zaniechać docho-

dzenia odszkodowania i zastosować wobec pracownika jedynie karę dyscyplinarną. Wysokość odszkodowania może być obniżona (jednakże najwyżej o jedną trzecią) w sytuacji, gdy wyrównanie szkody następuje w drodze ugody zawartej pomiędzy zakładem pracy a pracownikiem. Podejmując decyzję w tej sprawie, trzeba uwzględnić wszystkie okoliczności, w jakich powstała szkoda, a w szczególności stopień winy pracownika oraz jego dotychczasowy stosunek do obowiązków pracowniczych.

W razie odmowy uznania roszczenia przez pracownika, kierownik zakładu zobowiązany jest do skierowania sprawy na drogę sądową. Sąd może obniżyć wysokość odszkodowania (ale najwyżej o jedną piątą), uwzględniając wszystkie okoliczności sprawy. Obniżenie wysokości odszkodowania, w tym samym stopniu można zastosować również wtedy, gdy naprawienie szkody następuje na podstawie ugody sądowej. Jeszcze raz należy podkreślić, że zakład pracy po stwierdzeniu powstania szkody w mieniu nie może zgłaszać żadnych pretensji pod adresem pracownika, jeżeli nie wykaże, że szkoda ta powstała na skutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych. Udowodniona musi być także wysokość poniesionej przez zakład pracy szkody, a w wypadku procesu sądowego o odszkodowanie — cały ciężar dowodu winy pracownika spoczywa na zakładzie pracy.

Inna forma odpowiedzialności spotykana w bibliotekach to odpowiedzialność pracowników za mienie powierzone z obowiązkiem zwrotu lub do wyliczenia się [2, art. 124-127; oraz 6, 7]. Mamy z nią do czynienia wówczas, gdy w bibliotece znajdują się odpowiednio zabezpieczone magazyny, do których dostęp ma ściśle określony krąg osób, którym powierzono zbiory do wyliczenia się i które podpisały odpowiednie dokumenty dotyczące odpowiedzialności materialnej³. W takiej sytuacji istotne jest przede wszystkim to, aby mienie biblioteczne było im we właściwy sposób przekazane (protokół zdawczo-odbiorczy, dokumenty przekazania i powierzenia), a także, aby zgodnie z przepisami ustalone były zasady związane z przyjęciem wspólnej odpowiedzialności materialnej. Kierownictwo biblioteki musi zadbać o to, aby w prawidłowy sposób zorganizować obieg materiałów bibliotecznych oraz dokumentów tak, aby pracownicy winni powstania ewentualnych niedoborów nie mieli podstawy do przerzucenia na zakład pracy odpowiedzialności za stwierdzone braki.

Pracownicy biblioteki w czasie rozpatrywania roszczenia wysuniętego pod ich adresem mogą wykazać, że szkoda w mieniu bibliotecznym powstała z przyczyn od nich niezależnych, a w szczególności, że zaistniała w wyniku niezapewnienia im przez zakład pracy warunków umożliwiających zabezpieczenie powierzonego im mienia. Należy podkreślić, że

³ Celowe byłoby rozciągnięcie na pracowników tych bibliotek Rozp. RM z dn. 10.10.1975 w sprawie warunków odpowiedzialności materialnej pracowników ... (Dz.U. nr 35, poz. 191) w trybie przewidzianym w § 4 tego Rozporządzenia; zbliża ono zasady odpowiedzialności za szkodę w mieniu powierzonym do ogólnych zasad odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę (przyp. red.).

brak warunków umożliwiających zabezpieczenie powierzonego mienia, które są wynikiem obiektywnych trudności, w szczególności natury organizacyjnej, należy włączyć do ryzyka związanego z działalnością zakładu [4], ryzyka, za powstanie którego pracownik nie może ponosić odpowiedzialności. Bibliotekarz (magazynier biblioteczny), który ponosi odpowiedzialność materialną za powierzone jego pieczy materiały biblioteczne, będzie mógł liczyć na to, że zostanie zwolniony od odpowiedzialności za ewentualne niedobory tylko wtedy, gdy wykaże, że nie miał wpływu na powstanie szkody, do której przyczyniło się wadliwe działanie, bądź też niepodjęcie koniecznych działań przez zakład pracy, a przede wszystkim niewykonanie przezeń obowiązków określonych ustawą o bibliotekach [3, art. 9]. Na powstanie szkody, z winy zakładu pracy, m.in. może mieć także wpływ:

1) przydzielenie pracownikowi materialnie odpowiedzialnemu nieodpowiedniego personelu, bez potrzebnego przygotowania zawodowego lub po prostu nieuczciwego,

2) obarczenie pracownika materialnie odpowiedzialnego takimi obowiązkami, które praktycznie uniemożliwiają mu sprawowanie pieczy nad powierzonymi zbiorami; jednakże o takiej sytuacji pracownik powinien zawiadomić kierownictwo zakładu pracy natychmiast po stwierdzeniu, że nie może właściwie wypełniać swoich obowiązków, a nie dopiero po ustaleniu, że nastąpiła szkoda,

3) niereagowanie przez kierownictwo zakładu pracy na zgłaszane przez pracownika materialnie odpowiedzialnego informacje o trudnościach w wykonywaniu pieczy nad powierzonym majątkiem, m.in. spowodowanych złymi warunkami lokalowymi, bądź też usterkami organizacyjnymi, np. wadliwym obiegiem materiałów bibliotecznych lub dokumentów,

4) niesporządzenie we właściwym czasie inwentaryzacji (skontrum), szczególnie w sytuacji, kiedy zachodzi prawdopodobieństwo zaistnienia niedoborów, np. w wypadku długotrwałej choroby pracownika materialnie odpowiedzialnego.

Zakład pracy, występując w tym przypadku z pozwem przeciwko swojemu pracownikowi, musi ze swej strony udowodnić istnienie stosunku pracy oraz fakt prawidłowego powierzenia mienia, a także wykazać wysokość szkody powstałej w wyniku spowodowania strat w powierzonym mieniu. Jeżeli pracownik podniesie zarzuty, że winę za powstanie szkody ponosi zakład pracy, konieczne będzie poparcie roszczenia dowodami świadczącymi, że pracownik miał warunki do wywiązania się z obowiązków.

Pracownik, który odpowiada za powierzone mu mienie biblioteczne, odpowiada w pełnej wysokości za szkodę powstałą w tym mieniu [2, art. 124], wg rzeczywistej wartości poszczególnych jednostek [9, § 64]. Zakład pracy może obniżyć wysokość odszkodowania za wyrządzoną szkodę w wypadku zawarcia ugody z pracownikiem (ale najwyżej o jed-

ną trzecią) i to tylko wtedy, jeżeli przemawiają za tym okoliczności sprawy, a pracownik wykazywał dotychczas właściwy stosunek do obowiązków pracowniczych. Jeżeli ugoda między zakładem pracy a pracownikiem nie dojdzie do skutku, kierownictwo jednostki zobowiązane jest do skierowania sprawy na drogę sądową. Sąd może obniżyć wysokość odszkodowania, ale najwyżej o jedną piątą. W tym samym stopniu może być zmniejszona wysokość odszkodowania, jeżeli naprawienie szkody nastąpi na podstawie ugody sądowej.

Zakładowi pracy w żadnym wypadku nie wolno samowolnie dokonywać potrąceń z wynagrodzenia pracownika. Wynagrodzenie za pracę jest chronione przez prawo [2], można z niego potrącać tylko należności egzekwowane na mocy tytułów wykonawczych, zaliczki pieniężne udzielone pracownikowi oraz kary pieniężne przewidziane przepisami kodeksu pracy (art. 108), jak również należności, na których potrącenie pracownik wyraził pisemną zgodę.

Uwagi te trzeba uzupełnić informacją, że w wypadku stwierdzenia niszczenia, uszkodzenia lub czynienia mienia biblioteki niezdatnym do użytku, a więc czynu społecznie niebezpiecznego, zabronionego pod groźbą kary — popełnienia przestępstwa, stosowane są sankcje przewidziane przez kodeks karny [1, art. 212]. Bardzo surowe sankcje karne grożą osobom, które zagarniają mienie społeczne. Do odpowiedzialności karnej mogą być pociągnięte osoby zajmujące stanowiska kierownicze, które, chociaż nieumyślnie, dopuściły do zniszczenia mienia albo do użytkowania go w sposób niewłaściwy [1, art. 217].

W sytuacji, kiedy stwierdzone zostało, że braki w zbiorach biblioteki nastąpiły w wyniku czynu noszącego znamiona przestępstwa, kierownik zakładu pracy powinien niezwłocznie powiadomić o tym organy powołane do ścigania przestępstw. Pracownik, który dopuścił się zagarnięcia mienia społecznego lub też umyślnie dopuścił do powstania szkody, ponosi odpowiedzialność w pełnej wysokości, niezależnie od sankcji przewidzianych w kodeksie karnym.

Specyficzny charakter pracy biblioteki oraz występujące bardzo często w pracy bibliotekarzy poważne trudności lokalowe i organizacyjne powodują, że właściwa gospodarka materiałami bibliotecznymi, a także innym mieniem zakładu, nie jest łatwa i zobowiązuje do systematycznego rozwiązywania wielu trudnych spraw. W bibliotekach, w których zorganizowany został wolny dostęp do półek, działalność związana jest z oczywistym ryzykiem; występować mogą sporadycznie szkody spowodowane przez nieustalone osoby, głównie kradzieże książek i czasopism, za które nie wolno pociągać do odpowiedzialności pracowników biblioteki.

Wysokość strat nie będzie jednak duża, jeżeli w bibliotece praca będzie dobrze zorganizowana, a pracowników cechować będzie poczucie odpowiedzialności za powierzone ich opiece zbiory i właściwy stosunek

do podstawowych obowiązków pracowniczych. Od postawy bibliotekarzy, od sposobu oddziaływania przez nich na czytelników, zależy bardzo dużo. Istotną sprawą jest zorganizowanie systematycznej współpracy z czytelnikami. Współpraca taka pozwoli na ukształtowanie ich właściwego stosunku do książki, jako do jednego z najważniejszych składników naszej kultury i majątku narodowego, do książki stanowiącej naszą wspólną własność i wymagającej od wszystkich, zarówno od bibliotekarzy, jak też i od czytelników, właściwego traktowania i opieki.

LITERATURA PRZEDMIOTU

- 1 *Kodeks karny* (kk). Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. „Dz.U.” 1969 nr 13, poz. 94.
- 2 *Kodeks pracy* (kp). Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. „Dz.U.” 1974 nr 24, poz. 141; zm.: „Dz.U.” 1975 nr 16, poz. 91.
- 3 Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach „Dz.U.” 1968 nr 12, poz. 63.
- 4 *Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 1975 r.* II PR 187/74. „Orzeczn. SNCP” 1975 nr 12, poz. 177.
- 5 *Regulaminy pracy, zasady usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz udzielania zwolnień od pracy.* Rozp. Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1974 r. „Dz.U.” 1974 nr 49, poz. 299; zm.: „Dz.U.” 1975 nr 27, poz. 141.
- 6 *Rozp. Rady Ministrów z dnia 10 października 1975 r. w sprawie warunków odpowiedzialności materialnej pracowników za szkody w powierzonym mieniu.* „Dz.U.” 1975 nr 35, poz. 191.
- 7 *Rozp. Rady Ministrów z dnia 4 października 1974 r. w sprawie wspólnej odpowiedzialności materialnej pracowników za powierzone mienie.* „Dz.U.” 1974 nr 40, poz. 236.
- 8 *Obwieszczenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 1976 r. o wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w przedmiocie materialnej odpowiedzialności pracowników.* „Monit. Pol.” 1976 nr 10, poz. 51.
- 9 *Instrukcja Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. w sprawie ewidencji materiałów bibliotecznych.* „Dz. Urz. Min. Kult.” 1970 nr 9, poz. 57.

BOLESŁAW HOWORKA

FINANCIAL LIABILITY OF LIBRARY WORKERS IN THE LIGHT OF LEGAL REGULATION

The controversial nature of the question of financial liability of library workers in Poland. Presentation of Regulations binding in this particular field: The Labour Code (of 1974) and executory regulations issued on its basis, as well as the Instruction on the Principles of Inventory of Library Materials, of 1970. Two types of liability, which might be applied: one, most frequently dealt with in practice, according to which employees are liable for any damage resulting from unfulfilling or inadequate fulfilling of their duties, and the second, according to which employees are liable on the basis of responsibility for goods intrusted to their care.

Conditions under which a compensation for evident damages in library resources might be executed.

JÓZEF PARUCH

GOSPODARKA DUBLETAMI I DRUKAMI ZBĘDNYMI

Pojęcia dubletów i druków zbędnych. Przegląd wybranej literatury polskiej dotyczącej dubletów i zbędnych materiałów bibliotecznych oraz gospodarki nimi (z lat 1919-1976). Stan faktyczny i postulaty z zakresu gospodarki materiałami zbędnymi w bibliotekach oraz trudności lokalowe i kadrowe. Akty prawne normujące ten problem (z lat 1935-1973). Realizacja obowiązującego obecnie zarządzenia ministra kultury i sztuki (z 15.02.1973). Postulat podjęcia długotrwałego wysiłku w celu racjonalnego rozwiązania problemu dubletów i druków zbędnych.

Przedmiot niniejszych rozważań wbrew pozorom nie jest prosty. Warto może zacząć od definicji. Dublet — stwierdza *Encyklopedia wiedzy o książce* — to „drugi lub dalszy identyczny pod względem wydania i druku egzemplarz biblioteczny odbity na identycznym materiale. Za dublety nie uważa się jednak starych druków różniących się specjalną oprawą, rękopiśmiennymi notatkami, pochodzeniem (np. od ważnych historycznie osób, instytucji), itp.” Natomiast druk zbędny to „egzemplarz niepotrzebny bibliotece, najczęściej dublet lub dokument wykraczający treścią poza zakres zbiorów gromadzonych przez bibliotekę”¹. Podobnie u H. Więckowskiej i H. Pliszczyńskiej: dublet to „duplikat, egzemplarz wtórny, wtórniki, wtórot. W bibliotece drugi lub dalszy egzemplarz druku identyczny pod względem wydania, nakładu i materiału, zwykle nie włączany do księgozbioru zasadniczego”. Natomiast druk zbędny to „egzemplarz zbędny, egzemplarz wydawnictwa niepotrzebny bibliotece ze względu na treść lub na posiadanie go w dostatecznej liczbie egzemplarzy”². Poszczególne akty normatywne regulujące całokształt gospodarki dubletami podają różne określenia i różnią się znacznie między sobą. Zarządzenie ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego z 1935 r. za dublety uważa „drugie i dalsze egzemplarze, identyczne pod względem wydania, odbicia i materiału, z którego zostały sporządzone — o ile, dzięki luksusowemu wykonaniu, oprawie, rękopiśmiennym notatkom wybitnych osobistości, skreśleniom cenzury,

¹ *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław 1971 szp. 626, 562.

² H. Więckowska, H. Pliszczyńska: *Podręczny słownik bibliotekarza*. Warszawa 1955 s. 55.

pochodzeniu od ważnych historycznie osób czy instytucji, nie zasługują na pozostawienie w bibliotece obok egzemplarzy już przez nią posiadanych". Druki zbędne to: „a) dublety... b) druki nieodpowiednie dla danego księgozbioru, c) egzemplarze biblioteczne tak dalece uszkodzone, że nie przedstawiają wartości czytelniczej”³. Zarządzenie ministra kultury i sztuki z 1965 r. nie mówi już o dubletach, lecz tylko o drukach zbędnych, którymi są druki „1) nieprzydatne dla biblioteki ze względu na nadmierną liczbę egzemplarzy w stosunku do aktualnych i przewidywanych potrzeb użytkowników, 2) nie odpowiadające treściowo zakresowi zbiorów biblioteki i potrzebom jej użytkowników”⁴. Zarządzenie ministra kultury i sztuki z 1973 r. zmieniające zarządzenie z 1965 r. wprowadza termin „zbędne materiały biblioteczne”, którymi są druki: „1) nie odpowiadające zakresowi gromadzenia zbiorów przez daną bibliotekę, 2) nieprzydatne bibliotece ze względu na nadmierną liczbę egzemplarzy w stosunku do aktualnych i przewidywanych potrzeb użytkowników, 3) z innych względów nieprzydatne bibliotece”⁵. Roman Aftanazy zauważa, że „obecnie biblioteki za dublety uważają najczęściej wydawnictwa rzeczywiście w księgozbiorze zbędne, przy czym mogą nimi być zarówno egzemplarze drugie, jak też trzeci czy nawet czwarty i dalsze”⁶.

Jeżeli dodać jeszcze inne sformułowania teoretyków i praktyków, to okaże się, że określenie pojęć tak pozornie prostych i spotykanych codziennie w naszej pracy nie jest wcale jednoznaczne. Niekiedy terminów „druk zbędny”, „dublet” używa się wymiennie.

Przegląd niektórych prac traktujących o dubletach

„Zagadnienie dubletów jest równie stare, jak książka drukowana — pisze R. Aftanazy — toteż w większej liczbie zaczynają się one pojawiać już w XVI w., głównie zaś w okresie reformacji i związanych z nią walk religijnych oraz w czasie wojny trzydziestoletniej. Wówczas to na skutek przeobrażeń politycznych i wyznaniowych szereg księgozbiorów uległo przemieszczeniu lub nagromadzeniu w jednym miejscu. Przy porządkowaniu ich musiały ujawnić się dublety”⁷. Aby rozwiązać nabrzmiały problem ówczesnych dubletów a równocześnie zdobyć fundusze, po prostu je sprzedawano. Na Morawach i na Śląsku na 95 907 rękopiśm i druków zabranych ze skonfiskowanych w połowie XVIII w. klasztorów aż 7085 sprzedano przygodnym kupcom na makulaturę⁸. Podobnie w Polsce w samej Bibliotece Załuskich sprzedano ok. 10 000 tomów⁹. Na-

³ „Dz. Urz. Min. WROPO” 1935 nr 4, poz. 39.

⁴ „Monit. Pol.” 1965 nr 17, poz. 74.

⁵ „Monit. Pol.” 1973 nr 9, poz. 54.

⁶ R. Aftanazy: *Polityka obrotu dubletami w świetle postulatów koordynacji międzybibliotecznej — dawniej i dziś*. W: *Materiały biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963-1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN*. Wrocław 1971 s. 123.

⁷ *Tamże*, s. 124.

⁸ M. Łodyński: *Zagadnienie dubletów w reformie bibliotecznego Komisji Edukacji Narodowej*. „Prz. Bibl.” 1934 R. 7 s. 150.

⁹ R. Aftanazy: *Polityka obrotu dubletami...* s. 125. — M. Łodyński: *Zagadnienie dubletów...* s. 157-160. — M. Manteufflowa: *Gospodarka dubletami w Bibliotece Załuskich*. „Rocz. Bibl.”. 1960 R. 4 s. 43-79.

leży pamiętać, że ówczesne pojęcie dubletu odbiegało od pojęć współczesnych, chociaż już J. M. Ossoliński zwracał uwagę na to, że „edycje różne tegoż samego dzieła nie mogą być za dublety poczytywane”¹⁰. Podobnie wyglądała sytuacja w bibliotekach uniwersyteckich w Wilnie, a zwłaszcza w Krakowie, gdzie w okresie działalności Komisji Edukacji Narodowej powstały olbrzymie zasoby pochodzące z bibliotek pojezuickich, wśród których, jak ocenia J. S. Bandtkie, dubletów było średnio jedna trzecia. „U nas Bogu dzięki przecież nie przedano na centnary to, co wzięto nierozsądnie albo za defekta, albo duplikaty, ale zapewne, że robacy, ręce niewierne, kradzież i Bóg wie niejakię innę zdrożności, pozbawiły nas wiele skarbów starożytnych”¹¹. Nie inaczej wyglądała sytuacja w Bibliotece Ossolińskich, gdzie — podobnie jak w Bibliotece Załuskich — wydano katalog aukcyjny opracowany przez wytrawnego bibliotekarza Anzelma Speisera zawierający 7332 pozycje¹². Marian Łodyński ocenia działalność Komisji Edukacji Narodowej w zakresie gospodarki dubletami bardzo wysoko. Celem KEN była „przede wszystkim chęć zabezpieczenia przed zniszczeniem i rozgrabieniem małych księgozbiorów, następnie chęć rozproszania książek zbędnych w jednych ośrodkach do ośrodków, w których by one mogły spełnić swą rolę naukową czy pedagogiczną, dalej chęć uzyskania miejsca przez usunięcie drogą rozsprzedaży zbędnych materiałów i wreszcie pragnienie zdobycia przez sprzedaż dubletów pieniędzy na zakup nowych lub potrzebnych dzieł do danych bibliotek. Czy jakkolwiek centralny organ kierujący polityką biblioteczną mógłby w zakresie dubletów dzisiaj, tj. w 150 lat po owych posunięciach Komisji Edukacyjnej, inaczej sprecyzować swój program?”¹³

W Polsce XIX i początku XX w. trudno mówić o samodzielnej polityce bibliotecznej, a więc i o samodzielnej gospodarce dubletami (przyjmąwszy umownie ten mało precyzyjny termin), gdyż biblioteki polskie podlegały tym samym prawom, co biblioteki państw zaborczych, w skład których ziemie polskie wchodziły. Toteż dopiero po pierwszej wojnie światowej rozpoczyna się nowy okres. Bibliotekarze wypowiadają się i nie przestają mówić i pisać na temat dubletów do chwili obecnej.

Chronologicznie najwcześniej, bo już w 1919 r., Edward Kuntze, omawiając politykę państwa wobec bibliotek i całokształtu zagadnień bibliotecznych, domagał się między innymi utworzenia Centralnego Biura Wymiany Dubletów, a także przekazywania książek, „które dla instytutu nie mają wartości, — mowa tu przede wszystkim o instytutach przyrodniczych i medycznych, gdzie książki tak szybko starzeją się”¹⁴.

Na II Zjeździe bibliofilów polskich w Warszawie w 1926 r., po referacie Rudolfa Kotuli pt. *Organizacja katalogowania dubletów*, podjęto

¹⁰ R. Aftanazy: *Polityka obrotu dubletami...* s. 126.

¹¹ J. S. Bandtkie: *Historia Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*. Kraków 1821 s. 104.

¹² R. Aftanazy: *Polityka obrotu dubletami...* s. 124-126.

¹³ M. Łodyński: *Zagadnienie dubletów...* s. 163-164.

¹⁴ E. Kuntze: *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*. „Nauka Pol.” 1919 T. 2 s. 515.

rezolucję domagającą się „uporządkowania dubletów i uruchomienia zasobów dubletowych”, katalogowania, wzajemnego przysyłania sobie spisów skatalogowanych dubletów z orientacyjnym oznaczeniem ich wartości. Pierwszeństwo w wyborze dubletów miała posiadać przyszła Biblioteka Narodowa¹⁵. Kazimierz Dobrowolski widział duże możliwości w międzynarodowej wymianie dubletów¹⁶, a R. Kotula dodatkowe źródło „zasilania zbiorów bibliotecznych” dostrzegał „w zapasach dubletów różnych bibliotek”¹⁷. W 1932 r. K. Dobrowolski znowu powraca do dubletów, których wymiana czy swoboda dysponowania nimi jest ograniczona przepisami zachowania egzemplarzy dla uzupełnienia zbiorów niedawno powstałej Biblioteki Narodowej. Odpowiednie posunięcia „pozwołyły uruchomić poważniejszą ich liczbę do celów wymiany”¹⁸. Na IV Zjeździe bibliotekarzy polskich w 1936 r. Jan Baumgart proponuje utworzenie w Dziale Przybytków obok Referatu Pomnażania Zbiorów i Oddziału Czasopism równorzędnego z nimi Referatu Dubletowo-Wymiennego¹⁹.

Na konferencji w Sopocie w 1956 r. ówczesny kierownik Oddziału Gromadzenia Zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej Kazimiera Grottowa zaproponowała uruchomienie nie opracowanego zasobu dubletów i księgozbiorów zabezpieczonych przez przyznanie na ten cel specjalnych kredytów²⁰. Na Konferencji Rogowskiej w 1961 r. Bolesław Świdzki zwraca uwagę na dublety i zbiory nie opracowane, których liczba sięga 1 200 000 wól.²¹

W 1962 r. Jan Ożóg wygłosił referat na posiedzeniu Komisji ds. Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego opracowany na podstawie ankiety, na którą odpowiedziało 40 bibliotek, w tym biblioteki uniwersyteckie, politechnik i AGH, szkół ekonomicznych i akademii medycznych, PAN, pedagogiczne, publiczne, kościelne. Wówczas w samych bibliotekach uniwersyteckich było ponad 500 000 dubletów i druków zbędnych. Referent — opierając się na przeważających głosach ankiety i własnych przemyśleniach — wysuwa projekt powołania zbiornic, zwłaszcza resortowych. „Nie potrzeba by uzgodnień międzyresortowych”, dodaje przewidując. Autor omawia też problem czasopism szczątkowych i podkreśla, „że nie można przechodzić obojętnie obok tego faktu i że sytuacja ta wymaga zastosowania szybkich i energicznych środków zaradczych”²².

¹⁵ R. Kotula: *Organizacja katalogowania dubletów*. W: *Pamiętnik II Zjazdu Bibliofilów Polskich w Warszawie*. Warszawa 1928 s. 70.

¹⁶ K. Dobrowolski: *Kilka uwag o potrzebach naszej nauki w związku z bibliotekami uniwersyteckimi*. „*Nauka Pol.*” 1929 T. 10 s. 547-555.

¹⁷ R. Kotula: *Najbliższe potrzeby polskich bibliotek naukowych*. Tamże s. 533.

¹⁸ K. Dobrowolski: *Główne zagadnienia dotyczące bibliotek państwowych w Polsce*. „*Nauka Pol.*” 1932 t. 15 s. 281-304.

¹⁹ J. Baumgart: *Organizacja oddziałów czasopism w bibliotekach naukowych*. W: *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Referaty*. Warszawa 1936 s. 129-140.

²⁰ K. Grottowa: *Zagadnienia czytelnictwa i polityki gromadzenia zbiorów w bibliotekach szkół wyższych resortu Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego*. Sopot, 10-12 V 1956. Gliwice 1956 s. 23.

²¹ B. Świdzki: *Specjalizacja i współpraca bibliotek szkół wyższych w zakresie gromadzenia zbiorów*. W: *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek*. Warszawa 1962 s. 29-32.

²² J. Ożóg: *Problematyka dubletów, druków zbędnych i czasopism szczątkowych*. „*Prz. Bibl.*” 1963 R. 31 z. 1 s. 26, 28.

Oprócz wymienionych były różne inne projekty w zakresie generalnego uporządkowania gospodarki dubletami. Proponowano np. utworzenie centralnej składnicy Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Polskiej Akademii Nauk, centralnego katalogu druków zbędnych. Biblioteka Narodowa postulowała konieczność ustalenia i przestrzegania profilów bibliotek i ich specjalizacji. Chciano włączyć do tej akcji antykwariaty²³.

B. Swiderski smętnie stwierdzał: „Mimo że na każdej prawie konferencji dotyczącej spraw gromadzenia zbiorów stawia się postulaty w zakresie skoordynowania i usprawnienia krajowej wymiany dubletów i druków zbędnych oraz wydawnictw fragmentarycznych, zrationalizowanie gospodarki powyższymi materiałami nie czyni widocznych postępów. Krajowa wymiana druków zbędnych odbywa się na małą skalę i dorywczo”. Rozwiązanie widzi w ustaleniu możliwości zorganizowania gospodarki dubletami i drukami zbędnymi w poszczególnych bibliotekach, a następnie „realnego zajęcia się tymi sprawami i ... zorganizowania prac dla stopniowego usunięcia i właściwego rozmieszczenia powyższych wydawnictw” w drodze wymiany między bibliotekami krajowymi i zagranicznymi, antykwariatami. Widzi potrzebę rozszerzenia zakresu zadań Działu Zbiorów Zabezpieczonych i Druków Zbędnych Biblioteki Narodowej i utworzenia „z niego ogólnopolskiego ośrodka gromadzącego, informującego i pośredniczącego w wymianie dubletów i druków zbędnych”. Druki bezwartościowe, martwe, wielokrotnie przeglądane powinno się komisyjnie przekazywać na makulaturę, „mimo całej trudności zagadnienia, niechęci i obawy w zakwalifikowaniu niepotrzebnych wydawnictw”²⁴.

W 1963 r. odbyła się we Wrocławiu zorganizowana przez PAN konferencja nt. polityki gospodarowania dubletami. Referaty wygłosili: R. Aftanazy *Polityka obrotu dubletami w świetle postulatów koordynacji międzybibliotecznej dawniej i dziś* oraz Janina Kelles-Krauz *Znaczenie wymiany dubletów i dekompletów czasopism dla scalania i uzupełniania zbiorów oraz założenia instrukcji praktycznej wymiany*²⁵. Przeprowadzona po nich dyskusja potwierdziła jeszcze raz potrzebę istnienia ośrodka koordynacyjnego, jak również uprzywilejowania Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej i Ossolineum. Poruszono także problem zbiorów nieprzydatnych żadnej bibliotece. „Brak miejsca, ciągłe narastanie zbiorów, dążenie do najbardziej celowego użytkowania narzędzi rozwoju kulturalnego, jakim jest książka, zmusi do szybkiego rozpatrzenia sprawy dubletów i druków zbędnych”, piszą autorki, omawiając wspomniane referaty i dyskusję²⁶.

²³ L. Różdżyński: *Projekt współpracy antykwariuszów i bibliotekarzy w sprawie dubletów znajdujących się w bibliotekach*. „Bibliotekarz” 1962 R. 29 nr 11/12 s. 334-335.

²⁴ B. Swiderski: *Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów*, Warszawa 1964 s. 122-123.

²⁵ W: *Materiały biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963-1968 przez Biuro Wydawnictwo i Bibliotek PAN*, Wrocław 1971 s. 123-149.

²⁶ J. Kelles-Krauz, M. Zawłaska: *Konferencja bibliotek PAN poświęcona polityce gospodarowania dubletami*, „Prz. Bibl.” 1964 R. 32 z. 1/2 s. 135.

Barbara Słobodzianek zajmuje się drukami zbędnymi w bibliotece specjalnej, jaką jest Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Białymstoku. Podkreśla, że od bibliotekarzy zależy wymiana dubletów, a włożona praca przyniesie wymierne korzyści, gdyż otrzymuje się tą drogą bezdewizowo wiele cennych wydawnictw oraz wygospodarowuje się wolne miejsce, cenne wobec szybkiego wzrostu księgozbioru²⁷. Redakcja czasopisma dodaje, że postulat, aby Główna Biblioteka Lekarska stała się placówką koordynującą w pionie medycznym, będzie możliwy dopiero po uzyskaniu dodatkowych magazynów.

Na VI Zjeździe bibliotekarzy polskich w 1968 r. B. Świdorski znów podkreślał, że ta pożyteczna akcja, tzn. wymiana druków zbędnych, prowadzona jest dotąd na zbyt małą skalę²⁸.

W 1976 r. Janusz Dunin przedstawia dotychczasowe osiągnięcia oraz potrzeby i perspektywy tej akcji, zwracając uwagę na powolne tempo wymiany międzybiblioteecznej dubletów w skali krajowej. Podkreśla, że 37 bibliotek biorących udział w tej działalności „to księżnice o poważnych tradycjach. Jest coś niepokojącego w tym, że bogate i dobrze zorganizowane instytucje, takie jak Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu czy Warszawa, przygotowują spisy, których samo czytanie jest stratą czasu. Uczestniczące biblioteki nie mogą stanowić wzajemnie dla siebie komisji typujących druki na makulaturę. Powinny one pamiętać, że są elitarnym klubem placówek, na których barkach spoczywa poważna część wypożyczeń międzybiblioteecznych”²⁹.

Oczywiście, niektóre pozycje jedynie wspominałem. Pominąłem wzmianki i całe rozdziały w pracach, traktujących o historii bibliotek czy szkół wyższych. Należałoby obszerniej omówić pracę J. Ożoga, a może przeprowadzić podobną ankietę, względnie obszerniej zreferować ankietę przeprowadzoną przez Państwową Radę Biblioteczną (1971), nigdzie nie opublikowaną, którą pokrótce referuje Janusz Dunin w cytowanej pracy.

Akty prawne dotyczące gospodarki dubletami i drukami zbędnymi

Dopiero 16 lat po pracy E. Kuntzego (1919) ukazało się wspomniane już zarządzenie ministra WRiOP z dn. 8.03.1935, które po raz pierwszy regulowało całokształt gospodarki drukami zbędnymi. Zdefiniowało pojęcie dubletu i druku zbędnego, ustaliło zasady pierwszeństwa otrzymywania poloników: Biblioteka Jagiellońska druki wydane po rok 1800, Biblioteka Narodowa od 1801 r., a także druki obce z zakresu bibliografii, bibliologii, wydawnictw ogólnoinformacyjnych jak encyklopedie, bio-

²⁷ B. Słobodzianek: *Wymiana dubletów książek i czasopism*, „Biał. Gł. Bibl. Lek.” 1967 r. 16 nr 6 s. 489–492.

²⁸ *Księga VI Zjazdu Bibliotekarzy Polskich 12–14 II 1968*, Warszawa 1969 s. 30.

²⁹ J. Dunin: *Problematyki dubletów i druków zbędnych ciąg dalszy*, „Prz. Bibl.” 1976 R 44 z. 1 s. 18.

grafie, słowniki, publikacje towarzystw i instytucji naukowych, czasopisma naukowe. W dalszej kolejności polonika miały otrzymywać: Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, Wilnie, Warszawie (rossica), Lwowie, wreszcie Biblioteka Wróblewskich w Wilnie. W wypadku ubiegania się o jakiś druk kilku bibliotek o równorzędnych uprawnieniach, o przydziale (po pisemnym uzasadnieniu) miało rozstrzygać samo Min. WRiOP. W dalszym ciągu zarządzenie omawia szczegółowo procedurę wymiany wydawnictw, darów, sprzedaży materiałów nieużytkowanych, a dalej sprawy techniczne i porządkowe (wzór kart katalogowych, pieczętowanie, wysyłanie kart 1 i 16 każdego miesiąca po 100 itp.)

W rok później ukazało się zarządzenie ministra WRiOP z dnia 30.05.1936 o scalaniu czasopism szczytkowych w bibliotekach państwowych podległych Min. WRiOP²⁰.

Ale międzywojenne próby uregulowania sprawy dubletów zostały przerwane przez wybuch wojny. Problem scalania czasopism szczytkowych nadal czeka na rozwiązanie. Wprawdzie zarządzenie z 1936 r. formalnie nadal obowiązuje, ale faktycznie posiada jedynie wartość historyczną i wymaga nowelizacji wobec zmienionych warunków. Ostatnia wojna spowodowała olbrzymie zniszczenia w dziedzinie bibliotek, z których niektóre przestały istnieć lub zostały zdewastowane. Równocześnie po jej zakończeniu liczba dubletów gwałtownie wzrosła i nadal wykazuje tendencję zwyżkową. Oprócz rosnącej liczby druków zbędnych w wyniku normalnej gospodarki gromadzenia (dary, nie kierowana wymiana, selekcja zbiorów, likwidacja bibliotek), doszły jeszcze w niektórych księżnicach księgozbiory podworskie, poniemieckie, opuszczone, znane powszechnie jako tzw. księgozbiory zabezpieczone, wieloegzemplarzówki nakładów księgarskich, wydawnictw uniwersyteckich, towarzystw naukowych, remanenty z b. Składnicy Księgozbiorów Zabezpieczonych. Osobnym źródłem, które wydatnie zwiększyło te zbiory w bibliotekach szkół wyższych, była reorganizacja uczelni, „związana — jak pisze Anna Romańska — z wdrażaniem nowych struktur szkół wyższych oraz komasacji bibliotek (zakładów i katedr w biblioteki wydziałowe i instytucyjne). W latach 1968-1974 skomasowano ok. 800 bibliotek”²¹. Wówczas to weszły do bibliotek głównych szkół wyższych duże ilości druków zwartych i czasopism (niekiedy wieloegzemplarzówki), które pogłębiły kryzys lokalowy. Wprawdzie istnieją biblioteki nowo powstałych szkół wyższych, nowe biblioteki publiczne i pedagogiczne, które chętnie przyjęłyby wyselekcjonowane zbiory (o ile posiadają wolne miejsce w magazynach), ale księżnice najczęściej nie mają dostatecznego rozeznania, co zawierają ich własne księgozbiory zabezpieczone, w dużej części nie opracowane.

W 1963 r., jak już wspomniano, J. Ożóg oceniał, że w samych biblio-

²⁰ „Dz. U. Min. WRiOP” 1936 nr 4 poz. 87.

²¹ A. Romańska: Zapadnięcie selekcji zbiorów w bibliotekach szkół wyższych. Referat wygłoszony na posiedzeniu Komisji Pracowników Informacji Naukowej ZG ZNP w 1979 r. Maszynopis udostępniony przez autorkę; zob. też „Aktual. Probl. Inf. Dok.” 1980 R. 25 nr 1 s. 17-20.

tekach uniwersyteckich było ponad 500 000 wol. dubletów. J. Dunin, opierając się na ankiecie MKiS z 1971 r., przyjmuje, że jest ich ok. 3 mln²². Niewykluczone, że jest ich znacznie więcej. Przykładowo, zbiory zabezpieczone Biblioteki Narodowej w Bytomiu liczą ponad 300 000 wol.; odpowiednio wysoki jest ich stan w bibliotekach uniwersyteckich.

W tej sytuacji oczekiwano niecierpliwie na prawne rozwiązanie starych i nowych problemów. Wreszcie ukazało się zarządzenie ministra kultury i sztuki z dnia 16.05.1965 w sprawie międzybibliotecznej wymiany druków zbędnych²³. Dotyczy ono druków wydanych do dn. 9.05.1945, ale nie obejmuje wydawnictw własnych biblioteki lub instytucji, w skład której wchodzi biblioteki, oraz druków w okresie 5 lat od ich wydania. Ustalono zasady pierwszeństwa otrzymywania poloników: Biblioteka Jagiellońska po rok 1800, a w dalszej kolejności: Biblioteka Narodowa, Ossolineum, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Pierwszeństwo otrzymywania poloników XIX i XX w. ma Biblioteka Narodowa. Druki regionalne i dotyczące regionu otrzymują biblioteki regionalne. Inne druki są rozprowadzane stosownie do zakresu gromadzenia zbiorów ubiegających się bibliotek z uwzględnieniem ich hierarchii w zaspokajaniu potrzeb działalności naukowej, badawczej i kształcenia na poziomie szkół wyższych. Druki zbędne mogą być przeznaczone do międzynarodowej wymiany bibliotecznej lub wymiany z państwowymi antykwariatami po zaspokojeniu potrzeb Biblioteki Narodowej.

Na doświadczeniach obu omówionych zarządzeń oraz na wnioskach z ankiety przeprowadzonej przez Państwową Radę Biblioteczną (1971) opiera się znowelizowane zarządzenie MKiS z dn. 15.02.1973 w sprawie zasad wymiany, nieodpłatnego przekazywania i sprzedaży materiałów bibliotecznych²⁴. Wprowadza ono omówione wyżej pojęcie „zbędne materiały biblioteczne”. Ośrodkami koordynującymi zorganizowaną wymianę są biblioteki lub instytucje, którym te czynności zlecił właściwy organ nadzorujący albo które się ich podjęły w drodze wzajemnego porozumienia. Takiego ośrodka do tej chwili nie powołano; gospodarka dubletami jest całkowicie zdecentralizowana. Przesunięto natomiast granicę chronologiczną wydań druków zbędnych do dn. 31.12.1948. Biblioteki zobowiązane są sporządzać spisy tych materiałów i przysyłać je (nie więcej niż 500 pozycji) innym bibliotekom, rozstrzygać o przydziale, o ile liczba zapotrzebowań jest większa niż liczba posiadanych egzemplarzy, stosownie do zakresu gromadzenia zbiorów ubiegających się bibliotek z uwzględnieniem pozycji, jaką te biblioteki zajmują w zaspokajaniu potrzeb naukowo-badawczych lub dydaktycznych na poziomie wyższym oraz w ogólnokrajowym systemie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. O ile żadna z bibliotek nie zgłosiła zapotrzebowań na określone materiały, można je sprzedać placówkom państwowego handlu

²² J. Dunin: *Problematyka dubletów... ciąg dalszy...* s. 16.

²³ „*Monit. Pol.*” 1965 nr 17, poz. 74.

²⁴ „*Monit. Pol.*” 1973 nr 8, poz. 54.

ksiegarsko-antykwarskiego lub za jego pośrednictwem w ciągu 3 miesięcy. W wymianie uczestniczy 37 bibliotek. Wyłączenie z tej grupy następuje w wypadku likwidacji biblioteki lub na jej wniosek. Natomiast biblioteki nie uczestniczące w wymianie mogą wystąpić do MKiS o włączenie ich do zorganizowanej ogólnopolskiej międzybibliotecznej wymiany zbędnych materiałów bibliotecznych. Biblioteka Narodowa, Biblioteka Jagiellońska, Ossolineum, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie mogą przeznaczyć do międzynarodowej wymiany zbędne materiały biblioteczne, o ile nie podlegają one przepisom o ochronie dóbr kultury i o muzeach oraz o ile żadna z wymienionych bibliotek nie ubiega się o przejęcie tych materiałów. Zbędne materiały biblioteczne, które mimo zastosowania trybu określonego przepisami niniejszego zarządzenia nie zostały wymienione, przekazane lub sprzedane, mogą być oddane na makulaturę.

Uwagi, propozycje i wnioski

W praktyce okazuje się, że w wymianie zbędnych materiałów bibliotecznych uczestniczą nie tylko biblioteki wymienione w załączniku do zarządzenia ministra kultury i sztuki z 1973 r., ale także inne, formalnie nie objęte wspomnianym aktem prawnym. Wartość oferowanych wydawnictw jest różna. Najczęściej są to druki wydane po 1948 r., a więc nie objęte tym zarządzeniem.

Ogólnopolskich danych liczbowych dotyczących tej wymiany nie notuje się. Niekiedy można odczytać je w sprawozdaniach, często ukryte w pozycji dary. Dlatego trudno określić wielkość tej akcji czy liczbę bibliotek faktycznie w niej uczestniczących. Jeszcze trudniej ustalić, ile dubletów (określonych umownie) wysyła się za granicę. Biblioteki traktują druki zbędne wstydliwie, niechętnie dzielą się oficjalnie swoimi uwagami. Na podstawie obserwacji (m.in. Biblioteki Jagiellońskiej) można stwierdzić, iż obecnie trudno mówić o akcji systematycznej, planowej, zakrojonej na szerszą skalę, lecz jedynie o doraźnej, najczęściej przy okazji opróżniania miejsca na zbiory nowo opracowane. Biblioteki nie mają kadrowych i lokalowych możliwości konsekwentnej akcji katalogowania zbiorów nie opracowanych czy przekazywania dubletów innym instytucjom.

Prace te są niezwykle żmudne i czasochłonne. Przede wszystkim należy stwierdzić, że dany druk jest rzeczywiście drukiem zbędnym, tzn. nie jest związany z profilem zbiorów, nie nadaje się do pozostawienia w zbiorach w charakterze dalszego egzemplarza, dane wydawnictwo jest już w posiadaniu biblioteki. Następnie druki zbędne kataloguje się, stempluje, włącza do magazynu dubletów, sporządza wykazy dla Biblioteki Narodowej. Po wybraniu przez nią potrzebnych jej druków robi się na podstawie zwróconych wykazów jednostronny spis, który się po-

wielu i rozsyła do ok. 40 bibliotek (niektóre księżnice nie objęte zarządzeniem MKiS w międzyczasie zgłosiły akces do międzybibliotecznej wymiany druków zbędnych). Jednakże przedtem sprawdza się w magazynie zbiorów opracowanych, czy należy uzupełnić jakiś brak, wymienić zniszczony egzemplarz. Przestrzegając pierwszeństwa bibliotek wymienionych w zarządzeniu dokonuje się niejednokrotnie trudnego wyboru w wypadku ubiegania się o dany druk kilku czy kilkunastu bibliotek o równorzędnych uprawnieniach. Wybór nie jest prosty, chodzi bowiem o zaspokajanie potrzeb danego środowiska, a tym samym o ewentualne zmniejszenie wypożyczania międzybibliotecznego.

Obdarowywane biblioteki często nie przysyłają nawet uproszczonych potwierdzeń, niekiedy robią to wyjątkowo chaotycznie i niesolidnie. Czasem zamówienia na poszczególne pozycje napływają w kilka miesięcy po zrealizowaniu wysyłki do innych bibliotek, choć zdarzają się nawet telefoniczne zamówienia. Wykazy dubletów są zwracane średnio w 50 procentach. Niektóre druki były uznawane za dublety przed wielu laty; w międzyczasie zmienił się profil zbiorów, choćby wynikający ze specjalizacji czy powstania nowych kierunków studiów, co powoduje, że nie można ich wysłać bez powtórnego sprawdzenia i porównania z egzemplarzami posiadanymi przez bibliotekę. To oczywiście opóźnia cały cykl pracy. Obok nielicznej obsady Sekcji Dubletów (o ile dana biblioteka ją posiada)²³ tempo pracy ogranicza i hamuje niski „przerób” Biblioteki Narodowej, która zbyt powoli przegląda wykazy dubletów.

Biblioteki wymienione w wykazie MKiS z reguły nie dysponują wolnym miejscem w magazynie, co powoduje, że w wielu wypadkach rezygnują nawet z tych druków, które wchodzi do profilu ich zbiorów. Po zwrocie wszystkich wykazów dubletów okazuje się, że pozostaje nadal 60–80% druków, na które nie ma chętnych. Wobec tego wysunięto propozycję rozszerzenia listy bibliotek uczestniczących w wymianie wydawnictw zbędnych przez wciągnięcie do wykazu MKiS pozostałych bibliotek szkół wyższych, publicznych i pedagogicznych; ale i one nie dysponują wolną powierzchnią magazynową. Poczynione próby (m.in. przez Bibliotekę Jagiellońską) nie pozostawiają złudzeń co do sensu tej pracy wobec niedostatków kadrowych i pojemności magazynów; ponadto ilość pracy wydatnie wzrośnie, gdyż nie jest obojętne, czy utrzymuje się kontakty z 40 czy z 300 bibliotekami.

Sprzedaż antykwaryczna wciąż odbywa się na małą skalę. Najczęściej przekazują się nie rozprowadzone resztki nakładów księgarskich zapewniając ewentualne zaspokojenie potrzeb dalszych bibliotek krajowych. Antykwariaty dokonują zakupów bardzo ostrożnie; na niektóre wydaw-

²³ Zarządzenie w sprawie zatwierdzenia struktury organizacyjnej bibliotek głównych szkół wyższych, podległych ministrowi szkolnictwa wyższego (Dz. U. Min. Szk. Wyz. 1984 nr 1, poz. 6) ustala, że Sekcję Dubletów i Wydawnictw Zbędnych posiadają jedynie biblioteki uniwersyteckie w Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Warszawie, Wrocławiu oraz Politechnika Warszawska.

nictwa w ogóle nie reflektują. Pieniądze uzyskane ze sprzedaży są przelewane bezpośrednio na rachunek uczelni macierzystej. Był wprawdzie projekt L. Różdżyńskiego przejęcia dubletów przez antykwariaty. Pieniądze uzyskane ze sprzedaży książek byłyby wpłacane na konto poszczególnych bibliotek; sumy te byłyby przeznaczone wyłącznie na zakup książek antykwarycznych⁶⁶. Przepisy finansowe nie pozwalają na razie na podobne próby. Biblioteki nie są zainteresowane niezwykle pracochłonnymi manipulacjami związanymi ze sprzedażą antykwaryczną. Jedynie gwałtowna potrzeba opróżnienia szaf i regałów powoduje, że zajmują się dorywczo tą formą przekazywania druków do obrotu handlowego, gdyż uzyskanych pieniędzy i tak nie można przeznaczyć na zakup książek, dodatkowe zatrudnienie czy choćby na nagrody. Może warto rozważyć problem tworzenia antykwariatów przy większych bibliotekach?

Na makulaturę przeznacza się w zasadzie tylko zniszczone, uszkodzone egzemplarze oraz niektóre gazety współczesne. Uzyskane pieniądze też przechodzą na konto uczelni macierzystej. Osobnym problemem jest przekazywanie makulatury do przedsiębiorstw surowców wtórnych, które niechętnie i z dużym opóźnieniem zabierają ją własnym transportem.

Powstaje pytanie, co robić z licznymi egzemplarzami z dziedziny nauki, techniki, zdezaktualizowanej literatury politycznej, propagandowej czy nawet literatury pięknej w językach obcych (popularne wydawnictwa klasyków, przekłady z innych języków na niemiecki). Praktycznie nikt nie reflektuje na tego rodzaju wydawnictwa. Może warto by wprowadzić legalne rozdawanie tych materiałów poprzez uczelniane instytuty studentom, dla których tekst Schillera czy Goethego jest zawsze tekstem, mimo że nie ma komentarza czy pięknej szaty graficznej; jednakże obecne przepisy nie pozwalają na taką akcję. Biblioteki nie przekazują na makulaturę nawet typowych „cegieł”, gdy obawiają się niewłaściwego przedstawienia tych problemów przez publicystów nie orientujących się w całości zagadnienia dubletów, choć oczywiście nie można wykluczyć pomyłek bibliotek pochopnie pozbywających się niektórych druków⁶⁷.

Obecnie aktualny staje się problem uczestnictwa bibliotek centralnych w wymianie zbędnych materiałów bibliotecznych. Czy niektóre z nich interesować się będą tylko bieżącą produkcją wydawniczą, czy też będą gromadzić również dawne książki i czasopisma? Czy biblioteki centralne staną się ośrodkiem koordynującym także w zakresie gospodarki dubletami? A może przy nich powstaną projektowane biblioteki składowe druków zbędnych?

Ustawa o bibliotekach z 1968 r. mówi: „Biblioteki ogólnokrajowej

⁶⁶ L. Różdżyński: *Projekt współpracy antykwariatów...* s. 335.

⁶⁷ Por. K. Strzelewicz: *Smutny los książki*. „Życie Lit.” 1979 R. 29 nr 22 s. 12.

sieci bibliotecznej obowiązane są do wzajemnej wymiany lub nieodpłatnego przekazywania zbędnych materiałów bibliecznych" (art. 14)³⁸. Na razie poszczególne sieci są słabo ukształtowane. Związki między nimi są nikiłe i sporadyczne. Najczęściej działają w obrębie własnej sieci biblioteki naukowe, pedagogiczne, publiczne, szkolne. Słabo rozwija się zagraniczna wymiana dubletów, choć omówione zarządzenie MKiS zezwala na tę akcję. Rodzi się szereg ogólnych i szczegółowych problemów. Czy wykaz bibliotek i w ogóle tekst zarządzenia jest możliwie najlepszy? Czy nie należałoby go zmienić, biorąc pod uwagę zmiany wynikające ze specjalizacji bibliotek i utworzenia bibliotek centralnych? Czy bezpłatne rozdawnictwo książek jest najwłaściwsze? A może szerzej stosować zwyczaj pożyczania dubletów czytelnikom?

Ujednolicona nazwa „Sekcja Dubletów i Wydawnictw Zbędnych” wprowadzona wspomnianym już zarządzeniem ministra szkolnictwa wyższego nie odpowiada stanowi faktycznemu, gdyż nie są to w swej masie druki zbędne, lecz najczęściej zbiory nie opracowane, wśród których znajdują się nawet rzadkie okazy, polonika, których biblioteka macierzysta nie posiadała. Zbiory będące pod opieką Sekcji Dubletów i Wydawnictw Zbędnych często liczą znacznie więcej druków niż niejedna nowo powstała biblioteka główna szkoły wyższej a nawet ośrodek naukowy. Czy nie powinna więc podnieść się ranga i znaczenie Sekcji przez przemianowanie jej na Oddział Dubletów? Pieniądze, środki na zakup książek zawsze się znajdują, lecz nie ma możliwości zatrudniania dodatkowych pracowników. Po dużym wysiłku, jaki zrobiono na przełomie lat 50-tych i 60-tych na opracowanie zbiorów zabezpieczonych, zabrakło ludzi i środków na kontynuowanie tej niezwykle ważnej i potrzebnej akcji. Jednakże bez długotrwałych nakładów sprawa dubletów długo jeszcze nie zostanie rozwiązana. Same apele i przekonywanie bibliotekarzy o potrzebie i korzyściach opracowania tych zbiorów nie zmienia niczego, wzbogaci się jedynie katalog dezyderatów i pobożnych życzeń. Trudno proponować jakiś uniwersalny model postępowania w celu zlikwidowania narosłego w ciągu dziesięcioleci problemu druków zbędnych czy nie opracowanych. Czy utrzymać dotychczasowy sposób żmudnego katalogowania i wysyłania spisów, czy szukać innych metod pracy, jak np. ustawianie alfabetyczne lub rzeczowe w magazynie dubletów, co wobec nagminnego braku miejsca też wydaje się mało realne.

Kiedyś Barbara Sordylowa pisząc artykuł dyskusyjny *Z problematyki oddziałów gromadzenia i uzupełniania zbiorów w bibliotekach uniwersyteckich*³⁹ mogła oczekiwać szerszej dyskusji (m.in. w części dotyczącej Sekcji Dubletów), lecz nie doczekała się większego odzewu. A przecież były to sprawy ważne, godne wszechstronnego rozważenia, wnieśienia nowych sugestii i konkretnych propozycji.

³⁸ „Dz. U.” 1969 nr 12, poz. 63.

³⁹ B. Sordylowa: *Z problematyki oddziałów gromadzenia zbiorów w bibliotekach uniwersyteckich*. „Bul. Bibl. Jag.” 1972 R. 22 nr 1/2 s. 5-17.

JÓZEF PARUCH

MANAGEMENT OF DUPLICATES AND SUPERFLUOUS PUBLICATIONS

The article deals with the problem of management of duplicates and superfluous publications in general in the light of professional literature since the statement made by Edward Kunze in 1979 up till recent years. It presents the actual state of affairs postulates and proposals, as well as difficulties connected with their implementation, due to personnel and housing troubles, and with the necessity of concentration on current library activity. The article refers to legal regulations, beginning from the regulation of the Minister for Religious Affairs and Public Education (passed in 1935) concerning the rules of procedure with superfluous publications in state libraries — up to the regulation of the Minister for Culture and Arts (1973), being now in force, on the principles of exchange on free of charge transferring and on library materials. The author discusses also the realization of the latter regulation and some conclusions resulting from it.

The final remarks point to the necessity of long-term efforts aimed at the adequate solution of accumulated during past decades problems of duplicates and superfluous publications.

Z PRAC NAD PLANEM SPECJALIZACJI ZBIORÓW
MATERIAŁÓW BIBLIOTECZNYCH

W ramach realizacji postanowień zarządzenia nr 1 z dn. 26.04.1979 w sprawie specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych, odbyło się dn. 10.09.1979 pierwsze wstępne posiedzenie Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych. Poświęcone ono było omówieniu zadań, jakie zostały przyjęte w harmonogramie prac na 1980 r., ustalonym na naradzie dyrektorów tych bibliotek w Wildze (19-20.06.1979). Należą do nich:

- 1) budowa sieci bibliotek dziedzinowych,
- 2) zaopatrzenie bibliotek w piśmiennictwo zagraniczne,
- 3) budowa centralnych katalogów dziedzinowych.

Kolegium zapoznano się z planami pracy bibliotek centralnych na 1980 r., w których wymienione zadania przyjęto jako podstawowe. Ustalono tematy posiedzeń Kolegium w 1980 r. obejmujące przede wszystkim sprawozdania bibliotek centralnych z przebiegu prac nad organizacją sieci bibliotek dziedzinowych. Ważnym zadaniem stało się dokonanie oceny merytorycznej posiadanych wydawnictw ciągłych w zestawieniu ze światową produkcją tych wydawnictw dla danej dziedziny. Efektem tej pracy będzie określenie potrzeb tytułowych oraz liczby egzemplarzy dla Międzyresortowej Komisji ds. Importu Wydawnictw z krajów II obszaru płatniczego. Wiele miejsca w dyskusji poświęcono również problemom budowy centralnych katalogów dziedzinowych i ich relacji z katalogami centralnymi Biblioteki Narodowej. Uznano potrzebę zorganizowania przez BN i Centrum INTE konferencji, która umożliwiłaby wypracowanie koncepcji krajowych katalogów centralnych. Wiele miejsca w dyskusji poświęcono warunkom realizacji planu specjalizacji, podkreślając konieczność szybkiej organizacji bibliotek składowych, wyposażenia bibliotek w środki techniczne, etaty i in. W trakcie posiedzenia omówiono i przyjęto Regulamin Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych.

Dnia 1 października 1979 r. ukazało się zarządzenie nr 7 ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki powołujące Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych jako organ doradczy i opiniodawczy Centrum INTE do spraw specjalizacji. Kolegium działa opierając się na zatwierdzonym przez ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki Regula-

minie, a do jego podstawowych zadań należy współpraca z Centrum INTE w zakresie:

- programowania i planowania specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych;
- organizacji i funkcjonowania systemu bibliotek centralnych i współpracujących;
- organizacji pracy bibliotek w zakresie gromadzenia, opracowywania, udostępniania i archiwizowania zbiorów;
- planów prac naukowo-badawczych dotyczących specjalizacji zbiorów;
- zasad działalności informacyjnej bibliotek centralnych i współpracujących, realizujących określone funkcje procesu informowania w ramach SINTO;
- warunków materialnych i organizacyjnych rozwoju bibliotek centralnych i współpracujących;
- prac związanych z mechanizacją i automatyzacją procesów biblioteczno-informacyjnych;
- polityki zakupu literatury zagranicznej, serwisów informacyjnych na nośnikach maszynowych oraz urządzeń technicznych.

Do obowiązków Kolegium należy również:

- wnioskowanie i opiniowanie aktów prawnych dotyczących planu specjalizacji, powoływania bibliotek centralnych i współpracujących;
- przedkładanie wniosków w sprawie planów inwestycyjnych bibliotek centralnych i współpracujących;
- współdziałanie w organizowaniu sprawozdawczości oraz rozpatrywanie okresowych sprawozdań z działalności bibliotek centralnych i współpracujących w zakresie wynikającym z planu specjalizacji.

Przewodniczącą Kolegium jest dyrektor Biblioteki Głównej Szkoły Głównej Planowania i Statystyki dr Hanna Uniejewska, wiceprzewodniczącymi: wicedyrektor Centralnej Biblioteki Rolniczej dr Regina Hancko oraz wicedyrektor Biblioteki Narodowej doc. dr Radosław Cybulski.

Dnia 7 grudnia 1979 r. podpisane zostało zarządzenie nr 47 ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki w sprawie powołania Międzyresortowej Komisji do spraw Importu Wydawnictw z krajów II obszaru płatniczego. W skład Komisji weszli zarówno przedstawiciele resortów importujących piśmiennictwo dla potrzeb placówek informacji naukowej, jak również instytucji realizujących import, a także przedstawiciel SBP.

Do zadań Komisji należy kształtowanie racjonalnej polityki w zakresie importu wydawnictw oraz prowadzenie działalności zmierzającej do poprawy zaopatrzenia placówek informacji naukowej w wydawnictwa importowane, w warunkach realizacji SINTO. Na podstawie dokonanych ocen stanu zaopatrzenia i wykorzystania oraz potrzeb placówek informacji w zakresie wydawnictw importowanych z krajów II obszaru płatniczego formułowane będą wnioski w sprawie racjonalnego rozdziału

środków dewizowych, będących w dyspozycji poszczególnych resortów, przeznaczonych na zakup wydawnictw, w tym również serwisów informacyjnych na nośnikach maszynowych. Zgodnie z ustaleniami sformułowanymi w zarządzeniu Komisja będzie również dokonywać oceny wykorzystania środków dewizowych, uczestniczyć w opiniowaniu planów importu wydawnictw, a także wypowiadać się w sprawach organizacji importu.

Podstawę pracy Komisji stanowić będą materiały przekazywane do Centrum INTE przez organy administracji państwowej i Polską Akademię Nauk, szczególnie plany importu z krajów II obszaru płatniczego, oraz plany pracy Komisji, zatwierdzone przez wszystkich jej członków. Podstawowe zasady i tryb działania Komisji określa Regulamin, którego projekt jest obecnie opiniowany.

Pierwsze posiedzenie Komisji odbyło się dn. 10 kwietnia 1980 r. i poświęcone było omówieniu form współpracy Komisji z resortami, projektu regulaminu i projektu planu pracy.

W planie pracy na r. 1980 przyjęto następujące tematy;

- 1) Tryb organizacji importu — opracuje CHZ „Ars Polona”;
- 2) Opiniowanie zmian w resortowych planach importu wydawnictw ciągłych na r. 1981, na podstawie przekazanych do Centrum INTE kopii zamówień — opracuje Centrum INTE;
- 3) Analiza prenumeraty tytułów wieloegzemplarzowych (powyżej 30 egz.) — opracuje Centrum INTE.

Dnia 6.05.1980 odbyło się pod przewodnictwem dr H. Uniejewskiej kolejne posiedzenie Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych. Porządek spotkania obejmował: informację Centrum INTE o powołaniu i zasadach działania Międzyresortowej Komisji ds. Importu Wydawnictw oraz informacje przedstawicieli wybranych bibliotek centralnych nt. organizacji sieci bibliotek dziedzinowych. W dyskusji nad pierwszym punktem położono szczególnie nacisk na formę współpracy Komisji z bibliotekami centralnymi. Sprawozdania z prac nad budową sieci bibliotek dziedzinowych złożyli: dr H. Uniejewska (Centralna Biblioteka Ekonomiczna), mgr A. Romańska (I Centralna Biblioteka Nauk Społecznych), dr J. Łuszczńska (Centralna Biblioteka Morska) oraz dr R. Hancko (Centralna Biblioteka Rolnicza).

PRACE W ZAKRESIE ORGANIZACJI SIECI DZIEDZINOWYCH

1. Nauki rolnicze, leśne i gospodarka żywnościowa

Centralna Biblioteka Rolnicza jako jedna z pierwszych przystąpiła do organizacji sieci w zakresie nauk rolniczych, leśnych i gospodarki żywnościowej. Klimat dobrej współpracy bibliotek rolniczych stworzyła działalność powołanej w 1963 r. Komisji Koordynacyjnej Naukowych

Bibliotek Rolniczych. Należy również podkreślić dużą aktywność CBR w zakresie podjęcia zadań wynikających z zarządzenia nr 1 z dn. 26.04.1979 r.

Pierwsze spotkanie bibliotek współpracujących z CBR odbyło się w dn. 10-11.09.1980 w Falentach. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele bibliotek i ośrodków inte z czterech resortów dysponujących zasobami literatury z zakresu gospodarki żywnościowej. CBR przedstawiła plan pracy uwzględniający zadania przyjęte do realizacji na naradzie dyrektorów bibliotek centralnych w Wildze, a mianowicie: opracowanie wykazu bibliotek specjalizujących się w zakresie nauk rolniczych i leśnych oraz przemysłu spożywczego, ewidencja zagranicznych wydawnictw ciągłych, opracowanie wykazu tytułowego i egzemplarzowego czasopism podstawowych i przekazanie go Międzyresortowej Komisji ds. Importu Wydawnictw. W czasie obrad powołana została Międzybiblioteczna Komisja Koordynacyjna, której przewodniczy kierownik BOINTE w Instytucie Badawczym Leśnictwa dr L. Rossakiewicz.

2. Nauki ekonomiczne

Pierwsze spotkanie bibliotek ekonomicznych zorganizowane przez Bibliotekę Główną Szkoły Głównej Planowania i Statystyki odbyło się dn. 27.06.1979. Dokonano wstępnego rozpoznania zbiorów w placówkach gromadzących materiały w zakresie nauk ekonomicznych. W wyniku narady został opracowany i wydany informator o bibliotekach ekonomicznych i specjalizacji ich zbiorów. Dnia 22-24.05.1980 odbyła się druga narada bibliotek ekonomicznych, zorganizowana przez współpracujące ze sobą Centralną Bibliotekę Ekonomiczną i Centralną Bibliotekę Statystyczną. W czasie spotkania powołano Międzybiblioteczna Komisję Koordynacyjną oraz zespoły robocze dla rozwiązania istotnych problemów wynikających z planu specjalizacji. Funkcje przewodniczącego powierzono dyrektorowi Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu mgrowi A. Kudelskiemu. Biblioteki ekonomiczne publikują począwszy od 1956 r. centralny katalog (wykaz) bieżących czasopism zagranicznych znajdujących się w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych.

3. Nauki społeczne i humanistyczne

Dnia 28.02.1980 odbyło się zorganizowane przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Warszawskiego spotkanie dyrektorów i specjalistów bibliotek centralnych z zakresu szeroko rozumianych nauk społecznych i humanistycznych. W spotkaniu uczestniczyły następujące biblioteki: Narodowa, Jagiellońska, Sejmowa, Główna Uniwersytetu Warszawskiego, Główna SGPiS, Centralna Biblioteka Statystyczna, Centralna Biblioteka

Wojskowa. Przedstawiono najważniejsze problemy wynikające dla tych bibliotek z zarządzenia o specjalizacji, a także działania związane z jego wdrażaniem. Postanowiono podjąć prace nad doskonaleniem klasyfikacji jako narzędzia specjalizacji oraz kontynuować spotkania poświęcone określeniu pól specjalizacji bibliotek centralnych i współpracujących.

4. Problematyka morza

Dn. 26.06.1980 Centralna Biblioteka Morska zorganizowała naradę bibliotek i ośrodków inte gromadzących piśmiennictwo z zakresu szeroko pojętej problematyki morza. W naradzie udział wzięli m.in. przedstawiciele resortowych służb informacji Ministerstwa Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej. Dokonano wymiany poglądów na temat budowy sieci dziedzinowej i pól gromadzenia poszczególnych bibliotek. W wyniku przyjętych uzgodnień CBM stanowić będzie podstawowe ogniwo w dziedzinowo-gałęziowym systemie informacji o gospodarce morskiej. Stosownie do ustaleń zarządzenia o specjalizacji powołano Międzybiblioteczną Komisję Koordynacyjną.

5. Nauki techniczne

Dnia 29.05.1980 odbyło się pierwsze spotkanie dyrektorów bibliotek głównych wyższych szkół technicznych, poświęcone współpracy w warunkach realizacji planu specjalizacji. Omówiono możliwości współpracy bibliotek oraz potrzeby w zakresie wyposażenia, które determinują zakres tej współpracy. Do chwili obecnej jedna z trzech Centralnych Bibliotek Technicznych, a mianowicie Biblioteka Główna AGH przystąpiła do budowy sieci dziedzinowej w resortach górnictwa, hutnictwa, a także częściowo przemysłu chemicznego oraz budownictwa i przemysłu materiałów budowlanych.

BUDOWA KRAJOWEGO SYSTEMU KATALOGÓW CENTRALNYCH

Wprowadzenie nowej organizacji zbiorów w bibliotekach naukowych przez określenie ich specjalizacji stworzyło konieczność powołania nowej formy informacji o tych zbiorach — w układzie dziedzinowym. W związku z tym zarządzenie z dn. 26.04.1979 zobowiązało biblioteki centralne do tworzenia centralnych katalogów dziedzinowych. Uwzględniając fakt istnienia w kraju dużej liczby katalogów centralnych w układzie tematycznym, lokalnym, regionalnym i in. oraz braku koordynacji w tym zakresie, Centrum INTE we współpracy z Biblioteką Narodową zorganizowało w dn. 3-4.06.1980 naradę poświęconą organizacji i funkcjonowaniu systemu katalogów centralnych. W referatach problemowych poruszono m.in. zagadnienia relacji centralnych katalogów dziedzinowych i katalogów Biblioteki Narodowej, języków informacyjno-wyszukiwaw-

czych, badania potrzeb użytkowników i wykorzystania katalogów. W wyniku narady powołana została przy Bibliotece Narodowej stała grupa robocza ds. katalogów centralnych, złożona z przedstawicieli bibliotek centralnych oraz SBP. Grupa opracuje plan działania uwzględniający wnioski z narady, natomiast materiały zostaną opublikowane w *Przebiegu Bibliotecznym*.

Elżbieta Malinowska

18 SESJA ISO/TC 46 DOKUMENTACJA¹
WARSZAWA, 18-27 KWIEŃNIA 1979

W obradach plenarnych oraz posiedzeniach roboczych uczestniczyli przedstawiciele 19 krajów członkowskich ISO/TC 46. Reprezentowanych było też 5 organizacji międzynarodowych. Ogółem w posiedzeniach uczestniczyło 110 osób, w tym 30 specjalistów polskich.

W czasie 18 Sesji ISO/TC 46 odbyło się posiedzenie plenarne, posiedzenie Komitetu Kierującego oraz posiedzenia następujących podkomitetów, grup roboczych i grup ad hoc:

- SC 2 Konwersja pism. (Conversion of written languages)
- SC 3 Terminologia. (Terminology of documentation)
- SC 4 Automatyzacja w dokumentacji. (Automation in documentation)
- SC 5 Tezaurusy jedno- i wielojęzyczne oraz związane z nimi procedury indeksowania. (Monolingual and multilingual thesauri and related indexing practices)
- SC 6 Elementy danych bibliograficznych w przetwarzaniu manualnym i zautomatyzowanym. (Bibliographic data elements in manual and machine applications)
- SC 7 Kompozycja wydawnicza publikacji. (Presentation of publications)
- WG 1 Systemy numerowania w dokumentacji. (Numbering systems in documentation)
- Grupa ad hoc do spraw nowelizacji ISO 832-1975 Opisy bibliograficzne. Skróty wyrazów typowych. (Bibliographical references. Abbreviations of typical words)
- Grupa ad hoc do spraw nowelizacji ISO 2146-1972 Informatory o bibliotekach, ośrodkach informacji i dokumentacji. (Directories of libraries, information and documentation centres).

Posiedzenie plenarne, któremu przewodniczył delegat węgierski Eric Vajda, było okazją do dyskusji nie tylko nad wynikami prac i rezolucjami podkomitetów i grup roboczych, ale także nad kilkoma ogólnymi problemami dotyczącymi przede wszystkim współpracy ISO/TC 46 z innymi organizacjami międzynarodowymi, zwłaszcza z UNISIST-em. Stwierdzono, że współpraca ISO/TC 46 z tymi organizacjami układa się coraz lepiej. Natomiast zachodzi potrzeba nawiązania bliższych kontaktów z komitetami technicznymi ISO działającymi częściowo w podobnych zakresach.

W sprawozdaniu Sekretariatu TC 46 podniesiono m.in. sprawę zmiany zakresu działania Komitetu. Trzy propozycje formułujące ten zakres działania poddano pod głosowanie; większość członków wypowiedziała się za propozycją o brzmieniu:

---

¹ Sprawozdanie jest oparte na opracowaniu Sekretariatu ISO/TC 46: *Report of the 18th Plenary meeting of ISO/TC 46 in Warsaw, Berlin 1979.*

„Normalizacja działalności dotyczącej bibliotek, ośrodków informacji i dokumentacji, służb, indeksujących i abstraktowych, archiwów, nauki o informacji oraz wydawnictw”. (Definicja ta różni się nieco od definicji przyjętej na 17 Sesji).

Propozycja przyjęta przez ISO/TC 46 zostanie przekazana ISO/PLACO do zatwierdzenia.

W czasie posiedzenia plenarnego odbyły się wybory do Komitetu Kierującego. W wyniku głosowania wybrano następujące kraje: Francję, Polskę, RFN, Stany Zjednoczone i Węgry.

Następna Sesja ISO/TC 46 ma się odbyć w końcu 1980 r.; proszono członków ISOT/TC 46 o zgłoszenie zaproszeń do Sekretariatu.

W wyniku dyskusji uchwalono następujące rezolucje:

- o wymianie informacji z dziedziny terminologii pomiędzy podkomitetami ISO/TC 46;
- o pomocy dla planowanego utworzenia w ramach ISO/DOC banku danych terminologicznych z dziedziny informacji;
- o zmianie nazwy i zakresu działania SC 6.

A oto sprawozdania poszczególnych agend ISO/TC 46.

Komitet Kierujący spotkał się od czasu 17 Sesji w 1977 r. dwa razy. W sprawozdaniu stwierdzono, że żaden z projektów uznanych w 1977 r. za priorytetowe nie został sfinalizowany. Wezwano do przyspieszenia druku dokumentów ISO. Ustalono plany prac dla poszczególnych SC i WG (zob. niżej).

Podkomitet SC 2 Konwersja pism. (Conversion of written languages)

Obrazy SC 2 toczyły się częściowo wspólnie z SC 4/WG 1 Automatyzaacja w dokumentacji. Zestawy znaków. Na połączonych posiedzeniach dyskutowane były ogólne zasady transliteracji z punktu widzenia potrzeb tradycyjnych i zautomatyzowanych metod pracy. Przeważał pogląd o konieczności stosowania w przyszłości transliteracji opartej na zasadzie „litera za literę” bez użycia dwuznaków, jednak z uwzględnieniem różnych poziomów zestawów znaków; poziomy te różnią się liczbą znaków w zestawie.

Posiedzenia SC 2 poświęcone były przede wszystkim ustaleniu kierunku prac nad trzecią wersją transliteracji słowiańskich alfabetów cyrylickich. Mimo że projekt ISO/DIS 9.2 z 1978 r. uzyskał większość głosów aprobujących, wyniki głosowania uznano za niewystarczające do przekształcenia ISO/DIS w normę międzynarodową z powodu negatywnych opinii niektórych krajów, zwłaszcza ZSRR. Podstawę dyskusji nad trzecim projektem stanowiła propozycja zgłoszona przez ZSRR i poparta przez Węgry. Projekt ZSRR składał się z dwóch tablic: jednej zawierającej odpowiedniki zgodne z zasadą „litera za literę” (bez dwuznaków ze znakami diakrytycznymi) i drugiej — przewidzianej głównie dla systemów zautomatyzowanych — pozwalającej na stosowanie dwuznaków (bez znaków diakrytycznych, ale z modyfikatorami)². Poparcie większości krajów zyskała pierwsza tablica, drugą odrzucono ze względu na rozbieżność poglądów co do możliwości postępowania się dwuznakami w systemach zautomatyzowanych.

Delegacja polska stała na stanowisku, że SC 2 powinien popierać tendencję stosowania w transliteracji zasady „litera za literę”, ale nie wykluczać dwuznaków, a więc wprowadzić do tablicy 1 siedem rozwiązań wariantowych (dla liter tradycyjnie transliterowanych dotąd przy pomocy dwuznaków), podobnie jak w normie na transliterację przyjętej przez kraje RWPG.

Omawiano też dokumenty dotyczące latynizacji pisma chińskiego i japońskiego.

² Modyfikatory — określone znaki, np. litery, dodawane zamiast znaków diakrytycznych do litery podstawowej przy przetwarzaniu maszynowym.

W wyniku dyskusji przyjęto następujący plan prac Podkomitetu:

- opracowanie trzeciej wersji ISO/DIS 9 *Transliteracja słowiańskich alfabetów cyrylickich* na podstawie tablicy 1 projektu zgłoszonego przez ZSRR, jednak bez uwzględnienia rozwiązań wariantowych;
- opracowanie drugiej wersji ISO/DIS 843 *Transliteracja alfabetu greckiego* z uwzględnieniem eliminacji dwuznaków;
- kontynuacja prac nad tablicami transliteracji pisma arabskiego (ISO/DIS 233) i hebrajskiego (ISO/DIS 259);
- opracowanie projektów norm dotyczących latynizacji pisma chińskiego i japońskiego;
- podjęcie prac nad konwersją pism: devanagari (pismo indyjskie), syjamskiego (thai), armeńskiego i gruzińskiego.

Podkomitet SC 3 Terminologia dokumentacji. (Terminology in documentation)

Dyskusja skoncentrowała się nad kilkoma rozdziałami projektu normy ISO/DIS 5127 — słownika terminologicznego z zakresu informacji i dokumentacji (Vocabulary of Information and Documentation — VID), znajdującymi się w różnych stadiach opracowania. W dalszym ciągu dyskutowano nad rozdz. I Pojęcia podstawowe. Delegacja polska przedstawiła w toku dyskusji uwagi, które dotyczyły zarówno doboru terminów, definicji jak i strony redakcyjnej dokumentu, a przede wszystkim wskazywały na konieczność uzgodnienia definicji pojęć ogólnych, wykraczających poza sferę dokumentacji i informacji z ustaleniami ISO/TC 37 Terminologia. Uwagi te zostały w całości zaakceptowane. Opracowana w wyniku warszawskiego posiedzenia nowa wersja ISO/DIS 5127/I ma być ponownie rozestana do głosowania po uprzednim wprowadzeniu poprawek uzgodnionych z ISO/TC 37.

Prace nad rozdz. 2 Dokumenty nie wykroczyły poza fazę projektów roboczych. Po całkowitej przebudowie tego rozdziału wyróżniono w nim cztery podrozdziały: 2.1. Dokumenty tradycyjne, 2.2. Materiały audiowizualne, 2.3. Dokumenty artystyczne, 2.4. Dokumenty archiwalne. Dwa pierwsze podrozdziały opracowano na nowo jako dokument 163, który stanowił podstawę dyskusji w tym punkcie obrad. Na wniosek delegacji polskiej zmieniono strukturę podrozdziału 2.1 a także niektóre terminy i określenia. Po przeredagowaniu podrozdziału 2.1 i 2.2 mają być przekazane do głosowania. Podrozdziały 2.3 i 2.4 będą rozestane do opiniowania i przedyskutowane na kolejnym posiedzeniu SC 3.

Projekt rozdz. 3 Identyfikacja, gromadzenie i opracowanie dokumentów i danych był rozestany do głosowania jako ISO/DIS 5127/III w 1978 r. Wobec tego, że nie wszystkie kraje (m.in. Polska) zaaprobowaly ten projekt, będzie on przeredagowany i poddany pod głosowanie.

Rozdział 4 Rozpowszechnianie informacji nie był dyskutowany. Poszczególne kraje mają nadesłać uwagi do tego projektu przed kolejnym posiedzeniem SC 3.

Poza omówionymi wyżej postanowieniami przyjęto dwie rezolucje dotyczące terminologicznej koordynacji prac w obrębie ISO/TC 46, polegające na obowiązku niezwłocznego przekazywania Sekretariatowi SC 3 wszelkich ustaleń terminologicznych przyjmowanych przez inne podkomitety i grupy robocze TC 46, a także współpracy ISO/TC 46/SC 3 z ISO/TC 37.

Podkomitet SC 4 Automatyzacja w dokumentacji. (Automation in documentation). W ramach Podkomitetu odbyły się posiedzenia następujących grup roboczych (WG):

- WG 1 Zestawy znaków graficznych do użytku w dokumentacji i bibliografii
- WG 3 Zasady szeregowania bibliograficznego

WG 4 Struktura formatu dla wymiany informacji bibliograficznych w postaci czytelnej maszynowo

WG 5 Protokoły poziomu użytkowego (Application level protocols)¹.

Punktem wyjścia do dyskusji były m.in. następujące dokumenty: ISO/DIS 5426 Rozszerzony zestaw znaków alfabetu łacińskiego do celów bibliograficznych; ISO/DIS 5427 Rozszerzony zestaw znaków alfabetu cyrylicckiego do celów bibliograficznych; ISO/DIS 5428 Zestaw znaków alfabetu greckiego do celów bibliograficznych; ISO/DP 2709 Rev. 1 Format dla wymiany informacji bibliograficznych na taśmie magnetycznej.

Projekty norm dotyczące zestawu znaków do celów bibliograficznych dyskutowane były na połączonym posiedzeniu z SC 2. W wyniku dyskusji postanowiono wnieść do nich odpowiednie poprawki i przygotować poprawione wersje do dalszej dyskusji.

W toku dyskusji nad DP 2709 Rev. 1 postanowiono po wprowadzeniu odpowiednich poprawek przekazać dokument jako ISO/DIS 2709 do głosowania.

Podkomitet SC 5 Tezaurusy jedno- i wielojęzyczne oraz związane z nimi procedury indeksowania. (Monolingual and multilingual thesauri and related indexing practices).

Dyskusja skoncentrowała się na następujących zagadnieniach: tezaurusy jedno- i wielojęzyczne, metody analizowania dokumentów, określanie ich zawartości i wybór terminów indeksujących oraz symbolizacja relacji w tezaurusie. W wyniku dyskusji postanowiono opracować projekty wstępne norm dotyczące wymienionych zagadnień oraz kontynuować nowelizację ISO 2788-1974 *Wytyczne opracowywania tezaurusów jednojęzycznych*.

Podkomitet SC 6 Elementy danych bibliograficznych niezbędnych do manualnego i zautomatyzowanego przetwarzania. (Bibliographic data elements in manual and machine applications).

Posiedzenie poświęcone było głównie sprawom organizacyjnym. W wyniku dyskusji przyjęto m.in. następujące rezolucje:

— na prośbę WG 1 postanowiono przekształcić WG 1 na SC 6/WG 2; jej nazwa będzie brzmiała: Kody i systemy numerowania dla przedstawiania zawartości elementów danych bibliograficznych, a zakresem działania będzie normalizacja tych kodów i systemów numerowania zarówno w systemach manualnych, jak i zautomatyzowanych;

— postanowiono rozesłać członkom SC 6/WG 1 projekt spisu elementów danych bibliograficznych (Directory of Data Elements), stanowiącego pierwszy etap opracowania wspólnego formatu komunikowania (Common Communication Format — CCF).

Nadto Komitet Kierujący zalecił:

— kontynuować nowelizację ISO 690-1975 *Opisy bibliograficzne. Elementy niezbędne i uzupełniające*;

— wycofać z nowelizacji normę ISO 8337974 *Międzynarodowy wykaz skrótów wyrazów w tytułach czasopism* z uwagi na zamierzone jej unieważnienie;

Podkomitet SC 7 Kompozycja wydawnicza publikacji. (Presentation of publications).

W okresie między 17 a 18 sesją SC 7 pracował nad następującymi projektami norm:

¹ Zbiór reguł przesyłania informacji w sieci komputerowej (teletransmisyjnej).

- wkładka dokumentacyjna,
- sprawozdania naukowe i techniczne,
- tytuł grzbietowy,
- kompozycja wydawnicza artykułów z czasopism,
- spis treści czasopism i innych dokumentów (ISO/DP 18).

W wyniku dyskusji nad dokumentem ISO/DP 18 przyjęto rezolucję dotyczącą przygotowania tego dokumentu jako projektu normy (ISO/DIS) i przekazania go do głosowania. Dyskusję nad dokumentem „Kompozycja wydawnicza dysertacji” postanowiono przenieść na następną sesję.

Nadto Komitet Kierujący zalecił przyspieszenie prac nad nowelizacją ISO/R 30-1956 *Oznaczenie wydawnicze* (Bibliid).

Grupa Robocza WG 1 Systemy numerowania w dokumentacji. (Numbering systems in documentation).

Podczas posiedzenia omówiono następujące sprawy:

Zaproponowano przekształcenie WG 1 z Samodzielnej Grupy Roboczej w Grupę Roboczą 2 Podkomitetu 6.

W Planie prac przewidziano przygotowanie następujących dokumentów:

- łącznie opracowanie dokumentów: Znormalizowany kod identyfikacji adresów (Standard Address Number Code) i Znormalizowany kod identyfikacji bibliotek (Standard Library Identification Code);
- Znormalizowany kod sprawozdań (Standard Report Number Code);
- Przewodnik opracowywania kodów bibliograficznych do użytku w bibliotekarstwie (Guidelines for bibliographic codes to be used by library communities);
- Projekt normy na kody języków (Language Code) opracowany przez ISO/TC 37; zostanie rozesłany do zaopiniowania członkom WG 1.

Postanowiono wycofać Znormalizowany kod identyfikacji prawa autorskiego jako ściśle związany ze specyfiką amerykańskiego prawa ochrony własności.

Grupa ad hoc do spraw nowelizacji ISO 832-1975 Opisy bibliograficzne. Skróty wyrazów typowych. (Bibliographical references. Abbreviations of typical words).

Przedmiotem dyskusji był pierwszy projekt nowelizacji ISO 832-1975 opracowany przez ZSRR. Autorki przedstawiły koncepcję nowelizacji. Omówiły zakres normy i zasady doboru wyrazów. Liczba języków uwzględnionych w nowym projekcie zwiększyła się z 19 do 32.

Ponieważ zaproponowany przez autorki wykaz wyrazów, a zwłaszcza ich skróty, wywołały ożywioną dyskusję i sprzeciw niektórych krajów, stwierdzono konieczność całkowitej weryfikacji projektu. Postanowiono przygotować bazę słów typowych w opisie bibliograficznym w języku angielskim i wykazy odpowiednich skrótów stosowanych w poszczególnych językach. Tak przygotowane spisy wyrazów we wszystkich językach zostaną rozesłane do poszczególnych krajów.

Grupa ad hoc do spraw nowelizacji ISO 2146-1972 Informatory o bibliotekach, ośrodkach informacji i dokumentacji. (Directories of libraries, information and documentation centres).

Ustalono ramowy program prac Grupy i kierunek nowelizacji ISO 2146-1972, którą uznano za konieczną wobec dezaktualizacji normy i zbyt schematycznego jej opracowania. Przedyskutowano problem zakresu normy i stwierdzono, że jej tytuł nie powinien ulec zmianie, natomiast w odpowiednich miejscach należy dodać postanowienia dotyczące innych rodzajów serwisów informacyjnych, jak np. banki danych. Postanowiono, że Sekretariat ISO/TC 46 zwróci się do krajów członkow-

skich, które wypowiedziały się za nowelizacją normy, z prośbą o mianowanie ekspertów do pracy w Grupie.

Wnioski

1. Polska wykorzystała 18 sesję ISO/TC 46 Dokumentacja do zainteresowania problematyką posiedzeń i włączenia do jego obrad szerokiego kręgu polskich specjalistów reprezentujących środowisko naukowe, ośrodki inte i biblioteki.

2. W wyborach do Komitetu Kierującego ISO/TC 46 wybrano 5 krajów, wśród których znalazła się Polska. Zajmując miejsce w Komitecie Kierującym Polska może mieć znaczący wpływ na działalność normalizacyjną w dziedzinie inte w sferze międzynarodowej.

3. Program prac ISO/TC 46 w najbliższym czasie będzie skoncentrowany przede wszystkim na następujących tematach: konwersja pism, terminologia, format dla wymiany informacji bibliograficznych na taśmie magnetycznej, wytyczne opracowywania tezaurusów jedno- i wielojęzycznych, opis bibliograficzny, skróty, oznaczenie wydawnicze. Będą to zarówno opracowania nowe, jak i nowelizacja istniejących norm ISO.

Polska jest zainteresowana szybkim postępem prac ISO w zakresie wymienionej tematyki z uwagą na wdrażanie postanowień ISO do norm krajowych.

Hanna Kłodnicka

KONFERENCJA ROBOCZA MIĘDZYNARODOWEGO STOWARZYSZENIA BIBLIOTEK MUZYCZNYCH (AIBM)

Salzburg, 1-7 lipca 1979

Konferencja nie miała określonego tematu obrad; w swej treści merytorycznej stanowiła kontynuację spraw zasygnalizowanych na poprzednim roboczym spotkaniu bibliotekarzy, bibliografów i dokumentalistów muzycznych w 1978 r. w Lizbonie. Zarówno wzrost liczby członków AIBM (Association Internationale des Bibliothèques Musicales — AIBM, International Association of Music Libraries — IAML) skupiającego obecnie w swym gronie ponad 1800 instytucji i osób indywidualnych z 35 krajów czterech kontynentów (prócz Afryki), jak i rozszerzenie się zadań oraz działalności bibliotek, wyływające z szybkiego postępu naukowego i technicznego i wynikających stąd przemian w dziedzinie kultury, powodują coraz większą złożoność dawnych, tradycyjnych problemów fachowych i powstawanie nowych zagadnień. Sytuacja ta znajduje swe odbicie również w problematyce bibliotekarstwa muzycznego, co jest widoczne w sprawozdaniach z obrad ostatnich konferencji i kongresów AIBM.

W Konferencji w Salzburgu brało udział ok. 190 delegatów z 25 krajów Europy, Ameryki Północnej, Australii i Azji. Z krajów socjalistycznych były reprezentowane cztery państwa mające swe grupy narodowe w AIBM: Polska, Czechosłowacja, NRD i Węgry. Polską Grupę Narodową reprezentowali: mgr Wanda Bogdany-Popielowa, kierownik Zakładu Zbiorów Muzycznych Biblioteki Narodowej i doc. dr Karol Musioł, dyrektor Biblioteki Akademii Muzycznej w Katowicach delegowani przez MKiS, ponadto mgr Aniela Kolbuszewska, kierownik Oddziału Zbiorów Muzycznych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, oraz mgr Maria Prokopowicz, przewodnicząca Sekcji Bibliotek Muzycznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Miejscem obrad była siedziba Międzynarodowej Fundacji Mozarteum, instytucji naukowej założonej w 1870 r.

Referat *Schallaufzeichnungen als geschichtliche Quellen*¹ wygłosił na zebraniu ogólnym Harald Heckmann (RFN).

Poza tym obrady przebiegały w 12 komisjach roboczych: 1) komisji RISM (Répertoire International des Sources Musicales), 2) komisji RILM (Répertoire International de la Littérature Musicale), 3) komisji RIDIM (Répertoire International d'Iconographie Musicale), 4) komisji muzycznych bibliotek naukowych, 5) muzycznych bibliotek publicznych, 6) bibliotek akademii, konserwatoriów i wyższych uczelni muzycznych, 7) bibliotek radiowych, 8) fonotek, 9) muzycznych ośrodków dokumentacji i informacji, 10) katalogowania zbiorów muzycznych, 11) komisji ds. bibliografii, 12) komisji zawodowego kształcenia bibliotekarzy muzycznych. Równocześnie z obradami AIBM odbywała się kolejna konferencja robocza Międzynarodowego Stowarzyszenia Archiwów Dźwiękowych (International Association of Sound Archives — IASA), z otwartym wstępem dla uczestników sesji AIBM zainteresowanych tą problematyką. Jak zwykle, obrady kilku komisji przebiegały jednocześnie, każdy więc z polskich delegatów mógł uczestniczyć tylko w ich części.

Niżej podpisana — jako przewodnicząca Polskiej Grupy Narodowej w AIBM — uczestniczyła w obradach Rady (władzy kolegalnej Stowarzyszenia) oraz w zebraniach tych komisji (sekcji), z którymi biblioteki polskie mają nawiązaną współpracę, tzn. z komisjami międzynarodowych bibliografii: RISM, RILM, RIDIM, komisją muzycznych bibliotek naukowych, komisją ds. bibliografii, komisją zawodowego kształcenia bibliotekarzy muzycznych. Sprawy polskie w komisjach bibliotek Akademii, konserwatoriów i uczelni muzycznych oraz komisji bibliotek publicznych referował K. Musioł.

Sprawy natury ogólnej, jak: prace nad wewnętrznym regulaminem AIBM, sprecyzowanie zasad działalności 3-osobowej komisji odpowiedzialnej za każdą publikację wydaną pod auspicjami AIBM, reorganizacja czasopism będących organami AIBM, uregulowanie współpracy między AIBM i IASA, ustawienie działalności AIBM w stosunku do kompetencji IFLA były rozpatrywane na zebraniach Zarządu i Rady, poprzedzających pełny tok obrad i następnie przedstawione wszystkim delegatom na końcowej sesji Konferencji. Do ważniejszych postanowień w tym zakresie należy m.in. uznanie kwartalnika *Fontes Artis Musicae* za jedyny organ AIBM (zawieszono biuletyn *Musikbibliothek Aktuell* ukazujący się od 1976 r. jako czasopismo uwzględniające przede wszystkim problematykę muzycznych bibliotek publicznych). Szczegółowe przedyskutowanie projektu regulaminu wewnętrznego odłożono na najbliższy Kongres AIBM w Cambridge w 1980 r., ponieważ niektóre jego punkty wkraczają w sprawę częściowej zmiany statutu organizacji. Co do współpracy AIBM z IASA, postanowiono utrzymać ją w dotychczasowej formie, tzn. kongresy i konferencje międzynarodowe obydwóch stowarzyszeń będą nadal organizowane wspólnie. Wobec występujących tendencji ewentualnego wstąpienia AIBM do grona członków IFLA ustalono, iż ze względu na specyfikę zbiorów muzycznych zachowa się istnienie odrębnej organizacji międzynarodowej, z tym że rozszerzy się udział przedstawicieli AIBM w kongresach IFLA zarówno w obradach np. okrągłego stołu, jak i w niektórych komisjach.

Należy podkreślić, że w ogólnych teoretycznych założeniach bibliotekarskich, zwłaszcza w zakresie opracowywania zbiorów i bibliografii, AIBM zawsze interesowało się osiągnięciami IFLA i pilnie śledziło aktualny stan sprawy, delegując na kongresy IFLA swych przedstawicieli, ostatnio Barry'ego S. Brooka, (Stany Zjed-

¹ „*Fontes Artis Musicae*” 1980 Vol. 28 nr 1 s. 5-12.

noczone), inicjatora i przewodniczącego komisji dwóch bibliografii międzynarodowych RILM i RiDiM, obecnie prezydenta AIBM, oraz Kurta Dorfmuëllera (RFN), przewodniczącego Komisji Katalogowania Zbiorów Muzycznych. Idea objęcia różnych rodzajów zbiorów bibliotecznych opsem znormalizowanym (ISBD), mogącym znaleźć zastosowanie w działalności skomputeryzowanej, przysporzyła pracom tejże komisji nowych problemów i spowodowała konieczność utworzenia w jej łonie dwóch podkomisji: 1) ISBD, 2) materiałów nieksiążkowych (non-book materials). Przykładem dotychczasowych kontaktów AIBM z IFLA jest istniejąca już od kilku lat współpraca podkomisji ISBD z Sekcją Katalogowania IFLA nad projektem znormalizowanego opisu dla druków muzycznych (nut) ISBD(PM) — International Standard Bibliographic Description for Printed Music. Utworzona w 1976 r. wspólna grupa robocza: the Joint IFLA/IAML Working Group on ISBD (PM) pod przewodnictwem H. Lanzkego (Deutsches Musikarchiv, Berlin Zach.) opracowała ostateczny projekt opisu dla wydawnictw nutowych i rozesłała go z początkiem 1979 r. do grup narodowych AIBM różnych krajów z prośbą o przygotowanie szczegółowej opinii do przedyskutowania na Konferencji w Salzburgu. Z polskich bibliotekarzy muzycznych przygotowali wypowiedzi: A. Mrygoń (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie), K. Musioł, W. Tomaszewski (Biblioteka Narodowa) oraz niżej podpisana (Seksja Bibliotek Muzycznych SBP); posłużyły one za podstawę wypracowania zbiorowej opinii Polskiej Grupy Narodowej. Na zebraniu podkomisji ISBD przewodniczący H. Lanzke odczytał fragmenty różnych opinii i wnioski poszczególnych krajów; z polskiej wypowiedzi przyjęto wniosek o dołączenie do przepisów ISBD wykazu powszechnie przyjętych skrótów na oznaczanie obsady muzycznej i innych terminów muzycznych. Dalsze prace nad ostateczną redakcją zasad opisu znormalizowanego nut będą kontynuowane przez 8-osobową grupę roboczą, w skład której wchodzi cztery bibliotekarzy muzycznych (wybitnych fachowców).

Pozostałe dwie podkomisje należące do Komisji Katalogowania Zbiorów Muzycznych — materiałów nieksiążkowych i klasyfikacji — dyskutowały swoje tematy na odrębnych zebraniach. Różnorodność ich problematyki zrodziła postulat, zaproponowany przez K. Dorfmuëllera, aby Komisję Katalogowania rozwiązać, a trzy podkomisje przekształcić w samodzielne komisje. Propozycja ta jednak nie przeszła i utrzymano nadal Komisję Katalogowania Zbiorów Muzycznych jako pewien tradycyjny łącznik pomiędzy tak odrębnymi problemami.

Inną komisją wyróżniającą się różnorodnością tematów jest Komisja ds. Bibliografii działająca pod przewodnictwem F. Lesure'a (Francja). Problematyka jej (również jak nazwa) zmieniała się parokrotnie. Pierwotnie zajmowała się ona wyłącznie sprawą edytorstwa muzycznego i datowania wydawnictw nutowych od początku ich istnienia (pierwsza połowa XVIII w.) do ok. 1850 r. Ten odcinek jej działalności zrealizował się w postaci książki *Guide for dating early published music* (Kassel 1974) D. W. Krummla (Stany Zjednoczone), ówczesnego przewodniczącego komisji. Rozdz. 12 s. 213-218 (opracowany przez niżej podpisaną) dotyczy wydawców polskich. Obecnie jedynym tematem nawiązującym do tego zagadnienia jest projekt międzynarodowej bibliografii katalogów wydawców muzycznych tego okresu, do której dane z ramienia AIBM gromadzi Lenore Coral (Stany Zjednoczone). Wśród kilku komunikatów o wydawcach muzycznych różnych krajów zebrani usłyszeli i komunikat polski wygłoszony przez A. Kolbuszewską. Inne projekty związane z pracami typu bibliograficznego to: 1) antologia krytyki muzycznej, inicjowana przez F. Lesure'a w postaci tomów, z których każdy zawierałby wybór recenzji z różnych krajów o prawykonaniu (lub wczesnym wykonaniu) jakiegó wybitnego dzieła muzycznego. F. Lesure proponuje na początek „Świętówiosny” I. Strawińskiego; 2) centralny katalog czasopism muzycznych poszczególnych krajów znajdujących się w ich bibliotekach. O wstępnych pracach nad

ww. katalogiem poinformowała zebranych Imogen Fellingner (Berlin Zach.), autorka znanej bibliografii czasopism muzycznych XIX w. *Verzeichnis der Musikzeitschriften des 19 Jahrhunderts* (Regensburg 1968).

Komisja Zawodowego Kształcenia Bibliotekarzy Muzycznych pod przewodnictwem D. Roberta (Stany Zjednoczone) przystąpiła do opracowania ostatecznego dokumentu określającego kwalifikacje bibliotekarza muzycznego. Materiały do tego tematu były zbierane przez kilka lat przez AIBM w postaci komunikatów z różnych krajów wygłaszanych na międzynarodowych spotkaniach i następnie publikowanych w *Fontes*. Polska wypowiedź opracowana przez niżej podpisaną na podstawie doświadczeń w bibliotekach polskich była wygłoszona na Kongresie AIBM w 1977 r. w Moguncji i opublikowana w *Fontes Artis Musicae*². W dyskusji nad projektem ostatecznego ujęcia tego tematu na zebraniu komisji w Salzburgu wyrażono pogląd, że należy w nim oddzielić kwalifikacje i zadania bibliotekarza muzycznego w bibliotece naukowej od wymagań, jakie się stawia bibliotekarzowi pracującemu przy zbiorach muzycznych w bibliotece publicznej, mającej na celu przede wszystkim powszechne udostępnianie muzyki. Następna (końcowa) wersja dokumentu ma być rozpatrzona na Kongresie AIBM w 1980 r.

Komisja Muzycznych Bibliotek Naukowych przygotowała raport o zasadach korzystania z mikrofilmów dokumentów muzycznych, określający warunki (głównie prawne) ich kopiowania, publikowania oraz wszelkich innych form rozpowszechniania ich treści. Ważną publikacją opracowywaną w ramach działalności tej Komisji jest międzynarodowy przewodnik po muzycznych bibliotekach naukowych *Directory of music research libraries* pod red. Rity Benton (Stany Zjednoczone), którego ukazały się dotąd trzy tomy dotyczące bibliotek Ameryki Północnej i Europy zachodniej. Obecnie jest przekazany do druku tom 4, obejmujący biblioteki muzyczne Ameryki Łacińskiej. Tom 5, poświęcony bibliotekom krajów słowiańskich i Europy wschodniej, znajduje się w przygotowaniu redakcyjnym. Najaktualniejsze dane dotyczące bibliotek polskich były przekazane w sierpniu 1978 r. za pośrednictwem Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP.

Z prac nad międzynarodowymi bibliografiami muzycznymi najsystematyczniej postępuje we wszystkich krajach nadsyłanie materiałów — w formie opisów na formularzach AIBM — do *RILM Abstracts*, bibliografii bieżącej literatury o muzyce. Przewodniczący komisji RILM i naczelny redaktor wydawnictwa prof. B. S. Brook podkreślił olbrzymi napływ materiałów do redakcji na Uniwersytecie w Nowym Yorku, uniemożliwiający aktualne ogłaszanie danych, nawet przy zastosowaniu komputerów i zwiększeniu personelu redaktorskiego. Bieżące zeszyty *RILM Abstracts* zawierają opisy publikacji przeciętnie sprzed 2 lat. Przewodniczący Komisji ponownie apelował do zebranych o jak największą selekcję nadsyłanych materiałów.

Rejestracja — też w formie opisów na formularzach AIBM — pozycji przeznaczonych do *Międzynarodowej Bibliografii Ikonografii Muzycznej RILM* kształtuje się różnie w poszczególnych krajach. Ogromna liczba i różnorodność dokumentów (grafika, malarstwo, rzeźba, malarstwo ścienne, witraże itp.) wymagają wielkiego wysiłku i nakładów finansowych, by rejestracja mogła być prowadzona w sposób zorganizowany i objęła możliwie wszystkie dziedziny sztuki plastycznej. Największe wyniki w tym zakresie ma Szwecja, gdzie specjalny zespół specjalistów zajmuje się wyłącznie tym zagadnieniem. W innych krajach prowadzą tę akcję nieliczne grupy fachowców lub osoby indywidualne szczególnie zainteresowane tym tematem. W Polsce toczą się te prace wąskim nurtem w Muzeum Narodowym w Warszawie oraz w Bibliotece Narodowej (opisy drzeworytów o tema-

² M. Prokopowicz: *The music librarian. His tasks and qualifications*. (Based on practical experiences in Polish libraries). „*Fontes Artis Musicae*” 1978 Vol. 26 nr 1 s. 62-64.

tyce muzycznej w starych drukach polskich XVI w., a obecnie — rejestracja odpowiednich dokumentów w Zakładzie Zbiorów Ikonograficznych BN). Wśród raportów z różnych krajów o stanie bieżących prac nad RIDIM znajduje się i krótkie sprawozdanie z Polski.

Najstarszą chronologicznie z trzech komisji zajmujących się zbieraniem i redakcją danych do bibliografii międzynarodowych jest Komisja RISM, istniejąca od początku działalności AIBM, tzn. od 1951 r. Rezultatem pierwszego etapu jej prac jest 8 tomów serii A (alfabetycznej) *Répertoire International des Sources Musicales* zawierającej opisy pojedynczo wydanych starych druków muzycznych oraz 13 tomów serii B (rzeczowej) obejmującej wykaz zbiorowych wydań starych druków oraz rękopisów do końca XVIII w. dotyczących określonych zagadnień. Prace bieżące polegają na przygotowaniu do druku 8 tomów zawierających sprostowania i uzupełnienia do wszystkich woluminów serii A. Dane uzupełniające z bibliotek polskich — ok. 1500 poz. — zostały przesłane do redakcji RISM w sierpniu 1978 r.

Obecnie punkt ciężkości prac komisji przesunął się na gromadzenie opisów przekazów rękopiśmiennych (od najdawniejszych do końca XVIII w.). Rejestracja — a raczej szczegółowe opisy tych materiałów wg schematu ustalonego przez komisję RISM — jest trudna i wymaga współpracy specjalistów. Niemniej jednak są kraje, które ją zakończyły (Dania) lub ją znacznie posunęły (Czechosłowacja). W Polsce rejestracją tą zajmowały się w 1979 r. Biblioteka Narodowa i Instytut Muzykologii UW, dając początek całej akcji. O stanie prac w tym zakresie poinformowała zebranych na sesji komisji RISM W. Bogdany-Popielowa.

Po ogólnym przeglądzie problemów omawianych na zebraniach powyższych komisji należy jeszcze poświęcić parę słów ogólnym. Mianowicie już w 1978 r. na konferencji w Lizbonie wyłoniła się wśród delegatów z różnych krajów grupa bibliotekarzy młodszych reprezentująca „prąd opozycji” w stosunku do obecnych zadań i kierunków działalności AIBM. Za zgodą władz Stowarzyszenia utworzyła ona komitet nowych inicjatyw, który sformułuje swe postulaty i przedłoży je do rozpatrzenia na najbliższym Kongresie AIBM w 1980 r.

Z okazji konferencji była otwarta w Mozarteum wystawa najnowszych wydawnictw (przeważnie austriackich i niemieckich) z zakresu muzyki — książki, nuty, wydania faksymilowe rzadkich rękopisów. Koncerty, zwiedzanie rezydencji i domu rodzinnego W. A. Mozarta w Salzburgu oraz wycieczka do sławnej biblioteki w Kremsmünster pozwoliły uczestnikom poznać bliżej środowisko kulturalne, w którym odbywała się konferencja.

Maria Prokopowicz

V KRAJOWA KONFERENCJA BIBLIOTEKARZY MUZYCZNYCH Gdańsk, 21-22 września 1979

Konferencja zorganizowana została przez Sekcję Bibliotek Muzycznych Zarządu Głównego SBP, Zarząd Okręgu Gdańskiego SBP oraz Bibliotekę Główną Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Gdańsku. Wzięli w niej udział członkowie Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP, reprezentujący różne ośrodki: Bibliotekę Narodową, biblioteki uniwersyteckie (w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Łodzi i Wrocławiu), biblioteki państwowych wyższych szkół muzycznych (w Warszawie, Katowicach, Łodzi, Poznaniu, Wrocławiu i Gdańsku), biblioteki Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, Towarzystwa im. F. Chopina, PAN w Gdańsku, Instytut Sztuki PAN oraz biblioteki publiczne (w Warszawie, Łodzi, Gdańsku, Zielonej Górze i Szczecinie).

Konferencje bibliotekarzy muzycznych organizowane są mniej więcej w odstępach dwuletnich, a zasadniczym ich zamierzeniem jest wymiana doświadczeń w dziedzinie jednego zagadnienia wybranego spośród szerokiej problematyki bibliotekarstwa muzycznego. Tematy, którym poświęcona była niniejsza konferencja, to opracowanie polskiej instrukcji katalogowania alfabetycznego nut oraz środki informacji w bibliotekach muzycznych. Wygłoszono następujące referaty:

1. Wojciech Tomaszewski (Biblioteka Narodowa): Problemy polskiej instrukcji katalogowania alfabetycznego druków muzycznych XIX i XX w. w świetle ostatnich dokumentów międzynarodowych.

2. Kornel Michałowski (Biblioteka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): Środki informacji w bibliotekach muzycznych.

Nie wygłoszono natomiast zaplanowanego referatu o działalności Polskiego Centrum Muzycznego oraz referatów dwóch przedstawicieli bibliotek muzycznych NRD. Tym samym program konferencji zawęził się do dyskusji nad dwoma tylko opracowaniami. Miało to także swoje dobre strony, ponieważ stworzyło dogodniejsze warunki czasowe do wymiany zdań i poglądów w poruszonych kwestiach. Wśród nich opracowanie zasad katalogowania alfabetycznego wydawnictw nutowych XIX i XX w. jest obecnie najważniejszym problemem, który nurtuje polskie bibliotekarstwo muzyczne. Problematykę tę przedstawił wszechstronnie referat W. Tomaszewskiego.

Wystąpienie swoje rozpoczął mówca od charakterystyki dwóch międzynarodowych dokumentów: *Rules for full cataloging* Virginii Cunningham opracowanych w ramach prac Komisji Katalogowania Zbiorów Muzycznych AIBM oraz projektu zalecenia ISBD(PM) — zasad opisywania druków muzycznych.

Przy omawianiu instrukcji AIBM, określonej jako „pełna, klasyczna w swej strukturze instrukcja katalogowania, o uniwersalnym charakterze” referent zwrócił szczególną uwagę na zawarte w niej aneksy, zwłaszcza na aneks definiujący podstawowe terminy stosowane w bibliotekarstwie muzycznym. Problem ten był w piśmiennictwie polskim dotychczas zaniedbany. Ze względu jednak na znaczenie ujednolicenia pojęć w pracach edytorskich, bibliograficznych i księgarstwie muzycznym powinien zostać właściwie potraktowany w przyszłej polskiej instrukcji katalogowania.

Międzynarodowy znormalizowany opis bibliograficzny druków muzycznych — ISBD(PM) — wchodzi w skład grupy zaleceń, które zajmują się międzynarodowymi zasadami opisywania różnych typów dokumentów — w zasadzie jedynie ich cechami wydawniczymi. Omawiając poszczególne elementy opisu wg ISBD, również i tu zwrócił referent uwagę na zawarte we wstępie definicje szeregu terminów ważnych z punktu widzenia bibliotekarstwa muzycznego.

Porównując dwa omawiane dokumenty, autor stwierdził różnice w rozmieszczeniu poszczególnych elementów opisu dzieła oraz pewne niedostatki ISBD(PM) w wypadku opisywania druków muzycznych XIX w. Jednakże, jako nowszy i bardziej zgodny z panującymi tendencjami międzynarodowymi, ma ten projekt zalecenia wszelkie szanse przyjęcia się w polskim bibliotekarstwie muzycznym.

Zasadnicze pytanie referatu — jaka powinna być polska instrukcja katalogowania druków muzycznych XIX i XX w. — wiąże się z problemami poruszonymi od lat na konferencjach bibliotekarzy muzycznych. W grudniu 1965 r. na I Ogólnopolskim zjeździe bibliotekarzy muzycznych w Katowicach kwestię tę podjął w swoim referacie pt. „System szeregowania kart w katalogu alfabetycznym nut” dr S. Burhard. Dwie kolejne konferencje poświęcone były omawianiu polskich przepisów katalogowania alfabetycznego nut. Pierwsza odbyła się w czerwcu 1967 r. w Toruniu, gdzie problem ten referował mgr Adam Mrygoń, który na podstawie dyskusji i przyjętych ustaleń opracował „Projekt polskiej instrukcji katalogowania

alfabetycznego druków muzycznych (XIX i XX w.)", poddany pod dyskusję na konferencji w Poznaniu w grudniu 1971 r. Choć projekt ten zasadniczo nie uległ dezaktualizacji, jednak powstałe nowe założenia międzynarodowe stawiają przed polskim bibliotekarstwem muzycznym konieczność weryfikacji wielu jego stwierdzeń.

W świetle przepisów międzynarodowych oraz prowadzonych w Polsce prac normalizacyjnych autor referatu oprócz omawiania zagadnień szczegółowych, związanych z elementami wchodzącymi w skład opisu katalogowego: hasła, tytułu ujednoliconego i adresu wydawniczego rozważał następujące kwestie natury ogólnej. Czy polska instrukcja katalogowania druków muzycznych ma być dokumentem o uniwersalnym zakresie chronologicznym, czy też — jak planuje się w ogólnej instrukcji polskiej — winny powstać osobne przepisy dla bieżącej produkcji wydawniczej i druków wcześniejszych? Czy będzie to jeden dokument dla wszystkich typów bibliotek czy też powinny powstać trzy instrukcje osobne, oparte na wspólnych założeniach ogólnych? Odpowiadając na to pytanie referent postulował opracowanie wspólnej instrukcji dla druków XIX i XX w. oraz dla wszystkich typów bibliotek, które — posługując się nią przy opracowaniu zbiorów — uwzględniłyby swoje potrzeby specyficzne.

W dyskusji nad referatem przeważała problematyka związana z zespołową organizacją pracy nad opracowaniem zasad katalogowania. Wyrażono również konieczność udostępnienia szerszym kręgom bibliotekarzy muzycznych instrukcji AIBM i projektu zalecenia ISBD(PM) poprzez ich przetłumaczenie na język polski. Głosy te znalazły odzwierciedlenie również we wnioskach konferencji.

K. Michałowski w swoim referacie zapoznał uczestników konferencji ze środkami informacji, jakimi dysponuje biblioteka muzyczna. Są to katalogi, księgozbiór podręczny, czasopisma, opracowania monograficzne, teoretyczne i historyczne. Zwrócił przy tym uwagę na istotne cechy informacji, takie jak szybkość, dokładność i kompetencja informującego. Mówiąc o użytkownikach informacji podkreślił różny stopień ich zaawansowania. Referat ten, a raczej wykład, przyczyni się na pewno do lepszego zrozumienia i wykonywania przez bibliotekarzy muzycznych ich pracy.

Drugi dzień obrad Konferencji wypełniły, jak zwykle, komunikaty dotyczące współpracy międzynarodowej w ramach AIBM oraz działalności na polu naukowym i upowszechnieniowym poszczególnych bibliotek.

Wiesława Dziechciowska

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 1980 4
PL ISSN 0033-202X

ZARYS BIBLIOGRAFII

Hans-Joachim Koppitz: *Grundzüge der Bibliographie*. München: Verlag Dokumentation 1977, 328 s. ISBN 3-7940-3182-2.

W tym samym roku co praca Friedricha Nestlera: *Bibliographie. Einführung in die Theorie und in die allgemeinen bibliographischen Verzeichnisse* (Leipzig 1977)¹, ukazał się podręcznik bibliografii Hansa-Joachima Koppitza. Książka ta, będąca wynikiem ponad 15-letnich doświadczeń bibliograficznych autora, przeznaczona jest dla bardzo szerokiego grona odbiorców („Das vorliegende Buch ist als Lehr-, Lern- und Nachschlagebuch gedacht...”, s. 5) i ma pełnić funkcje informacyjne. Autor — przedstawiając motywy, które skłoniły go do napisania pracy — podaje, że z jednej strony był to fakt ogromnego rozwoju wiedzy i piśmiennictwa naukowego, a z drugiej strony — wielkie trudności służb informacyjnych nie mogących okiełznać zalewu piśmiennictwa i na czas podać odbiorcy tego, co aktualnie się ukazało i jest przydatne dla dalszego postępu nauki. Bibliografia była i długo jeszcze pozostanie jednym z najważniejszych narzędzi informacyjnych, najsprawniejszym i najprostszym w obsłudze i korzystaniu.

Koppitz ubolewa nad tym, że pomimo tak oczywistej prawdy jak ta, że bibliografia powinna być jeszcze długo najskuteczniejszym lekarstwem na wszelkie niedostatki informacyjne i codzienną strawą każdego naukowca, wielu z nich nie docenia jej znaczenia, a przy zbieraniu materiału posługuje się tzw. „Schneeballmethode”, tzn. poszukuje potrzebnych im danych bibliograficznych od książki do książki, od czasopisma do czasopisma, a o wszelkich nowościach obiecuje sobie dowiedzieć się na zjazdach naukowych. A przecież wszelkie te pracochłonne i czasochłonne czynności sprawnie i precyzyjnie wypełnia bibliografia.

Podręcznik Koppitza jest podobny w układzie do popularnego i wielokrotnie wznawianego podręcznika Wilhelma Totoka, Karl-Heinza Weimanna i Rolfa Weitzela *Handbuch der bibliographischen Nachschlagewerke* (Frankfurt a. M. 1972, wyd. 1 1953) i — podobnie jak on — podzielony jest na dwie zasadnicze części: część pierwsza podaje informacje dotyczące międzynarodowych bibliografii bibliografii i bibliografii o różnym zakresie i zasięgu, katalogów centralnych oraz katalogów poszczególnych bibliotek. Drugi dział tej części, poprzedzony wstępem historyczno-teoretycznym, zawiera wykaz bibliografii narodowych państw europejskich i Stanów Zjednoczonych oraz w wielkim wyborze — pozostałych krajów świata. Trzeci dział zatytułowany: spisy częściowe i specjalne, podaje wykazy inkunabułów, rękopisów, czasopism, piśmiennictwa niesamoistnego wydawniczo, katalogi gazet, wykazy artykułów z gazet i czasopism (BZCz), recenzji, tłumaczeń, książek zakazanych, przedruków. Czwartym i ostatnim działem tej części zawiera wykazy informatorów takich jak biografie, encyklopedie, leksykony, spisy instytucji naukowych i kongresów oraz wykazy skrótów. Część druga poświęcona jest w całości biblio-

¹ Por. recenzja J. Felcovej w „Prz. Bibl.” 1979 R. 47 z. 1 s. 131-136.

grafiom specjalnym, które zostały uszeregowane w 16 działach wiedzy, w układzie systematycznym.

Zrąb główny dopełniony jest przez przedmowę, wykazy skrótów, wstęp (zawarta jest w nim skrótowo historia bibliografii), krótki słowniczek terminologiczny, wykaz literatury uzupełniającej dotyczącej teorii, historii i organizacji bibliografii oraz indeks alfabetyczny autorów, tytułów bibliografii anonimowych lub opracowanych przez więcej niż trzech autorów, a nawet akronimów znanych bibliografii (np. ADB = Allgemeine deutsche Bibliographie).

W krótkim (zbyt krótkim) rysie historycznego rozwoju bibliografii (s. 15-20) autor dowodzi, że przed wynalezieniem druku nie było warunków i potrzeby tworzenia spisów bibliograficznych (Besterman czy Simon twierdzą inaczej)¹. Dopiero wynalazek Gutenberga spowodował gwałtowne powiększenie się liczby książek, a to pociągnęło za sobą konieczność ich rejestracji. Za ojca bibliografii, zgodnie z ogólnym przekonaniem, uważa autor Johannes Trithemius, opata klasztoru w Sponheim, a jego dwa podstawowe dzieła *Liber de scriptoribus ecclesiasticis* (Basel 1494) i *Catalogus illustrium virorum Germaniae* (Mainz 1495) — za osiągnięcia bibliograficzne wielkiej klasy. Dalszy postęp bibliograficzny (dokładność, podawanie miejsca wydania, nazwy drukarza, fachowe adnotacje) zawdzięczamy epokowemu dziełu Conrada Gesnera *Bibliotheca universalis* (Zurich 1545-55).

Dalej przedstawia autor w sposób skrótowy rozwój bibliografii narodowych, czasopism naukowych, teorii bibliografii, bibliografii specjalnych aż po czasy najnowsze. W dwóch krótkich rozdziałach: *Pojęcie i zakres bibliografii* i *Układy bibliografii* przedstawiono rozwój etymologii i zakres wyrazu „bibliografia”, poczynając od dzieła Gabriela Naudé *Bibliographia politica* (Paris 1633) a na naszych czasach kończąc, oraz przedstawiono główne układy stosowane w bibliografi (zależnie od rodzaju i celów bibliografii). Ogólnie oceniając, wstęp ten (liczy 6 stron) jest zbyt krótki, aby wyczerpać tak ogromny temat, a literatura rozszerzająca (którą autor, stara się podać po każdym dłuższym omówieniu teoretycznym) nie zawiera tak znaczących prac jak np.: K. R. Simon *Istoria inostrannoj bibliografii* (Moskwa 1963) czy Rudolf Blum *Bibliographia, Eine wort- und begriffsgeschichtliche Untersuchung* (Frankfurt a. M. 1959), co zubaża przedstawioną bibliografię załącznikową.

Po tym krótkim omówieniu publikacji przejdźmy do jej oceny. Ogólne uwagi, które się nasuwają po jej pobieżnym przeglądzie, są pozytywne; autor przedstawił zawartość w przejrzystej formie typograficznej, używając czcionki o zróżnicowanym stopniu i kroju, światło pomiędzy jedną omawianą pozycją a drugą jest wystarczająco duże, aby można było przedstawione dane bibliograficzne sukcesywnie uzupełniać nowościami. Szerokie marginesy, oszczędne adnotacje a także (co godne jest uznania) umieszczenie w przypisach pod tekstem wyszukanych przez autora recenzji dotyczących danej bibliografii pogłębiają to pozytywne wrażenie. Zmienia się ono, niestety, kiedy włączymy się w zawartość opisów i adnotacji. Skupimy się tutaj głównie na dziele drugim części pierwszej poświęconym bibliografiom narodowym.

Koppitz (podobnie jak Totok/Weitzel) poprzedza ten dział krótkim teoretycznym wstępem, wskazując w nim na trudności w precyzyjnym zdefiniowaniu pojęcia „bibliografia narodowa”. Jako jej początek przyjmuje autor katalogi jarmarczne (Messkataloge) oraz dzieło Johna Bale'a *Illustrium maioris Britanniae scriptorum... summarium* (Gippeswici 1548). Trudności w jednoznacznym zdefiniowaniu pojęcia „bibliografia narodowa” znalazły swoje odbicie w zastosowanym przez autora układzie wykazanych bibliografii narodowych. Spisy zostały uszere-

¹ Th. Besterman: *The beginnings of systematic bibliography*, Oxford 1935 s. 2-6. — K. R. Simon: *Istoria inostrannoj bibliografii*, Moskwa 1963 s. 7-74.

gowane wg państw, a te pogrupowano wg zróżnicowanych kryteriów: politycznego (np. kraje kapitalistyczne i socjalistyczne), topograficznego (np. kraje skandynawskie), językowego (np. grupa państw niemieckiego obszaru językowego, kraje Beneluksu), logicznego (np. Węgry i Rumunia posiadają nawzajem uzupełniające się bibliografie narodowe). Przyjęty układ może sprawić mało wyrobionemu użytkownikowi trudności; wydaje się, że układ alfabetyczny wg krajów byłby przejrzystszy (tak jak u F. Nestlera).

W obrębie danego kraju bibliografie narodowe i ich uzupełnienia są ułożone w następującym porządku:

a) bibliografie narodowe w ścisłym tego słowa znaczeniu;

b) ważniejsze uzupełnienia do nich: bibliografie regionalne, spisy książek będących w sprzedaży, spisy anonimów i pseudonimów, wykazy dysertacji, wydawnictw szkół, spisy urzędowych publikacji;

c) inne uzupełnienia: druki prywatne i stowarzyszeń bibliofilskich, kurioza i erotyki, spisy pierwszych wydań i wydań ilustrowanych, drugi „pirackie” (Raubdrucke).

Kryterium polityczne podziału bibliografii narodowych wpłynęło w sposób zasadniczy na zawartość prezentowanych spisów. Stosunkowo najbardziej kompletne są spisy takich państw jak RFN i NRD (pod wspólnym nagłówkiem: Niemcy), Stany Zjednoczone, Francja czy Wielka Brytania, trochę mniej takich państw, jak: Szwajcaria, Belgia, Luksemburg czy Włochy, ale zupełnie po macoszemu obszedł się autor ze spisami państw socjalistycznych, w tym i Polski, które są fragmentaryczne i niepełne. Podobnie przedstawia się sprawa przytaczanych recenzji i zalecanej literatury uzupełniającej; właściwie tylko Niemcy, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Francja są zaopatrzone w nie zadowalająco, pozostałe państwa słabo (kraje socjalistyczne zupełnie takich danych nie posiadają). Przykładowo można przytoczyć kilka ważnych bibliografii, których autor nie ujął, a które dla utrzymania ciągłości bibliograficznej winny być wykazane. I tak dla Szwajcarii nie wymienił autor retrospektywnej bibliografii: Frédéric Charles Lonchamp *Bibliographie générale des ouvrages publiés ou illustrés en Suisse et à l'étranger de 1475 à 1914 par des écrivains ou des artistes suisses* (Paris 1922), dla Belgii: Joseph Verschueren *Nederlandsch bibliographisch woordenboek* (Turnhout 1933), dla Luksemburga: Martin Blum *Bibliographie luxembourgeoise* (Luxembourg 1902-1932), dla Włoch ważnej bibliografii: Sandro Piantonida, Lamberto Diatorelli e Giancarlo Livraghi *Autori italiani del'600* (Milano 1948-1951), dla Hiszpanii 7-tomowego dzieła Dionisio Hidalgo *Diccionario general de bibliografía española* (Madrid 1862-1881)³. Wprawdzie autor tłumaczy we wstępie, że ze względu na przejrzystość i cenę [!] nie chciał przeladowywać podręcznika mniej ważnymi danymi, ale przyjęcie kryteriów mniej ostrej selekcji (zwłaszcza w wypadku bibliografii narodowych) wyszłoby pracy na dobre.

Z rosyjskich bibliografii retrospektywnych autor wymienia zaledwie następujące: W. S. Sopiłow *Opyt rosyjskoj bibliografii*. Ried., primiecz., dopóln. i ukazatel W. N. Rogożina. St.-Pietierburg 1904-1906, 5 cz.; *Svođnyj katalog russkoj knigi graždanskoj pieczati XVIII w.* Moskwa 1962-1967, 5 t.; A. R. Kreisberg, M. I. Kudriaszew *Katalog russkich knig biblioteki St.-Pietiersburgskogo uniwersiteta*. St.-Pietierburg 1897-1902, 2 t.⁴ A przecież dla czasów do 1917 r. Związek Radziecki nie dysponuje jedną kompletną bibliografią narodową retrospektywną (jak Polska), lecz dużą liczbą bibliografii obejmujących różne odcinki czasowe, często się pokrywające i zającebiające, ale przez to uzupełniające i tworzące dopiero w sumie jakąś całość. Dlatego poważnym przeoczeniem jest pominięcie takich bibliografii jak:

³ Koppitz wymienia wprawdzie nazwisko Hidalgo, ale nie w wykazie prezentowanych bibliografii i nie podaje nawet tytułu jego dzieła.

⁴ W opisie tej pozycji brak u Koppitza jej autorów.

P. P. Piekarskiej *Nauka i literatura w Rosji pri Pietrie Wielikom* (St.-Pietierburg 1861), katalogi księgarskie: W. G. Anastasiewicz *Rospis' rossijskim knigam...* (St.-Pietierburg 1828) i *Pribawlenja* (1828-1856), P. A. Jefriemow *Sistimaticzeskaja rospis' knigam...* (St.-Pietierburg 1867), W. I. Mieżow *Sistematycznyj katalog rossijskim knigam...* (St.-Pietierburg 1869) i *Pribawlenja* (1870-1880), czy nowsze prace: T. A. Bykowa, M. M. Guriewicz *Opisanije izdanij graždanskoj piczcati. 1708-janwar, 1725 g.* (Moskwa 1955); *Opisanije izdanij napieczatannych kirilliczej 1689-janwar, 1725 g.* (Moskwa 1958); *Dopolnienija i pritoženija* (Moskwa 1972).

Podobnie przedstawia się sytuacja z bibliografią Czechosłowacji, gdzie nie wymienienia się bibliografii Zdeňka Tobolki⁵, Františka Raubika, Karela Nosowsky'ego i Vilema Pražaka czy bibliografii słowackich — Ludevita Riznera czy Fedora Michla. Analogicznie ma się sprawa z Jugosławią, Bułgarią, Węgrami i Rumunią. Częściowym usprawiedliwieniem tego stanu rzeczy jest to, że Koppitz po dokładniejsze dane odsyła zainteresowanych do bibliografii Totoka/Weitzela, Bestermana i Schneidera. Ale nie zmieni to przecież faktu, że bibliografia Totoka/Weitzela też nie zawiera kompletnych danych bibliograficznych dla tych państw⁶, Schneider jest w dużej mierze zdeaktualizowany, a nawet tak monumentalne dzieło jak Besterman kryje pewne błędy i niedociągnięcia⁷.

Mito jest natomiast przeczytać, że najlepiej spisane piśmiennictwo posiada Polska — dzięki Karolowi Estreicherowi (ale nie wspomina się o Stanisławie i Karolu-wnuku). Oprócz notki, że jest to bibliografia w czterech częściach i że od 1959 r. rozpoczęto wydawanie powtórne XIX stulecia, nie ma żadnych danych i charakterystyki, a z całego opisu nie wynika, aby autor zdawał sobie sprawę z zasadniczej konstrukcji całości. Z polskich bibliografii bieżących wymieniony został tylko *Przewodnik Bibliograficzny*.

Podobnie przedstawia się sytuacja z drugą częścią pracy Koppitza, gdzie zdecydowanie przeważają dzieła w językach: niemieckim, angielskim, francuskim. Polskie bibliografie w tej części pojawiają się tylko raz; w rozdziale poświęconym Historii (dział IV). Autor wymienia tylko *Bibliografię historii Polski* pod red. Heleny Madurowicz-Urbańskiej. T. 1-2. (Warszawa 1965-1967) oraz bieżącą *Bibliografię historii polskiej 1944/47*-(Wrocław 1953-)⁸. Nie wspomina się natomiast zupełnie o *Bibliografii historii polskiej* Ludwika Finkla (Lwów-Kraków 1891-1914). O niedostatecznym i jednostronnym rozeznaniu autora w dziedzinie bibliografii historycznych, np. ZSRR, świadczy fakt, że dla tego kraju podaje się tylko dwie bibliografie, obie wydane pod redakcją Paula Louisa Horecky'ego *Basic Russian publications* (Chicago 1962) i *Russia and the Soviet Union* (Chicago 1965) — i to w języku angielskim.

Istotną sprawą są także adnotacje, które mają podać i zaznajomić odbiorcę z charakterystycznymi cechami danej bibliografii. Koppitz nie przyjął sztywnych zasad budowania adnotacji, ale przyjął pewne ogólne zasady:

a) w przypadku tytułu lakonicznego, mało mówiącego (a ważność bibliografii podkreślona jest krojem czcionki i graficznym znacznikiem trójkątka ▼), adnotacje są obszerniejsze;

b) w przypadku, gdy tytuł lub podtytuł bibliografii jest długi i zawierają się w nim dane dotyczące zakresu i zasięgu bibliografii, adnotacje są krótkie. Ta zasada jednak nie jest przestrzegana konsekwentnie przez autora. W przypadku dzieł podstawowych, będących stałą strawą dla bibliografa, podaje się ogólnie przyjęte akronimy tych spisów, np.)Exc. med.(

⁵ Jego bibliografię autor wymienił, ale nie podał, że jej redaktorem jest właśnie Tobolka.

⁶ Np. autorzy nie uwzględniają takich polskich bibliografii jak *Bibliografia Czasopism i Wydawnictw Zbięrowych; Polonica Zagraniczne. Bibliografia*.

⁷ Por. H. Sawonlak: *Rozwój i metodyka powszechnych i narodowych bibliografii bibliografii*. Warszawa 1977 s. 90-123.

⁸ Obie te bibliografie są opisane u Koppitza niedokładnie.

Opis bibliograficzny wykazanych bibliografii był robiony przeważnie z autopsji wg *Regeln für die alphabetische Katalogisierung in wissenschaftlichen Bibliotheken* (Berlin 1909). W razie niemożności opisu z autopsji, autor opisywał prace „z drugiej ręki” — z bibliografii prymarnej lub katalogu jednej z bibliotek, z których korzystał (wykaz ich znajduje się w przedśłowiu).

Podsumowując podręcznik Koppitza, należy raz jeszcze podkreślić, że mając na uwadze jego niedociągnięcia, powinno się korzystać z tego podręcznika (informatora) ostrożnie i koniecznie sprawdzać wszystkie dane z innymi tego rodzaju bibliografiami dla uzyskania pełniejszego i wyrazistszego obrazu stanu faktycznego.

Adam Nowak

RADZIECKA NORMA OPISU BIBLIOGRAFICZNEGO

GOST 7. 1-76 Sistema informacionno-bibliografičeskoj dokumentacii. Bibliografičeskoje opisanie proizvedenij pečati. Izdanie oficial'noe. Moskwa: Gosudarstvennyj Komitet Standartov Soveta Ministrov SSSR 1977, 62 s.

Nowa norma radziecka opisu bibliograficznego¹ obowiązująca od 1.1.1978 r. zasługuje na bliższe zapoznanie się z nią z wielu różnych względów, przede wszystkim jednak należy zwrócić uwagę na jej przedmiot i zakres stosowania.

Termin „opis bibliograficzny” zdefiniowano w normie następująco: jest to „zespół informacji o dziele drukowanym lub innym dokumencie (jego części lub grupie dokumentów) umożliwiających zidentyfikowanie dokumentu a także uzyskanie wyobrażenia o jego zawartości, przeznaczeniu czytelniczym, objętości, aparacie naukowym itp.” (p. 1.1 s. 1). Uzupełnieniem tej definicji jest określenie zakresu stosowania normy zawarte we wstępnych uwagach: przewidziany normą opis bibliograficzny jest przeznaczony do stosowania „na kartach scentralizowanego katalogowania, w katalogach i kartotekach, w wydawnictwach informacyjnych, wykazach literatury, w bibliografiach załącznikowych, w cytatach w tekście oraz w przypisach bibliograficznych” (s. 1). Jak z tego widać, definicją opisu bibliograficznego objęto dane bibliograficzne, niezależnie od tego, gdzie i do jakich celów są one podawane. Naturalną konsekwencją wyżej cytowanego zakresu stosowania normy jest postanowienie zawarte w ostatnim ustępie uwag wstępnych, że obowiązują one „biblioteki, placówki informacji naukowej i technicznej, instytucje prowadzące działalność bibliograficzną i wydające karty drukowane, wydawców, instytucje publikujące oraz redakcje” (s. 1).

Norma uwzględnia następujące typy dokumentów: „książki², wydawnictwa ciągłe, specjalne rodzaje dokumentów technicznych” (s. 1). Ostatni termin w innych miejscach normy (np. w p. 1.2 na s. 2) występuje w nieco odmiennych formach, najpełniejsza została użyta w tytule rozdziału 4 poświęconego dokumentom tego typu: „Opis bibliograficzny specjalnych rodzajów normatywno-technicznych oraz technicznych dokumentów i literatury” (s. 31). Rozdział ten obejmuje 7 rodzajów takich materiałów, np. dokumenty normalizacyjne, dokumenty patentowe, literaturę firmową, „niepublikowane przekłady literatury naukowo-technicznej i doku-

¹ Zastępuje 4 normy, z których 3 dotyczą opisu w katalogach bibliotecznych: książek (GOST 7.3-69), wydawnictw ciągłych (GOST 7.2-69), specjalnych rodzajów dokumentów technicznych (GOST 7.13-70) a czwarta opisu książek i wydawnictw ciągłych w bibliografiach (GOST 7.1-69). Unieważnia także jeden punkt normy dotyczącej skrótów tytułów czasopism (GOST 7.8-70).

² Termin „książka” nie jest w normie jednoznacznie używany; z p. 1.2 wynika, że obejmuje on wydawnictwa wielotomowe zaś z p. 2.1.1 — że wydawnictwo wielotomowe to zespół książek. Dlatego w recenzji terminu tego nie zastąpiono naszym „wydawnictwem zwartym”.

mentów" (p. 4.8 s. 47) itp. Uwzględnienie w normie materiałów niepublikowanych nie jest zgodne z jej tytułem, który sugeruje, że dotyczy ona tylko druków. Ponieważ jednocześnie brak w normie przepisów odnoszących się do drukowanych nut, map itp., tytuł jej okazuje się mało precyzyjny. Natomiast dobór uwzględnionych w normie rodzajów dokumentów należy uznać za trafny, ponieważ są to materiały najczęściej występujące w zbiorach bibliotecznych i w działalności bibliograficzno-informacyjnej. Jednocześnie potraktowanie ich łącznie w jednej normie jest na pewno wygodne dla użytkownika.

Przedstawiona wyżej ogólna koncepcja normy radzieckiej odbiega od dotychczasowej praktyki unifikacji zasad opisu. W praktyce tej przyjęto bowiem ujmować oddzielnie zasady opisywania dokumentów w zależności od przeznaczenia opisów (np. do katalogów bibliotecznych, do innych wykazów), co znajduje także swoje odbicie w zróżnicowaniu nazw tych opisów⁴. Ogólnie można powiedzieć, że nowatorstwo normy GOST 7.1-76 polega na kompleksowym ujęciu zagadnień opisu określonych typów dokumentów bez względu na przeznaczenie opisów. Takie założenie spowodowało szereg konsekwencji. Najważniejsza z nich to konieczność formułowania postanowień bardzo ogólnych bądź przewidywania rozwiązań zróżnicowanych w zależności od celu sporządzania opisu.

Norma zawiera 7 następujących rozdziałów:

1. Postanowienia ogólne,
2. Opis bibliograficzny książek,
3. Opis bibliograficzny wydawnictw ciągłych,
4. Opis bibliograficzny specjalnych rodzajów normatywno-technicznych oraz technicznych dokumentów i literatury,
5. Opis bibliograficzny analityczny,
6. Zbiorczy opis bibliograficzny,
7. Przypisy bibliograficzne, bibliografia załącznikowa.

Najobszerniej i najbardziej szczegółowo przedstawiono opis bibliograficzny książek. Rozdział 2 ich dotyczący zawiera bowiem podstawowe zasady sporządzania opisu, do których odsyłają następne rozdziały koncentrując się przede wszystkim na specyfice opisywania materiałów lub rodzajów opisu, którym są poświęcone.

Pierwsze cztery punkty rozdziału 2 podają postanowienia dotyczące całości opisu książek, określając jego jednostkę, strefy i elementy opisu, źródła informacji oraz przedstawiając system znaków interpunkcyjnych oddzielających poszczególne składniki opisu. Kilka spraw zasługuje tu na specjalne podkreślenie.

Jednostką opisu omawianego w tym rozdziale jest „książka w całości lub zespół książek (wydanie wielotomowe)” (p. 2.1.1 s. 3)⁴. Uwzględniono tu przy tym zarówno opis całego wydawnictwa wielotomowego, jak i poszczególnych jego tomów.

W punkcie 2.2 należy przede wszystkim zwrócić uwagę na stwierdzenie, że opis bibliograficzny składa się z hasła opisu i z tekstu opisu. Istotną sprawą jest

⁴ W Stanach Zjednoczonych *Anglo-American Cataloging Rules (AACR, 2 wyd. z 1978 r.)* podają zasady sporządzania opisów do katalogów bibliotecznych dla 11 gromadzonych w bibliotekach rodzajów materiałów. Jednocześnie bardzo obszerna norma ANSI Z 39. 28-1977 *Bibliographic references* ustala metody opisu dokumentów dla wszystkich innych celów: w bibliografiach (w tym także załącznikowych), wydawnictwach abstraktowych i indeksujących, na wyjątku ze skomputeryzowanych baz danych bibliograficznych. Wyodrębniła ona 18 rodzajów dokumentów stosując nieco inne kryteria podziału niż AACR. Podobnie wygląda sytuacja w Wielkiej Brytanii, gdzie w stosunku do katalogów bibliotecznych obowiązują też same AACR, a norma BS 1629 : 1976 *Bibliographical references* dotyczy opisów we wszelkich innych wykazach oraz publikacjach (w tekście, w bibliografiach załącznikowej, w przypisach). Tęgo ostatniego zagadnienia dotyczy także odrębna norma BS 5603 : 1978 *Citing publications by bibliographic references*, która powtarza zwięźle najogólniejsze zasady opisu podsyłając po dokładniejsze postanowienia do poprzedniej normy) oraz omawia sposoby podawania pozycji bibliografii załącznikowej z tekstem. We Francji przepisy katalogowania wydawnictw zwartych i ciągłych zostały ujęte w czterech normach; odrębna norma zajmuje się zagadnieniami opisu tych wydawnictw występującego we wszystkich innych przypadkach poza katalogami bibliotecznymi.

⁴ Por. przypis 2.

również zgodność tekstu opisu z postanowieniami ISBD(M) z 1974 r.⁵, chociaż norma nie powołuje się nigdzie na to zalecenie IFLA. Podstawową częścią tego punktu jest wykaz wszystkich elementów opisu książek w podziale na strefy zgodnie z ISBD(M); także kolejność elementów w obrębie poszczególnych stref nie wykazuje większych różnic. W wykazie tym wyróżniono elementy niezbędne i fakultatywne. Zestaw elementów fakultatywnych jest dużo obszerniejszy niż w ISBD(M)⁶, ponieważ za niezbędne elementy opisu książek uznano tylko: tytuł właściwy, oznaczenie autorstwa, oznaczenie wydania, nazwę miejsca wydania, nazwę wydawcy, rok wydania, liczbę stron, ISBN. Opisy kompletne zawierające wszystkie elementy wymienione w wykazie powinny być podawane w wydawnictwach bibliografii państwowej, w wydawnictwach informacyjnych (zwłaszcza przeznaczonych do międzynarodowej wymiany informacji) a także na kartach scentralizowanego katalogowania. W innych przypadkach dobór elementów fakultatywnych zależy od potrzeb.

Idąc za ISBD(M) wyznaczono kolejność źródeł, wg której należy przejmować dane do opisu z różnych miejsc książki i spoza niej; dodano tylko drobne uściślenia. Z ISBD(M) przejęto także system znaków interpunkcyjnych identyfikujących poszczególne elementy opisu; wprowadzono tu jednak pewną zmianę, pominięto bowiem spacje, poprzedzające znaki przewidziane w ISBD dla nadania tym znakom charakteru symboli poprzez odróżnienie ich od znaków przestankowych stosowanych w tradycyjnej funkcji. Ten punkt kończy schemat pełnego opisu, powtarzając wszystkie jego elementy wymienione w wykazie na poprzedniej stronie normy z dodaniem ustalonej interpunkcji. Wydaje się, że jest to niepotrzebna rozrzutność: wykaz elementów i schemat opisu można było z powodzeniem ująć razem, tak jak to zrobiono w zaleceniach ISBD.

W dalszych punktach tego rozdziału poświęconych poszczególnym strefom i elementom opisu powtarza się wiele postanowień zawartych w omówionych czterech początkowych punktach, niekiedy w tej samej formie (np. wyliczenie elementów danej strefy podano na początku omówienia poszczególnych stref). Można to usprawiedliwić względami wygody użytkownika, który dzięki temu może znaleźć większość przepisów dotyczących danej strefy i elementu w jednym miejscu normy. Należy jednak zauważyć, że metoda ta nie jest konsekwentnie stosowana oraz że zwiększa ona nadmiernie objętość normy.

Następny punkt dotyczący hasła zawiera szereg interesujących ustaleń, z których na specjalną uwagę zasługują następujące:

- hasłem może być tylko nazwa autora indywidualnego lub korporatywnego (tym samym rezygnuje się z pojęcia hasła tytułowego);
- stosowanie hasła obowiązuje w wydawnictwach bibliografii państwowej, na kartach scentralizowanego katalogowania i w katalogach bibliotecznych, natomiast w wydawnictwach informacyjnych i w kartotekach hasło może być pomijane. To rozwiązanie odpowiada tendencjom występującym także w odpowiednich przepisach w innych krajach: przy określonym przeznaczeniu opisów dopuszcza się na równych prawach kolejność autor — tytuł lub tytuł — autor;
- nazwę autora indywidualnego umieszcza się w hasle, jeżeli liczba autorów nie przekracza trzech; ten przepis zgodny jest z ustaleniami międzynarodowymi zawartymi w *Zasadach katalogowania* uchwalonych w 1961 r. na Międzynarodowej konferencji nt. zasad katalogowania. Przy dwóch autorach wymienia się w hasle ich obu, a w przypadku trzech należy w zasadzie podawać w hasle tylko nazwę pierwszego z zaznaczeniem „i dr.”, dopuszcza się jednak uwzględnianie wszystkich

⁵ ISBD(M) *International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications*. London 1974. Tł. pol.: „Prz. Bibl.” 1975 R. 43 z. 1 s. 29-31. — W 1978 r. ukazało się nowe zmienione wydanie ISBD(M); por. M. Lenartowicz: *Opis bibliograficzny wydawnictwo zwartych*. „Prz. Bibl.” 1980 R. 48 z. 2 s. 203-205.

⁶ W ISBD(M) pewna niewielka liczba elementów została określona jako fakultatywne; ostatnio podjęto także prace nad projektem wyznaczania niezbędnych elementów opisu.

trzech autorów; te rozstrzygnięcia są częściowo sprzeczne z *Zasadami*, wg których hasłem może być nazwa tylko jednego autora;

— odmienne są pod tym względem przepisy dla autorów korporatywnych: w hasle podaje się nazwę tylko jednego, niezależnie od ich liczby;

— sprawy formy nazwy autora indywidualnego w hasle zostały ujęte bardzo lakonicznie: ograniczają się do wymagań, by nazwisko autora było podane w pierwszym przypadku, w formie ujednoliconej w obrębie danego wykazu (tym samym nie zawsze jest obowiązujące ustalanie oryginalnej formy nazwy autora). Można podawać inicjały imienia lub pełne imię i patronimik;

— podobnie ogólnie sformułowano postanowienia dotyczące formy nazwy autora korporatywnego: w hasle należy podawać oficjalną formę nazwy ciała zbiorowego (wg *Zasad katalogowania* przede wszystkim nazwę najczęściej używaną); w przypadku zmiany nazwy — każdorazową, jednak dopuszcza się opis pod nazwą ostatnią.

Ścisły związek z hasłem ma oznaczenie autorstwa stanowiące element pierwszej strefy opisu. W normie wyróżniono w tym oznaczeniu: podawaną na pierwszym miejscu informację o autorach (indywidualnych i korporatywnych) oraz na dalszych miejscach — informacje o innych osobach uczestniczących w tworzeniu książki. Dopuszcza się pomijanie informacji o autorach, jeżeli pokrywają się ściśle z hasłem. Warto tu też zauważyć, że nie włącza się do oznaczenia autorstwa nazwy instytucji sprawczej. Wymagania dotyczące liczby wymienianych w oznaczeniu osób i ciał zbiorowych są odmienne niż obowiązujące w stosunku do hasła.

Omówione wyżej ustalenia dotyczące hasła i oznaczenia autorstwa skłaniają do wyrażenia następujących zastrzeżeń:

— są to ustalenia bardzo ogólne, np. brak całkowicie informacji, jakie i w jakich przypadkach ciało zbiorowe może być uznane za autora korporatywnego, a przecież wiadomo, że jest to zagadnienie skomplikowane i różnie ujmowane w poszczególnych krajach,

— ustalenia te przewidują rozwiązania chyba zbyt zróżnicowane, czego dowodem są np. różne kryteria ilościowe.

Bardzo ogólne ujęcia można zaobserwować i w innych postanowieniach odnoszących się do pierwszej strefy opisu (np. brak zupełnie zasad wyboru tytułu właściwego).

Pozostałe strefy opisu książek nie budzą już takich wątpliwości. Warto jednak zaznaczyć następujące odstępstwa lub uściślenia w stosunku do ISBD(M) z 1974 r.: — w oznaczeniu wydania jego kolejny numer podaje się zawsze na pierwszym miejscu,

— wymienia się najwyżej dwa miejsca wydania i dwóch wydawców,

— obowiązuje skracanie nazw Moskwy i Leningradu do inicjałów (M., L.), można skracać także nazwy innych miast,

— oznaczenie ilustracji obejmuje zarówno ilustracje w tekście jak i liczbę tablic,

— określono szczegółowiej kolejność podawania uwag,

— przewidziano podawanie wysokości nakładu.

Ostatni punkt tego rozdziału poświęconego opisowi książek zawiera zasady opisywania wydawnictw wielotomowych odpowiadające przewidzianemu w ISBD(M) opisowi na dwóch poziomach. Pierwsza część opisu obejmuje dane dotyczące całości wydawnictwa, druga — indywidualne cechy poszczególnych tomów. Pojedynczy tom wydawnictwa wielotomowego mający własny tytuł można opisać dwójako:

— jako tytuł właściwy podać tytuł całości wydawnictwa, numer i tytuł danego tomu,

— jako tytuł właściwy podać tytuł danego tomu a tytuł całości i numer tomu w jej obrębie podać w strefie serii.

W tekście całego rozdziału jest bardzo niewiele przykładów, natomiast w jego

zakończeniu podano 14 opisów, przy czym tylko jeden z nich obejmuje wyłącznie elementy obowiązujące.

Rozdział 3 poświęcony wydawnictwom ciągłym zbudowany jest wg tego samego planu, co rozdział poprzedni. Przedmiotem opisu w nim przedstawionego jest zarówno całość wydawnictwa ciągłego (czasopisma, wydawnictwa zbiorowego, serii), jak i określona liczba części wydawniczych (tomów, zeszytów itp.) lub tylko jedna z nich. W dwóch pierwszych przypadkach podstawę opisu stanowi w zasadzie ostatnia część opisywanego ciągu, dopuszcza się jednak opieranie opisu na pierwszej jego części. Opis zazwyczaj składa się — podobnie jak opis wydawnictwa wielotomowego — z dwóch zrębów: z danych dotyczących całości wydawnictwa i ze specyfikacji zawierającej informacje o opisywanych częściach wydawnictwa. Opis można sporządzić pod tytułem lub pod hasłem — nazwą autora korporatywnego; norma nie wskazuje jednak, dla jakich wydawnictw ciągłych takie hasło ma zastosowanie. Tekst opisu odpowiada ISBD(S)¹. Niezbędne elementy opisu to: tytuł właściwy, nazwa miejsca wydania, daty wydania, ISSN. Przy omawianiu poszczególnych elementów opisu odsyła się do postanowień poprzedniego rozdziału dotyczącego książek, aby uniknąć w miarę możliwości powtórzeń. Rozdział kończy się 17 przykładami opisów różnych rodzajów wydawnictw ciągłych.

Rozmiary recenzji nie pozwalają na szczegółowsze omówienie 4 rozdziału obejmującego następujące typy materiałów: „normatywno-techniczne dokumenty normalizacyjne; techniczno-ekonomiczne normatywy i normy; dokumety patentowe; typowe projekty i rysunki; katalogi przemysłowego sprzętu i produktów, cenniki materiałów, sprzętu i produktów; sprawozdania z prac naukowo-badawczych; niepublikowane przekłady literatury naukowo-technicznej i dokumentów” (p. 4.1.1 s. 31). W punktach poświęconych poszczególnym typom materiałów wprowadzone niekiedy jeszcze dalszy ich podział, np. odrębnie omówiono: normy wydawniczo samoistne, zbiory norm, normy opublikowane w zbiorach. Kompozycja punktów i podpunktów dotyczących poszczególnych rodzajów dokumentów jest zgodna z kompozycją rozdziałów dotyczących książek i wydawnictw ciągłych.

Jak wiadomo, dla tych wszystkich rodzajów materiałów nie opracowano dotąd odpowiednich ISBD. Wobec tego zaadaptowano dla nich na własną rękę w normie radzieckiej przepisy ISBD(G)². W przypadku występowania charakterystycznych cech omawianych typów materiałów, cechy te są wykazywane w hasle, w dodatkach do tytułu, w strefie specyficznych informacji o dokumencie występującej jako druga strefa opisu (po strefie tytułu i oznaczenia autorstwa) oraz w strefie uwag. Na przykład w opisie normy hasłem jest numer normy, druga strefa opisu zawiera numer normy zastąpionej i daty obowiązywania normy opisywanej, a strefa uwag m.in. informacje o zmianach terminu obowiązywania itp.

Przedmiotem opisu analitycznego, któremu poświęcony jest 5 rozdział normy, jest materiał (artykuł, fragment) występujący w książce lub w wydawnictwie ciągłym (opis analityczny norm, patentów i niepublikowanych przekładów został omówiony w odpowiednich podpunktach dotyczących tych materiałów w poprzednim rozdziale). Wobec braku odpowiedniego ISBD³ i tu wprowadzono samodzielnie podział opisu artykułu na 3 strefy: tytułu i oznaczenia autorstwa artykułu; strefę informacji o wydawnictwie, w którym opublikowano artykuł; strefę uwag. Na podkreślenie zasługuje fakt, że opis książki i wydawnictwa ciągłego w cytacie nie jest całkiem zgodny z opisem tych wydawnictw przewidzianym w poprzednich

¹ ISBD(S) International Standard Bibliographic Description for Serials, London 1977. Tł. pol. „Prz. Bibl.” 1979 R. 47 z. 1 s. 19-77.

² ISBD(G) General International Standard Bibliographic Description: an annotated text. London 1977. — Por. M. Lenartowicz: Ogólne zasady opisu bibliograficznego. „Prz. Bibl.” 1980 R. 48 z. 1 s. 83-88.

³ Prace nad ISBD(CF) International Standard Bibliographic Description for Component Parts są w toku.

rozdziałach: inny jest dobór elementów obowiązujących i fakultatywnych, inna ich kolejność, w zasadzie także inna interpunkcja.

Zbiorczy opis bibliograficzny, którego dotyczy 6 rozdział normy, obejmuje różne wydania jednego dzieła (łącznie z przekładami) a także dotyczące go recenzje, analizy dokumentacyjne i inne omówienia. Pierwszą część takiego opisu stanowią dane dotyczące wydania przyjętego za podstawę (pierwszego, ostatniego, najbardziej cennego lub tp.). Następnie opisuje się inne wydania w sposób skrócony. Opisy recenzji tworzą oddzielną grupę.

Recenzje można też opisać w inny sposób: dane dotyczące recenzji podaje się w pierwszej części opisu zbiorczego a informacje odnoszące się do dzieła recenzowanego — w drugiej.

Ostatni 7 rozdział normy został poświęcony przypisom bibliograficznym i opisom w bibliografiach załącznikowych. Przypisy bibliograficzne mogą być skrócone (obejmują tylko elementy niezbędne) lub rozszerzone o elementy fakultatywne. W rozdziale podano jedynie wykazy elementów w przypisach dotyczących książek, wydawnictw ciągłych, artykułów i dokumentów patentowych; nie jest jasne, dlaczego ograniczono się do tych materiałów. Dobór elementów niezbędnych odbiega od doboru takichże elementów w opisach o innym przeznaczeniu omówionych w poprzednich rozdziałach normy. Wątpliwości mogą budzić zmienione nazwy niektórych elementów, zwłaszcza wobec faktu częstego odsyłania po dokładniejsze wyjaśnienia do poprzednich rozdziałów. Usprawiedliwione są natomiast: ograniczenie liczby elementów fakultatywnych oraz możliwość uproszczenia interpunkcji.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na postanowienia dotyczące hasła. Stosowanie hasła w przypisach jest konieczne, jeżeli liczba autorów indywidualnych nie przekracza trzech; dopuszcza się jednak podawanie go i w przypadku większej liczby autorów, można wówczas wymieniać ich wszystkich lub tylko trzech pierwszych oznaczając pominięcia skrótem „i dr.” Jest to rozwiązanie uwzględniające wymagania projektu odpowiedniej normy ISO 690 *Bibliographic references to monographs and serials*. Natomiast odejściem od niej jest rezygnacja ze stosowania hasła korporatywnego w opisie książek. Należy jednak zauważyć, że w ogóle w postanowieniach dotyczących stosowania hasła występuje pewna sprzeczność: z p. 7.1.4 wynika, że w przypisach hasła mogą zawierać jedynie nazwy osobowe, podczas gdy w opisie wydawnictwa ciągłego także przewiduje się hasło, a wiadomo, że może nim być wyłącznie nazwa ciała zbiorowego.

Przy ogólnej końcowej ocenie omawianej normy GOST 7.1-76 nasuwają się następujące uwagi:

1) Dużym mankamentem normy jest brak słownika użytych w niej terminów. Nazwy elementów opisu są wprawdzie objaśnione w poszczególnych punktach Im poświęconych, ale w normie występuje ponadto wiele terminów użytych w specjalnym znaczeniu. Brak słownika jest tym dotkliwszy, że terminy te nie są także objęte odpowiednią normą terminologiczną (GOST 7.0-77 *Sistema informacionno-bibliografičeskoj dokumentacii. Bibliografija. Terminy i opredelenija*). I tak np. nie wiadomo, co należy właściwie rozumieć przez terminy: „proizvedenie pečati”, „kniga”, „dokument”, „literatura” i jakie są wzajemne związki między nimi.

2) Korzystanie z normy utrudnia również nieobecność spisu treści, zwłaszcza wobec znacznej objętości normy.

3) Kompozycji normy można zarzucić:

- zbytnią liczbę niepotrzebnych powtórzeń,
- rozproszenie postanowień dotyczących opisu analitycznego,
- specyficzne rozczłonkowanie tekstu (m.in. w obrębie jednego rozdziału stosuje się oznaczenia cyfrowe tego samego rzędu dla punktów powiązanych ze sobą hierarchicznie, tworzy się punkty zawierające tylko jeden podpunkt),
- niezbyt konsekwentne wyróżnienia graficzne.

4) Odpowiadając na pytanie, w jakim stopniu udało się zrealizować zamiar ujęcia w jednej normie zasad sporządzania opisów bibliograficznych o różnym przeznaczeniu dla określonych typów materiałów, należy zauważyć:

— nie wszystkie typy materiałów zostały potraktowane jednolicie: tylko dla niektórych rodzajów dokumentów technicznych uwzględniono postanowienia dotyczące opisu analitycznego a przypisów bibliograficznych — tylko dla dokumentów patentowych,

— opis tego samego dokumentu wygląda różnie, zależnie od przeznaczenia opisu; szczególnie istotne są różnice w doborze jego elementów obowiązujących,

— norma podaje tylko bardzo ogólne zasady sporządzania opisów bibliograficznych, często ograniczając się do wymienienia elementów opisu; z punktu widzenia np. potrzeb katalogów bibliotecznych są to postanowienia niewystarczające (ponadto brak w normie wskazań dotyczących sporządzania opisów dodatkowych i odsyłaczy),

— pozytywnie należy ocenić propozycje rozwiązań alternatywnych, wybieranych zależnie od potrzeb; wydaje się tylko, że przepisy dotyczące hasła nie są konsekwentne, ponieważ przewidziane w postanowieniach wstępnych (p. 1.5) pomijanie go nie może zachodzić w przypadku opisu norm i opisów patentowych,

5) Jak wskazano w recenzji, nie zawsze postanowienia normy radzieckiej są w pełni zgodne z odpowiednimi ustaleniami międzynarodowymi, a odstępstwa nie wydają się w pełni usprawiedliwione.

Maria Lenartowicz

POLSKIE NORMY BIBLIOGRAFICZNE

Janina Pelcowa: *Polskie normy bibliograficzne*. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich 1977 (druk 1978), 453 s.

Wiele ogólnie znanych czynników złożyło się na doceniany na forum międzynarodowym dorobek polskiej bibliografii w okresie Polski Ludowej, ostatnio, w 1978 r., tak pozytywnie podsumowany na III Ogólnokrajowej naradzie bibliografów w Warszawie¹. Najbardziej dyskutowane są obecnie problemy związane z mechanizacją i automatyzacją prac bibliograficznych, których podstawą jest dążenie do unifikacji zasad opisu przez coraz powszechniejsze stosowanie zaleceń i norm o charakterze międzynarodowym. Kwestie te nabierają szczególnej wagi, gdy uprzytomnimy sobie, że dokonana przez Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej analiza 116 najważniejszych bibliografii wydanych jeszcze w latach 1964-1965 wykazała, że „79% bibliografii stosuje się do norm”², a tendencja ta z upływem lat znacznie się jeszcze pogłębiła. Znaczenie normalizacji rośnie zatem także w dziedzinie bibliografii. Normalizacja kształtuje bowiem „racjonalistyczną postawę indywidualną i społeczną. Zakładając poznawalność otoczenia [...] utwierdza w przekonaniu o możliwości wpływania na nasze środowisko i kształtowania go zgodnie z potrzebami społecznymi [...] Normalizacja jest ujarzmieniem przypadkowej różnorodności prowadzącej do chaosu, w szczególności zaś chroni przed niezamierzonymi skutkami rozwoju przemysłowej cywilizacji. W to miejsce wprowadza ład, porządek i racjonalne związki funkcjonalne, stając się wewnętrzną logiką wszelkiego działania”³.

¹ III Ogólnokrajowa narada bibliografów, Warszawa 5-7 czerwiec 1978 r. Warszawa 1978.

² H. Sewonlak: *Rozwój metodyki bibliograficznej w Polsce w okresie powojennym*. W: *Ogólnokrajowa narada bibliografów*. Warszawa 1967 s. 57-58. — J. Korpala: *Dzieje bibliografii w Polsce*. Warszawa 1969 s. 333.

³ M. Leska: *Normalizacja w zakresie informacji naukowej*. Warszawa 1971 s. 4.

Mimo faktów świadczących o znaczeniu normalizacji bibliograficznej nie doczekała się ona dotychczas próby syntezy problematyki; informacja w zasadzie ograniczają się do wrywkowych opracowań wąskiego kręgu specjalistów, poświęconych poszczególnym normom względnie typom norm, ewentualnie postępowac odpowiadających komisji powołanych do ich ustalania w kraju i za granicą⁴. Takie traktowanie normalizacji bibliograficznej nie jest żadnym wyjątkiem. Nieuzasadniona niechęć do norm oraz bariery natury psychicznej powodują, że zjawisko to ma charakter znacznie ogólniejszy, występujący we wszystkich dziedzinach normalizacji. Oprócz się tu można na przykładach wydawnictw zawierających normy z różnych dziedzin nauki i techniki, a ograniczonych na ogół do krótkiego wstępu autorskiego i przedruku tekstu samych norm. Uznając za zbiór norm w najszerszym tego słowa znaczeniu określoną grupę norm czy zespół norm powiązanych ze sobą w jakiś szczególny sposób⁵, można znaleźć przykłady takich zbiorów, przygotowywanych z dwu różnych punktów widzenia. Jedne, jak np. *Rysunek techniczny i rysunek techniczny maszynowy. Zbiór polskich norm* (Warszawa 1978) czy też *Materiały ogniotrwałe. Zbiór polskich norm zakładowych* (Warszawa 1977), są przygotowywane głównie dla studentów, którzy mają wykonywać ćwiczenia, opierając się na tych zbiorach. W tym przypadku dla pracowników dydaktycznych zadających ćwiczenia obojętne jest aktualność zbioru, ewentualnie zalecają oni uzupełnienie go i sprawdzenie, czy nie zaszyły jakichś zmiany; chodzi im bowiem głównie o to, żeby studenci nauczyli się posługiwać normami przy wykonywaniu rysunków i projektów. Natomiast inny typ zbiorów przedstawiają opracowania stawiające sobie za cel podsumowanie stanu normalizacji w jakimś przedmiocie i stwierdzenie, jakie są braki, lub co należałoby zmienić w zespole istniejących norm. Do tego typu opracowań należy np. artykuł *Sammlung technischer Regeln für Rohrenleitung. (DIN-Mitteilungen 1969 nr 4.)*

Wydaje się, że książka Janiny Pelcowej nie należy ani do jednego, ani do drugiego z wymienionych tu typów opracowań. Do pierwszego dlatego, że przez dodanie wstępnych rozdziałów dotyczących różnych aspektów normalizacji oraz wyczerpujących komentarzy do poszczególnych norm stanowi zbiór norm pogłębiony szeregiem informacji i mający inne znaczenie. Nie można go zaliczyć również do zbioru drugiego typu, gdyż — mówiąc o syntezie — mamy na myśli ujęcie adekwatne dla tego terminu, bez względu na umieszczenie wiadomości na początku czy na końcu książki, m. i. przedstawienie stanu problematyki normalizacyjnej w bibliografii, potrzeby polskiej normalizacji w tym zakresie, tendencje światowe i w ich kontekście prace polskie. Książka wprawdzie, tak we wprowadzeniu jak i w komentarzach do poszczególnych norm, omawia szereg wymienionych tu zagadnień, ale brak syntetycznego zebrania tych danych z podkreśleniem najważniejszych problemów. Należy wziąć pod uwagę możliwości recepcyjne czytelnika, wiadomo, że nie jest to książka, którą czyta się jednym tchem, a rozproszenie danych powoduje zagubienie pełnego obrazu.

Należy jednak docenić podjęcie przez J. Pelcową pionierskiej próby opracowania i wydania zbioru polskich norm bibliograficznych, zwłaszcza że autorka była pozbawiona jakichkolwiek wzorców wydawniczych, zarówno polskich jak i obcych. J. Pelcowa w obszernym tomie (28,5 ark. druk.) spróbowała zanalizować aktualnie obowiązujące normy bibliograficzne polskie na tle tendencji międzynarodowych i wykazała się wszechstronnymi i wieloaspektowymi wiadomościami wynikającymi z jej długoletniej praktyki zawodowej jako sekretarza Podkomisji Normalizacyjnej i kierownika Ośrodka Normalizacji Bibliograficznej Biblioteki Narodowej, czyli

⁴ W Polsce przekazywane na łamach głównie *Normalizacji, Przeglądu Bibliotecznego* oraz *Aktualnych Problemów Informacji i Dokumentacji*; informacje o nowych normach i zmianach są podawane w *Buletynie Polskiego Komitetu Normalizacji i Miar* i w *Dzienniku Normalizacji i Miar*.

⁵ F. Krzemieński, B. Mrozowski: *Zbiory norm i gospodarka normami*, Warszawa 1967 s. 7.

placówki pełniącej w okresie powojennym funkcje centralnego ośrodka normalizacji w zakresie bibliografii i wydawnictw w PRL.

Recenzowany zbiór norm składa się z 6 rozdziałów i 5 aneksów. Pierwsze cztery rozdziały stanowią część wstępną; zawierają skondensowane wiadomości ogólne o normalizacji, zarys historii i organizacji normalizacji bibliograficznej w Polsce, dane o międzynarodowych instytucjach normalizacyjnych i omówienie problematyki norm bibliograficznych w trzech grupach tematycznych: normalizacja czynności bibliograficznych, normalizacja konwersji pism, normalizacja kompozycji wydawniczej dokumentów piśmienniczych. Zasadniczy trzon opracowania tworzą zamieszczone w rozdziale piątym przedruki tekstów 26 norm obowiązujących w kraju w 1974 r. Każda z tych norm została opatrzona indywidualnym, obszernym komentarzem zawierającym w miarę możliwości — posługując się sformulowaniem autorki z przedmowy — historią danej normy, interpretację jej najważniejszych postanowień, porównanie z wcześniejszą wersją „w celu wykazania postępu w ujmowaniu zagadnień normalizacyjnych”, stan normalizacji międzynarodowej a czasem charakterystyczne rozwiązania narodowe z podkreśleniem pionierstwa norm polskich. Wydobyła też autorka błędne, jej zdaniem, postanowienia wymagające nowelizacji i wskazała pomyłki występujące w tekstach norm. W rozdziale szóstym autorka zamieściła sumiennie zestawione i bardzo przydatne wykazy chronologiczne dokumentów normatywnych z zakresu bibliografii, zebrane w trzech grupach: normy i zalecenia ISO, RWPG i Polskie Normy. W posłowie uzupełniła ponadto ten wykaz normami z l. 1975-1977, 9 międzynarodowymi i 6 polskimi, które ukazały się już po złożeniu maszynopisu do wydawnictwa (nie wiadomo, dlaczego podliczono je w Posłowie jako 7 norm ISO i 5 Polskich Norm?) Książkę wyposażono również w wykaz symboli dokumentów normatywnych międzynarodowych i narodowych (niestety, bez rozwiązania skrótów), wybrane piśmiennictwo (z podziałem na opracowania ogólne, działalność normalizacyjną w Polsce, działalność międzynarodową oraz opracowania poświęcone poszczególnym normom), indeks rzeczowy oraz streszczenie w języku angielskim.

Kolej zastanowić się nad zaletami i wadami takiego potraktowania tematu. Recenzentki nigdy nie współpracowały przy tworzeniu norm, przedstawiają zatem trochę odmienne spojrzenie na *Polskie Normy bibliograficzne*, będące raczej odzwierciedleniem potrzeb użytkownika norm i to w specjalnym zakresie: jako pracownika naukowego i organizatora procesu dydaktycznego w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, do czego predysponuje je status czynnego nauczyciela akademickiego. Reprezentują zatem nie przewidzianą przez J. Pelcowa grupę odbiorców, wśród których mogłoby się znaleźć wiele innych specjalności jak choćby pracowników wydawnictw, co sugerowałaby problematyka norm zawarta w rozdziale czwartym i piątym. Przyjęcie kryterium użytkowników wskazanych przez autorkę budzi też pewne zastrzeżenia: jeżeli książka miała być przeznaczona tylko dla bibliotekarzy i bibliografów, to chyba dla bibliotekarzy i bibliografów dojrzałych i świadomych znaczenia normalizacji zarówno we współpracy bibliotek jak i krajowej i międzynarodowej wymianie informacji oraz harmonizującej roli norm w życiu społeczeństwa⁶. Pominęto tak istotny problem w codziennej pracy zawodowej bibliotekarzy, dokumentalistów i bibliografów, jakim jest opisywanie samych norm jako dokumentów; brak też definicji podstawowego pojęcia „norma bibliograficzna”. Autorka, dodając do kręgu zainteresowanych jej książką także dokumentalistów (s. 10), nie uwzględniła jednak w większym stopniu odpowiednich norm, należących do zakresu prac Instytutu INTE. Szersze uwzględnienie potrzeb dokumentalistów czy pracowników informacji wydaje się specjalnie ważne w momencie, gdy rozwija się tendencja kompleksowego spojrzenia na sprawy biblio-

⁶ B. Mrozowski, S. Plasecki: *Harmonizująca rola normalizacji w gospodarce narodowej*. Warszawa 1974 s. 2-11.

grafii i dokumentacji, np. przez coraz częstsze wprowadzanie analiz dokumentacyjnych do bibliografii, coraz popularniejsze bieżące bibliografie analityczne. Dawny sztucznie tworzony podział między pracami dokumentacyjnymi a pracami bibliograficznymi, który zaznaczał się dość długo w Polsce, ulega powoli zmianom, m.in. pod naporem międzynarodowych tendencji ujednoczenia przepisów bibliograficznych mających stanowić główny sposób opracowania dokumentu; zniknęło więc pojęcie „opis dokumentacyjny”, przy wprowadzaniu zaś formatu danych służącego do wymiany informacji na taśmie magnetycznej zaniknie prawdopodobnie również pojęcie opisu katalogowego. Przy takim podejściu można by stwierdzić, iż zakres zbioru norm autorka potraktowała zbyt wąsko nie biorąc pod uwagę np. norm PN-74/N-01180 Opracowania dokumentacyjne, ark. 00, 01, 02 czy innych pomocniczych wykazów, jak np. Międzynarodowego Układu Jednostek Miar, często występujących zarówno w tytułach, jak i analizach dokumentów. Rozważania niniejsze prowokują do wyciągnięcia wniosku, iż kryterium doboru norm było jedynie konsekwencją dotychczasowego kierunku prac prowadzonych przez ONB BN.

Zastrzeżenia budzi też chronologiczny układ tekstów norm będący powtórzeniem wykazu zamieszczonego na s. 431-433. Logiczniejszy i korzystniejszy dla użytkownika książki wydawałby się układ stanowiący pendant do trzech grup norm omówionych w rozdziale czwartym.

Przy okazji wydobyca przez autorkę wielu nader istotnych problemów zakradły się też pewne błędy, jak np. na s. 435 mylnie podany numer normy *Adnotacje i analizy dokumentacyjne*: zamiast PN-77/N-01161 winien być PN-77/N-01221. Z innych błędów drukarskich specjalnie niebezpieczne jest omyłkowe sformułowanie angielskiego tłumaczenia tytułu książki, chociaż poprawione w erracie. Mimo wszystko błąd ten może spowodować mylne cytowanie pracy J. Pelcowej w literaturze zagranicznej, warto może zatem przypomnieć, że prawidłowy tytuł winien brzmieć: *Polish Bibliographic Standards*.

Pragnąc wydać zbiór aktualnych norm autorka wytypowała z 42 Polskich Norm bibliograficznych ustanowionych w l. 1952-1974 26 norm odzwierciedlających stan normalizacji na dz. 31.12.1974 r. (s. 6-7). Niestety, przedłużony proces wydawniczy (3 lata) mimo prób uzupełnienia tekstu w *Postępie* przez tytuły norm wydanych od chwili złożenia maszynopisu do daty publikacji, czyli pochodzących z l. 1975-1977, spowodował nieuniknioną sytuację, że już w momencie otrzymania książki z drukarni dostarczone czytelnikowi materiał dojrzewający do nowelizacji. Świadczy o tym fakt, że do momentu recenzowania książki, czyli do grudnia 1979 r. ukazało się kilkanaście nowych norm⁸.

W rezultacie w ciągu mniej więcej dwu lat, które upłynęły od wydania pracy, zbiór ten stracił znacznie na aktualności⁹: z 26 norm, których teksty opublikowano w rozdziale 5, wycofano całkowicie lub częściowo aż 7, czyli 26,92%. Jest to wynik naturalnego postępu prac normalizacyjnych i dlatego trzeba się zastanowić nad samą koncepcją pracy. Może słuszniej było raczej opracowanie podręcznika przydatniejszego dla celów dydaktycznych w instytucjach i zakładach bibliotekoznawstwa i informacji naukowej niż książka w dotychczasowym kształcie. W Polsce zbyt mało uwagi poświęca się na studiach sprawom normalizacji. Wiedza o niej

⁸ E. Brandalska: *Opracowania dokumentacyjne i wydawnictwa informacyjne w placówkach informacji*. Materiały szkoleniowe P. Warszawa 1976 s. 35-36.

⁹ PN-78/N-01180 *Opracowania dokumentacyjne*. Ark. 03 Informacja ekspresowa, Przegląd dokumentacyjny (obow. do 1.1.80), PN-78/N-01222 *Kompozycja wydawnicza książki*. Ark. 00-04,08 (obow. od 1.1.79), PN-78/N-01222 *Kompozycja wydawnicza książki*. Ark. 07 Bibliografia załącznikowa (zamiast PN-78/N-01152 w zakresie punktu 1.2 a) w części dot. bibliografii załącznikowej oraz f) i g) (obow. od 1.1.80), PN-77/N-08012 *Kody języków* (obow. od 1.7.79), PN-78/N-08013 *Format do wymiany informacji bibliograficznych na taśmie magnetycznej*. Struktura rekordu (zapisu) (obow. od 1.1.81).

¹⁰ SEF przygotowuje do wydania nowe opracowanie tej samej autorki stanowiące kontynuację recenzowanej pracy pt. *Polskie normy bibliograficzne 1975-1978* (przyp. red.).

jest rozproszona w różnych przedmiotach, odnosi się wrażenie, że studenci opuszczający mury uczelni nie mają odpowiednio ugruntowanych wiadomości na temat normalizacji. Ciekawe komentarze autorki i jej bogata wiedza na temat różnych niuansów a nawet ciekawostek normalizacyjnych na pewno zafrapowałyby studentów. Drugie rozwiązanie to wybór norm w postaci wydawnictwa luźnokartkowego analogicznie do materiałów urzędowych, szybko dezaktualizujących się, które mogłyby być bieżąco uzupełniane nowo ustanawianymi normami; bowiem dla celów praktycznych najważniejszy jest problem aktualności norm.

Można też polemizować ze słusznością decyzji wydawniczych, że książka mająca „upowszechnić znajomość norm wśród bibliotekarzy i bibliografów” posiada nakład zaledwie 3000 egzemplarzy (w samym SBP było z końcem 1979 r. ponad 15 000 członków) oraz z jej ceną aż 200 zł. Z powyższych powodów a zwłaszcza ze względu na szybko postępującą dezaktualizację tego typu wydawnictw nie może ono służyć powszechnie studentom bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, którym przecież powinno się dostarczać wzorce aktualne, specjalnie uczulając ich na problem nowelizacji norm.

Reasumując, z powyższych konstatacji wynika, że w tej wykonanej dużym nakładem pracy książce nie do końca przemyślano sprawę jej recepcji. Nie można natomiast nie docenić jej obiektywnych walorów: zebrania po raz pierwszy w dziejach polskiej — i nie tylko polskiej — normalizacji bibliograficznej tak obszernego materiału oraz interesujące i ważne przemyślenia problemów w komentarzach.

W obecnej postaci z punktu widzenia nauczyciela akademickiego nadaje się ona głównie do wykorzystania materiału źródłowego w pracach naukowych nt. historii normalizacji bibliograficznej w Polsce oraz może stanowić pożyteczną pomoc w prowadzeniu zajęć dydaktycznych ze względu na informacje zawarte w komentarzach.

Maria Kocójowa, Wanda Pindłowa

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Powszechny dostęp do źródeł informacji w skali całego świata to jeden z podstawowych problemów współczesnego bibliotekarstwa. O wadze tego zagadnienia świadczą chociażby szczególnie nim zainteresowanie organizacji międzynarodowych (UNESCO, IFLA), częste konferencje naukowe i stale rosnący zasób literatury przedmiotu. Kolejny *Zeszyt Przekładów* Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej [1] w całości poświęcony jest zagadnieniom międzynarodowej współpracy w zakresie gromadzenia i rozpowszechniania informacji. Główne założenia i cele Uniwersalnej Dostępności Informacji (UAP — Universal Availability of Publications) i Uniwersalnej Rejestracji Bibliograficznej (UBC — Universal Bibliographic Control) oraz przeszkody na drodze do realizacji obydwu programów stanowią tematykę otwierającego *Zeszyt* artykułu M. B. Line'a. T. C. Clarke charakteryzuje współzależności pomiędzy Uniwersalną Dostępnością Informacji a Uniwersalną Rejestracją Bibliograficzną, natomiast znaczenie UBC dla informacji naukowej omawia D. Anderson. Od 1895 r., kiedy powstała Międzynarodowa Federacja Dokumentacji (FID), aż do r. 1947 istniały zaledwie 4 międzynarodowe organizacje zajmujące się sprawami bibliotek, ośrodków informacji i archiwów (FID, IFLA, FIAF — Fédération Internationale des Archives du Film, NVBF — Skandynawskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy Naukowych). W 1975 r. istniały już 44 stowarzyszenia tego rodzaju. Przeglądu ich dokonał i głównych kierunków działalności dokonały J. R. Fang i A. H. Songe. A. Wysocki, jedyny przedstawiciel Polski

w prezentowanym wyborze, charakteryzuje program UNISIST, natomiast J. Bleton udowadnia potrzebę istnienia Centrum Dokumentacji i Informacji ds. Budowy i Wyposażenia Bibliotek. Publikacja zawiera również obszerny wykaz piśmiennictwa dotyczącego omawianych zagadnień.

Praca Józefa Korpały [2], pomyślana jako podręcznik dla bibliotekarki, ale także i dla studentów bibliotekoznawstwa, stanowi kompendium na temat wybranych źródeł informacyjnych oraz bibliotecznej służby informacyjnej. Pierwszy rozdział zawiera rozważania na temat roli informacji naukowej w rozwoju społecznej nauki, kultury i gospodarki narodowej. W dwu kolejnych rozdziałach zdefiniowano podstawowe pojęcia z zakresu informacji naukowej, przedstawiono organizację działalności informacyjnej w naszym kraju z podkreśleniem znaczenia współpracy międzynarodowej. Rozdział czwarty poświęcony jest omówieniu funkcji służb informacyjnych w bibliotece oraz rodzajom bibliotecznej działalności informacyjnej. Kolejne rozdziały traktują o rodzajach źródeł informacyjnych, wśród których szczególną uwagę poświęcono bibliografii — jej genezie, istocie, rodzajom, kierunkom rozwoju i metodyce sporządzania spisów bibliograficznych. W rozdziale ostatnim, będącym przeglądem ważniejszych współczesnych bibliografii i wydawnictw informacyjnych, omówiono m.in.: bibliografie retrospektywne ogólne i specjalne, bibliografie bibliografii, bibliografie analityczne, zalecające i in. Spis literatury, wykaz norm bibliograficznych i skorowidz nazwisk stanowią uzupełnienie publikacji, której dydaktyczny charakter podkreślają umieszczone w zakończeniu pytania sprawdzające.

Kolejna z omawianych publikacji to monografia Krystyny Tittenbrun na temat źródeł leksykograficznych z zakresu informacji naukowej [3]. Jest to w zasadzie bibliografia słowników, norm terminologicznych, wykazów słów kluczowych, tezaursów i encyklopedii, których tytuły wskazują na powiązania (w bardzo zresztą szerokim zakresie) z informacją naukową. Uwzględniono zarówno dokumenty publikowane, jak i niepublikowane. Większość pozycji opatrzona została wnikliwymi adnotacjami, zawierającymi informacje nie tylko o samym wydawnictwie, ale także o rozwoju słownictwa informacyjnego w danym kraju czy w określonych latach. Poza zasadniczym rozdziałem, stanowiącym spis wybranych wydawnictw, praca zawiera rozważania na temat aktualnej sytuacji w terminologii informacyjnej na świecie i międzynarodowej współpracy w tym zakresie.

Problemy wzajemnych powiązań między badaniami naukowymi a informacją, która winna stanowić źródło dla tych badań, rozpatruje na łamach swej książki Andrzej Pomykański [4]. Autor omawia istotę naukowego procesu badawczego, jego cele, rodzaje i kierunki rozwoju oraz skierowanej na potrzeby tego procesu organizację sieci informacji naukowej. Przedstawiona została organizacja informacji w Polsce, Związku Radzieckim, Stanach Zjednoczonych, Francji i Wielkiej Brytanii, a także powiązania i współpraca naszego systemu informacyjnego z systemami zagranicznymi. Po skrótowym nakreśleniu procesu rozwoju informacji, zasygnalizowaniu jej podstawowych cech i rodzajów autor szczegółowo omawia właściwości, jakimi powinna charakteryzować się informacja, aby spełniać konkretne zadania w zakresie badań naukowych.

Zbiór wiadomości na temat technik reprograficznych, ze szczególnym uwzględnieniem odgrywającej coraz większą rolę techniki mikrofilmowej (mikrografii), przynosi praca Karola Jankowskiego [5]. Po ogólnej charakterystyce metod uzyskiwania dokumentów wtórnych oraz objaśnieniu podstawowych terminów z zakresu mikrografii i reprografii, autor przechodzi do omówienia nośników mikrofilmowych, jako dających największe oszczędności powierzchni dla określonej ilości informacji. W dalszej części książki następuje prezentacja szeregu urządzeń repro- i mikrograficznych, a także przedstawienie sposobów organizowania zbiorów w specyficznej postaci, jaką są mikroformy. Powiązania pomiędzy techniką mikro-

filmową a elektronicznymi technikami przetwarzania danych, możliwości mikro- i reprografii poza in'te, a także ekonomiczne problemy związane z opisanymi metodami stanowią tematykę końcowych rozdziałów. Wydawnictwo wzbogacają i ułatwiają zrozumienie zawartości treściowej liczne fotografie, rysunki i wykresy.

Przyczyny wolnego tempa wprowadzania automatyzacji do procesów gromadzenia, opracowania, udostępniania i rozpowszechniania informacji naukowo-technicznej oraz znacznych oporów, na jakie ono natrafia, stały się tematem opracowania Krystyna Bernatowicza [6]. Autor wnikliwie charakteryzuje wyniki ankiety przeprowadzonej w wybranych ośrodkach informacyjnych na temat automatyzacji, a ściślej mówiąc — na temat stosunku (często negatywnego) kierownictwa tych ośrodków do problemów automatyzacji procesów informacyjnych. Zarazem omawia i klasyfikuje warunki, które muszą być spełnione, aby automatyzacja była przedsięwzięciem sensownym i opłacalnym.

Wszelkiego rodzaju akta, dokumenty, fotografie, mapy, księgi, dokumentacja statystyczna i techniczna — wszystko to stanowi państwowy zasób archiwalny. Ponad 11 mln jednostek archiwalnych, z których najstarsze pochodzą z XII stulecia, to obecny stan posiadania archiwów w Polsce. Rola archiwistyki we współczesnym życiu społeczno-gospodarczym, jej zadania i kierunki rozwoju stanowią treścią zawartość publikacji Tadeusza Walichnowskiego [7]. Pierwszy rozdział omawianej książki poświęcony jest funkcjom użytkowym archiwaliów, wśród których wyróżniono m.in. opracowywanie dokumentacji naukowej dla celów rewizji i konserwacji zabytków, współpracę ze środowiskiem naukowym i kulturalno-oświatowym, działalność wydawniczą. Rozwój kadry naukowej, kształtowanie warsztatu badawczego, wzmacnianie związku teorii z praktyką archiwistyczną oraz międzynarodowa współpraca archiwalna — to tematyka kolejnych części publikacji. Ostatni rozdział przynosi informacje na temat stanu organizacyjno-prawnego archiwów w naszym kraju. Ważne miejsce wśród tych zagadnień zajmuje sprawa miniaturyzacji archiwaliów drogą przede wszystkim mikrofilmowania, a także przy pomocy nowatorskiej, opracowywanej przez archiwistów wspólnie ze specjalistami z Wojskowej Akademii Technicznej, metody holograficznej. Zamykają publikację streszczenia obcojęzyczne — w językach: rosyjskim, angielskim, francuskim, niemieckim i hiszpańskim.

Dzieje polskiej bibliografii literackiej od czasów Szymona Starowolskiego aż po lata 70-te bieżącego stulecia stały się przedmiotem pracy Jadwigi Czachowskiej [8]. Dominujące w poszczególnych okresach historycznych koncepcje bibliografii literackiej i związane z nimi rodzaje spisów bibliograficznych przyjęła autorka jako kryterium podziału prezentowanego materiału. Pierwszy okres w dziejach polskiej bibliografii literackiej to czasy od jej początków do połowy w. XIX. Dominuje wówczas funkcja kulturalno-historyczna bibliografii (słowniki bibliograficzne Starowolskiego, Janockiego, Juszyńskiego i in.). Stopniowo kształtowanie się funkcji naukowej bibliografii literackiej przypada na następane półwiecze — od połowy w. XIX po I wojnę światową. Kolejny okres w dziejach polskiej bibliografii literackiej to lata od zakończenia I wojny światowej do połowy bieżącego wieku. Na okres ten przypadają ważne realizacje bibliografii literackiej w pracach indywidualnych (*Literatura polska* G. Korbuta, *Bibliografia literatury polskiej* P. Grzegorzcyka) oraz pierwsze próby pracy zespołowej nad bibliografią bieżącą i retrospektywną. Ostatnie lata (czwarty okres w dziejach polskiej bibliografii literackiej) przyniosły początek zinstytucjonalizowanej działalności bibliograficznej i stworzenie podstawowej bazy bibliograficznej dla badań literackich (*Polska Bibliografia Literacka*, *Bibliografia Literatury Polskiej „Nowy Korbut”*). W zakończeniu książki autorka zwraca uwagę na konieczność uzupełniania badawczego warsztatu filologa innymi wydawnictwami informacyjnymi, wśród których bibliografia zajmuje tylko jedno z miejsc, chociaż bez wątpienia jest to miejsce czołowe.

Kolejną z prezentowanych pozycji [9] stanowi zbiór materiałów źródłowych na temat rozwoju drukarstwa w Królestwie Polskim w l. 1869-1905. Autor charakteryzuje stan drukarstwa w poszczególnych guberniach i w Warszawie, omawiając uprzednio ogólną sytuację ówczesnego drukarstwa polskiego. Do każdego rozdziału dołączone są bogate przypisy, będące źródłową dokumentacją faktów przytoczanych w tekście.

Popularnym przewodnikiem po najcenniejszych polskich książkach drukowanych z XVI i XVII w. jest publikacja Krajowej Agencji Wydawniczej [10]. Autorka książki, Ewa Chojecka, omawia ogólną funkcję ilustracji książkowych, charakteryzuje rozmaite techniki ilustratorskie, pisze o źródłach twórczych inspiracji ilustratorów. Charakteryzując XVI-wieczne ilustratorstwo, autorka zwraca uwagę na wpływ panujących wówczas prądów kulturalno-umysłowych na treść i wartość ilustracji, wymienia główne kierunki rozwoju ilustratorstwa. Wiele cennych i interesujących przykładów ilustracji książkowej przyniósł również w. XVII, chociaż w całości stanowił on obniżenie poziomu w opisywanej dziedzinie w stosunku do wieku poprzedniego. Starannie wydana, z bogatymi kolorowymi ilustracjami, przedstawiona tu książeczka stanowi wartościową pozycję popularyzatorską na temat historii polskiej sztuki drukarskiej.

Z okazji 30-lecia zorganizowanej działalności informacyjnej odbyła się w maju b.r. w Warszawie sesja naukowa. Materiały z tej sesji, obejmujące komplet przedstawionych na niej referatów, ukazały się nakładem Instytutu INTE [11]. Referat wprowadzający na temat kierunków rozwoju prac naukowo-badawczych w SINTO wygłosił Konrad Fiałkowski. Referat dyrektora Instytutu INTE koncentrował się wokół trzech podstawowych problemów: zastosowanie informatyki w informacji, badania podstawowe oraz zagadnienia metodologiczno-organizacyjne. Maria Dembowska scharakteryzowała badania podstawowe przeprowadzone w zakresie informacji naukowej. Dwuszczełbony system języków informacyjnych dla SINTO to temat wystąpienia Mirosława Dąbrowskiego, natomiast aspekty społeczne, polityczne i ideologiczne rozwoju informacji naukowej oraz społeczna problematyka dostępu do dóbr nauki, kultury i sztuki stały się obiektem referatu Bronisława Ługowskiego. Jacek Bańkowski przedstawił systemy informacyjne realizowane w ciągu kilku ostatnich lat w Instytucie INTE. Scharakteryzowane zostały m.in. takie systemy, jak: SYNABA — System Informacji o Pracach Naukowo-Badawczych (kilka wariantów), system informacyjno-wyszukiwawczy INFORMATOR (nie eksploatowany, po wprowadzonych zmianach otrzymał nazwę CYKLOP), system KONFERENCJE i jego udoskonalona wersja SINFO i in. Omówieniem wybranych problemów automatyzacji działań bibliotecznych opartej na doświadczeniach zagranicznych zajęł się w swoim wystąpieniu Radosław Cybulski, Adam Wysocki zaś scharakteryzował tendencje rozwojowe systemów informacji naukowej w zbliżającej się postindustrialnej fazie rozwoju społecznego. Ponadto na Sesji zaprezentowano następujące tematy: systemy SDI w obsłudze badań naukowych (Czesław Daniłowicz), informacja organizacyjna w systemie SINTO (Juliusz Lech Kuliński), osiągnięcia i perspektywy systemu informacji chemicznej (Marian Surdyk, Krzysztof Nowak), koncepcja teaurusu terminów prawnych i prawniczych (Jerzy Wróblewski).

Wśród artykułów kolejnego zeszytu *Roczników Bibliotecznych* [12] na uwagę zasługuje m.in. opracowanie dziejów książki polskiej na Śląsku w XIX w. pióra Aleksandry Mendykowej. Autorka omawia produkcję oficyn wydawniczych z terenu Wrocławia, Dolnego (Głogów, Syców) i Górnego Śląska (Mikołów, Bytom) oraz Śląska Cieszyńskiego. Książka polska na tych obszarach spełniała doniosłą rolę w okresie budzenia się i odradzania świadomości narodowej, chociaż charakter i znaczenie polskiego słowa drukowanego dla ówczesnych społeczeństw kształtowały się nieco odmiennie w poszczególnych częściach Śląska. Na sąsiadującym

z Hradczanami wzgórz Strahov, w połowie XII w. założony został klasztor norbertanów. Zbiory biblioteki tego klasztoru, ze wspaniałymi rękopisami i inkunabulami na czele, stały się przedmiotem opracowania Ryszarda Ergetowskiego. W kolejnym artykule *Roczników* Józef Mandziuk przedstawia dzieła Erazma z Rotterdamu ze zbiorów biblioteki parafialnej w Nysie. Edward Różycki omawia znaczenie opraw ksiąg archiwalnych jako źródeł do historii bibliofilstwa. Rozprawa Marka Czechowskiego poświęcona jest działalności Klubu Miłośników Książki przy SBP Okręg Łódź-Miasto, istniejącego w l. 1958-1967. Początki drukarstwa w Sanoku prezentuje Anna Majkowska-Aleksiewicz, natomiast Janina Jaworska jest autorką artykułu na temat dziejów wydawnictw łódzkich w l. 1868-1918. Dział *Materiały* przynosi charakterystykę bibliotek zakładowych szkół wyższych w r. 1974 pióra Adama Wróblewskiego. Charakterystyka ta oparta została na sprawozdaniach z przeszło tysiąca bibliotek instytucji i zakładów uniwersyteckich, politechnik, akademii rolniczych, ekonomicznych, wyższych szkół pedagogicznych i inżynierskich.

Znaczną część kolejnego półrocznika *Ze Skarbcza Kultury* [13] zajmują materiały konferencji naukowej, jaka odbyła się w Warszawie w dn. 23-24 kwietnia 1979 r. z okazji 60-lecia istnienia serii wydawniczych (rodzimej i obcej) *Biblioteka Narodowa*. *Trening* Jana Kochanowskiego w opracowaniu Tadeusza Sinki zapoczątkowały serię w 1919 r. Od tego czasu w obydwu seriach pojawiło się 435 tytułów w 800 wydaniach i 2 mln egzemplarzy. Szczególne miejsce *Biblioteki Narodowej* we współczesnej kulturze polskiej, założenia określające tzw. „profil wydawniczy”, dobór i kryteria doboru tekstów omówił w swoim wystąpieniu Zdzisław Libera. Aleksander Gieysztor, z punktu widzenia uczonego-historyka, scharakteryzował tę część dorobku edytorskiego *Biblioteki Narodowej*, która może być zaliczona do źródeł historycznych. Kolejne referaty poświęcone zostały udziałowi, jaki w dorobku wydawnictwa przypada dzieltom pochodzącym z poszczególnych okresów historyczno-literackich literatury polskiej i powszechnej. I tak, literaturę staropolską i XVIII-wieczną w tomikach *Biblioteki Narodowej* omawia Janusz Pelc, tematem wystąpienia Stefana Treugutta była literatura polska w XIX, udział zaś w obchodzącym jubileusz wydawnictwa literatury XX-wiecznej scharakteryzował Zbigniew Jarosiński. Omówieniem arcydzieł literatury powszechnej, jakie ukazały się w serii II *Biblioteki Narodowej*, zajął się Marian Jakóbiec, natomiast Marian Plezia poświęcił swoje wystąpienie udziałowi literatury antycznej w tejże serii. Rola tomików *Biblioteki Narodowej* w szkolnej edukacji polonistycznej stanowiła temat referatu Stanisława Frycie.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. *Międzynarodowe problemy bibliotekarstwa*. Warszawa: Biblioteka Narodowa ← 1980, 81 s. Instytut Książki i Czytelnictwa, Zeszyty Przekładów nr 40.
2. Józef Korpała: *Bibliografia i biblioteczna służba informacyjna*. Warszawa: ← Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy 1979, 144 s.
3. Krystyna Tittenbrun: *Podstawowe źródła leksykograficzne z zakresu informacji naukowej*. Monografia. Warszawa: Instytut INTE 1979, 109 s. Prace INTE nr 24.
4. Andrzej Pomykałski: *System informacji w badaniach naukowych*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne 1980, 190 s.
5. Karol Jankowski: *Zastosowanie mikrografii i innych technik reprograficznych w dokumentacji i informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej*. Warszawa: CİNTE 1979, 112 s. Materiały szkoleniowe nr 12.

6. Krystyn Bernatowicz: *Warunki automatyzacji placówek informacji*. Warszawa: IINTE 1979, 54 s. Prace IINTE nr 28.
7. Tadeusz Walichnowski: *Kierunki rozwoju archiwistyki polskiej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1979, 212 s.
8. Jadwiga Czachowska: *Rozwój bibliografii literackiej w Polsce*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1979, 217 s.
9. Marian J. Lech: *Drukarze i drukarnie w Królestwie Polskim 1869-1905*. Materiały ze źródeł archiwalnych. Warszawa: Biblioteka Narodowa 1979, 294 s.
10. Ewa Chojecka: *Ilustracja polskiej książki drukowanej XVI i XVII w.* Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza 1979, 47 s.
11. *Sesja naukowa IINTE*. Warszawa: IINTE 1980.
12. *Roczniki Biblioteczne* 1978 R. 22 z. 3/4 641 s.
13. *Ze Skarbcza Kultury* 1980 z. 33, 252 s.

Jerzy Hławiczka

SEMINARIUM POŚWIĘCONE PROBLEMATYCE KATALOGOWANIA KSIĄŻEK Warszawa, kwiecień 1979 — czerwiec 1980

Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie zorganizowała w 1979 r. ogólnopolskie seminarium poświęcone problematyce katalogowania. Celem seminarium było przygotowanie bibliotekarzy zajmujących się katalogami bibliotecznymi w dużych bibliotekach do stosowania międzynarodowych zasad opisywania wydawnictw zwartych.

Kierownictwo seminarium spoczywało w rękach jego inicjator, mgr Marii Lenartowicz, która opracowuje nowe polskie przepisy katalogowania książek. Zażycia seminarium odbywały się raz w miesiącu w okresie od kwietnia 1979 r. do czerwca 1980 r.; ogółem zorganizowano 11 posiedzeń. Były one poświęcone następującym tematom:

1. Aktualny stan prac IFLA nad międzynarodowym ujednoczeniem zasad katalogowania omówiła M. Lenartowicz. Przedstawiono przebieg i wyniki dotychczasowych starań zmierzających do ujednoczenia hasła, podkreślono przy tym znaczenie *Zasad katalogowania* uchwalonych na Międzynarodowej konferencji IFLA na temat zasad katalogowania w 1961 r. jako pierwszego istotnego kroku w tym zakresie. Zwrócono jednocześnie uwagę na fakt, że brak rozstrzygnięć wielu istotnych zagadnień zbyt ogólnikowo ujętych w *Zasadach katalogowania* powoduje rozbieżności w rozwiązywaniu tych zagadnień w poszczególnych krajach. Następnie referentka przedstawiła realizowany przez IFLA program ISBD, którego celem jest ujednoczenie zasad podawania informacji bibliograficznych o różnych rodzajach materiałów bibliecznych.

2. Prace ISO w zakresie normalizacji bibliograficznej omówiła dr Janina Pelcowa (Biblioteka PAN w Warszawie). Po zwięzłym przedstawieniu historii i zadań ISO scharakteryzowano główne kierunki prac normalizacyjnych w zakresie szeroko pojętej informacji naukowej: normalizacji opisu bibliograficznego, konwersji pism oraz kompozycji wydawniczej dokumentów piśmienniczych.

Prace normalizacyjne Międzynarodowego Centrum Informacji Naukowo-Technicznej (MCNTI) w Moskwie były przedmiotem referatu mgr Marii Nowackiej (Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej). Sporo uwagi poświęcono w nim organizacji tych prac, wymagającej czynnego współdziałania przedstawicieli krajów członkowskich MCNTI. Omówiono tryb planowania, opracowywania, uzgadniania i ustanawiania dokumentów normalizacyjnych MCNTI i RWPG. Przedstawiono etapy budowy Międzynarodowego Systemu Informacji Naukowo-Technicznej, którego funkcjonowanie wymaga uregulowania wielu spraw drogą normalizacji. Następnie referentka zwięźle omówiła ustanowione już dokumenty normalizacyjne (normy RWPG i przepisy normatywno-techniczne MCNTI) dotyczące opisu bibliograficznego, transliteracji oraz formatu wymiany danych bibliograficznych na taśmach magnetycznych.

3. Działalność normalizacyjną Biblioteki Narodowej przedstawiła mgr Barbara Karamać, kierownik Ośrodka Normalizacji Bibliograficznej BN. Omówiła ona za-

kres działalności Ośrodka oraz podejmowane w nim tematy prac normalizacyjnych. Przedstawiono normy ostatnio opracowane i dopiero przygotowywane.

4. Zagadnienia hasła korporatywnego zostały omówione przez 3 osoby. Mgr Zbigniew Daszkowski (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) przedstawił postanowienia dotyczące hasła korporatywnego zawarte w niemieckich przepisach katalogowania *Regeln für die Alphabetische Katalogisierung* (RAK) stosowanych w państwach niemieckojęzycznych. Mgr Agnieszka Paszkowska (Biblioteka PAN w Warszawie) omówiła także postanowienia odpowiedniej normy francuskiej, a M. Lenartowicz zreferowała rozwiązania przyjęte w najnowszym wydaniu *Anglo-American Cataloging Rules* (AACR) z 1978 r.

Zestawienie zawartych w tych trzech dokumentach postanowień dotyczących hasła korporatywnego obrazowało rozbieżności istniejące zarówno w kryteriach wyboru tego typu haseł, jak i jego formułowania. Pewną nadzieję na zniwelowanie tych różnic daje podjęcie przez IFLA prac nad ujednoczeniem formy i struktury hasła korporatywnego; pierwszy projekt odpowiedniego dokumentu został szczegółowiej scharakteryzowany.

5. Stosowanie hasła korporatywnego w *Przewodniku Bibliograficznym* omówiła mgr Helena Grabowska (Biblioteka Narodowa) przedstawiając rozwiązania w zakresie wyboru i formy tego typu hasła przyjęte w naszej bieżącej bibliografii narodowej. Referentka zwracała przy tym uwagę na trudności poszukiwania najważniejszych dla nas rozwiązań i apelowała o zgłaszanie uwag przez bibliotekarzy korzystających z opisów *Przewodnika Bibliograficznego*.

6. Zagadnienia tytułu ujednoczonego zostały omówione na podstawie odpowiedniego zalecenia międzynarodowego oraz AACR. Mgr Jadwiga Olczakowa (Biblioteka Główna UMCS) zreferowała opracowany w IFLA dokument *The arrangement of entries for complex material under headings for personal authors* wyjaśniając, czym jest tytuł ujednoczony i jakie jest jego zastosowanie. Mgr Barbara Litwiniukowa (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) omówiła rozdział AACR poświęcony tytułowi ujednoczonemu. Mgr Wojciech Tomaszewski (Biblioteka Narodowa) przedstawił zastosowanie tytułu ujednoczonego w opisach materiałów muzycznych; w katalogach muzykaliów tytuł ujednoczony odgrywa bardzo istotną rolę umożliwiając identyfikację dzieła muzycznego.

7. Problemy automatyzacji katalogów bibliotecznych omówiła mgr Zofia Moszczyńska koncentrując się na przedstawieniu formatów wymiany danych bibliograficznych. Referentka wyjaśniła pojęcia struktury i zawartości formatu oraz scharakteryzowała wybrane formaty, m.in. projektowany dla Biblioteki Narodowej.

8-11. Cztery posiedzenia seminarium zostały poświęcone w całości omówieniu projektu nowych polskich przepisów katalogowania książek. M. Lenartowicz przedstawiła najpierw ogólne założenia projektu a następnie omówiła szczegółowiej proponowane postanowienia odpowiednio je uzasadniając.

Przeciętnie w zajęciach seminarium brało udział 100 osób. Uczestnikami seminarium byli bibliotekarze z bibliotek różnych typów oraz pracownicy naukowcy ośrodków kształcenia bibliotekarzy. Najliczniejszą grupę stanowili pracownicy instytucji podlegających Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Techniki: z 2 instytucji resortowych i 15 uczelni (15 bibliotek oraz 10 instytucji i zakładów bibliotekoznawstwa) uczestniczyło 80 osób. 5 instytucji (3 biblioteki i 2 ośrodki kształcenia bibliotekarzy) podlegające Ministerstwu Kultury i Sztuki reprezentowały 24 osoby. Z 16 bibliotek Polskiej Akademii Nauk brało udział w zajęciach 45 osób. Pozostali uczestnicy rekrutowali się z 12 innych naukowych bibliotek specjalnych (np. z 3 bibliotek wojskowych uczestniczyło 16 osób, z 3 bibliotek medycznych — 5 osób, z Centralnej Biblioteki Rolniczej — 4 osoby, z Biblioteki Sejmowej — 2 osoby).

Ze względu na dużą liczbę uczestników i różny poziom ich przygotowania zawodowego seminarium nie stało się, niestety, forum dyskusyjnym, jak początkowo projektowano. Zajęcia seminarium miały wobec tego głównie charakter informacyjny. Wydaje się nam jednak, że seminarium spełniło swój cel, zapoznając uczestników z najnowszymi tendencjami międzynarodowymi w zakresie katalogowania książek i przygotowując ich do zmiany naszych dotychczasowych obyczajów katalogowych.

Z Ż A Ł O B N E J K A R T Y

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 1988 4
PL ISSN 0033-202X

JANINA JAWORSKA (1927-1979)

Dnia 9 września 1979 r. zmarła dr Janina Jaworska, starszy kustosz dyplomowany, kierownik Sekcji Dokumentacji w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Łódzkiego.

Jej niespodziewana, nagła śmierć, niezmiernie bolesna dla licznych Jej przyjaciół i współpracowników, jest wielką stratą dla polskiego bibliotekarstwa naukowego.

Janina Jaworska urodziła się dn. 17.04.1927 r. w Łodzi. W 1948 r. ukończyła IV Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Emilii Sczanieckiej uzyskując świadectwo dojrzałości. W tym też roku rozpoczęła studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego na kierunku księgoznawstwa. Jednocześnie od dn. 15.01.1949 podjęła pracę w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. L. Waryńskiego w Łodzi, początkowo jako bibliotekarka w VII Rejonowej Wypożyczalni Książek dla Dzieci i Młodzieży, a od kwietnia 1950 r. w bibliotece centralnej.

Po przedstawieniu pracy magisterskiej „Bibliografia osobowa. Próba systematyki”, napisanej pod kierunkiem prof. Jana Muszkowskiego i po zdaniu egzaminów uzyskała w 1952 r. tytuł magistra filozofii w zakresie filologii polskiej ze specjalizacją bibliotekoznawstwa.

Dnia 1.01.1955 zmieniła pracę przechodząc do Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Łodzi. Chcąc jednak pracować zgodnie ze swoimi zainteresowaniami z okresu studiów i poświęcić się pracy naukowej przeniosła się dn. 1.09.1957 do Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Od tego momentu zaczyna się okres dużych osiągnięć J. Jaworskiej zarówno na polu zawodowym, jak i naukowym. Należała Ona do współorganizatorów Oddziału Informacji Naukowej w młodej, bo liczącej wówczas 12 lat Bibliotece. Opracowała przedmiotowo cały księgozbiór informacyjny. Korzystając ze *Słownika tematów* J. Kossonogi, przygotowała na użytek swego Oddziału wewnętrzny słownik tematów, który na bieżąco uzupełniała. Zapoczątkowała kartoteki bibliograficzne (biograficzną; bibliografii załącznikowych; doktoratów i habilitacji na UŁ; przedmiotową i podmiotową BUŁ i in.), które z dużym powodzeniem prowadziła do końca swych dni.

W pierwszej fazie swej działalności w Bibliotece Uniwersyteckiej zajmowała się organizowaniem pracy w Sekcji Informacji Oddziału Informacji Naukowej. Tu

wykazała ogromne zdolności organizacyjne. Projektowała i opracowywała wielkie wystawy rocznicowe. Miała także duży talent pedagogiczny, co pozwoliło Jej wzorowo prowadzić zajęcia z przysposobienia bibliotecznego dla studentów pierwszych lat studiów oraz ćwiczenia bibliograficzne dla magistrantów. Uczestniczyła także aktywnie w prowadzeniu praktyk dla studentów bibliotekoznawstwa różnych uczelni. W 1969 r. objęła kierownictwo Sekcji Dokumentacji. Prowadziła kartoteki dokumentacyjne rejestrujące dorobek naukowy Uniwersytetu Łódzkiego.

Dnia 27.11.1969 na podstawie rozprawy „Łódzka produkcja wydawnicza 1863-1918” napisanej pod kierunkiem prof. Antoniego Knota uzyskała na Uniwersytecie Wrocławskim tytuł doktora nauk humanistycznych, a dn. 1.10.1970 otrzymała za nią nagrodę indywidualną III stopnia ministra oświaty i szkolnictwa wyższego, zyskując sobie jednocześnie wielkie uznanie w kręgu wybitnych bibliotekoznawców, historyków drukarstwa i historyków książki. Szkoda, że ta entuzjastycznie przyjęta przez recenzentów praca nie ukazała się drukiem.

Dnia 1.01.1970 J. Jaworska została kustoszem dyplomowanym a dn. 1.01.1978 starszym kustoszem dyplomowanym. Za osiągnięcia w pracy naukowej i zawodowej odznaczono Ją w 1976 r. Złotym Krzyżem Zasługi, a w 1977 r. Złotą Odznaką Uniwersytetu Łódzkiego.

Zainteresowania naukowe dr J. Jaworskiej były dwukierunkowe. Zajmowała się bibliografią zarówno teoretycznie, jak i praktycznie. Drugi kierunek Jej zainteresowań to historia książki, księgarstwa, drukarstwa, czasopiśmiennictwa. Przede wszystkim pasjonowały Ją sprawy łódzkiej działalności wydawniczej, w szczególności zaś lata 1863-1918. Zajmując się tym trudnym okresem w dziejach Polski sięgała także do spraw ówczesnej cenzury, co znalazło wyraz w Jej publikacjach.

Na całokształt twórczości J. Jaworskiej składa się: ponad 30 rozpraw i artykułów z zakresu historii bibliotek, księgarstwa, a głównie łódzkiego ruchu wydawniczego i cenzury; 37 haseł encyklopedycznych i biograficznych w *Encyklopedii wiedzy o książce* (Wrocław 1971) i *Słowniku pracowników książki polskiej* (Warszawa 1972); 7 bibliografii; 2 katalogi wystaw; 7 recenzji. Ponadto opracowała 3 biogramy w *Polskim Słowniku Biograficznym* (z czego 2 są jeszcze w druku). Była też współpracownikiem *Przeglądu Bibliotecznego**.

Na szczególną uwagę zasługuje *Bibliografia łódzkiej produkcji wydawniczej* (do 1918 r.) Łódź 1975, 335 s., za którą J. Jaworska uzyskała w 1976 r. nagrodę rektora UŁ. Bibliografia obejmuje druki samoistne wydane w Łodzi w latach 1863-1918. Zawiera ponad 1900 pozycji. Jest pierwszą tak obszerną i dokładną rejestracją łódzkiego dorobku wydawniczego, dostarczającą materiałów do badań nad przeszłością Łodzi.

W każdej dziedzinie działalności cechowała J. Jaworską dokładność, systematyczność, głębokie zrozumienie pracy, a jednocześnie szacunek dla pracy innych. Była wielkim przyjacielem młodych, początkujących bibliotekarzy.

Odszedł od nas nie tylko zasłużony dla łódzkiego i ogólnopolskiego bibliotekarstwa naukowego pracownik, ale przede wszystkim prawy, szlachetny Człowiek.

Barbara Włodarczyk

* Szersze omówienie twórczości i bibliografia prac J. Jaworskiej ukaza się na łamach *Roczników Bibliotecznyc*h.

KRONIKA KRAJOWA

Z PRAC PAŃSTWOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

Dnia 10.04.1980 pod przewodnictwem wiceprzewodniczącego PRB prof. dra hab. Witolda Stankiewicza odbyło się posiedzenie plenarne, na którym zostało przedstawione sprawozdanie z działalności PRB za rok ubiegły oraz plan pracy na rok 1980. Doc. dr hab. Jadwiga Kołodziejska wygłosiła referat: „Sieć bibliotek publicznych w nowym podziale administracyjnym”.

Dnia 25.06.1980 pod przewodnictwem wicemin. kultury i sztuki dra Józefa Fajkowskiego odbyło się zebranie Prezydium a następnie posiedzenie plenarne PRB. Na zebraniu Prezydium doc. dr Adam Wysocki z Centrum INTE podał informację o zasadach i trybie działania Międzyresortowej Komisji ds. Importu Wydawnictw. Na zebraniu plenarnym mgr Maria Mazurowa z Ministerstwa Oświaty i Wychowania przedstawiła *Raport o stanie bibliotek resortu oświaty*. Podana została również informacja o aktualnej sytuacji w ruchu wydawniczym.

Z PRAC ZESPOŁU DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZEGO BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ PRZY MNSzWiT

Dnia 28.04.1980 odbyło się posiedzenie Zespołu z następującym porządkiem dziennym: 1) Sprawa przygotowania planu wydawnictw dydaktycznych na lata 1981-1985; 2) Zmiany w programie studiów — dyskusja nad propozycjami przygotowanymi dla profilu matematycznego i humanistycznego. Posiedzenie Zespołu dn. 20.06.1980 poświęcone było zatwierdzeniu planu wydawnictw dydaktycznych na lata 1981-1985.

NARADA WYKŁADOWCÓW PRZEDMIOTU „PODSTAWY INFORMACJI NAUKOWEJ”

W dniach 9-13.04.1980 Centrum INTE oraz Biblioteka Główna Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu zorganizowały w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie roboczą naradę wykładowców przedmiotu „Podstawy informacji naukowej”. Referaty dotyczyły trzech zagadnień: 1) Program nauczania „Podstaw informacji naukowej” (analiza treści, ocena i perspektywy realizacji); 2) Środki dydaktyczne słowne i wzrokowe; 3) Środki techniczne.

Narada miała na celu przedstawienie problematyki kształcenia studentów jako użytkowników informacji naukowej. Udział w niej wzięli przedstawiciele bibliotek głównych szkół wyższych — uniwersytetów, politechnik, akademii ekonomicznych i akademii rolniczych.

POSIEDZENIE DYREKTORÓW BIBLIOTEK CENTRALNYCH

Dnia 6.05.1980 odbyło się pod przewodnictwem dr Hanny Uniejewskiej zebranie dyrektorów bibliotek centralnych z następującym porządkiem dziennym: 1) informacja Centrum INTE o powołaniu i zasadach działania Międzyresortowej Komisji ds. Importu Wydawnictw z krajów II obszaru płatniczego (referowała mgr Elżbieta Malinowska, 2) informacje przedstawicieli wybranych bibliotek centralnych na temat organizacji sieci bibliotek dziedzinowych. W dyskusji nad punktem pierwszym szczególnie nacisk położono na formy współpracy Komisji z bibliotekami centralnymi. Sprawozdanie z prac nad budową sieci bibliotek dziedzinowych złożyli: dr Hanna Uniejewska (Centralna Biblioteka Ekonomiczna), mgr Anna Romańska (I Centralna Biblioteka Nauk Społecznych), dr Elżbieta Łuszczewska (Centralna Biblioteka Morska), dr Regina Hanckó (Centralna Biblioteka Rolnicza).

XXX-LECIE DZIAŁALNOŚCI INFORMACYJNEJ W PRL

Kontynuowano spotkania z okazji XXX-lecia działalności informacyjnej. Dnia 22.05.1980 odbyła się sesja naukowa Instytutu Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej. Wygłoszono następujące referaty: 1) Kierunki rozwoju prac naukowo-badawczych w SINTO (prof. dr hab. Konrad Fiałkowski); 2) Tendencje rozwojowe systemów informacji naukowej (doc. dr Adam Wysocki); 3) Systemy informacyjne realizowane w Instytucie INTE (prof. dr hab. Jacek Bańkowski); 4) Badania podstawowe w zakresie informacji naukowej (prof. dr hab. Maria Dembowska); 5) Języki informacyjne dla SINTO (doc. dr hab. Mirosław Dąbrowski); 6) Informacja organizacyjna w systemie SINTO (prof. dr hab. inż. Juliusz Kulikowski); 7) Problemy automatyzacji działalności bibliotecznej (doc. dr Radosław Cybulski); 8) Systemy SDI w obsłudze badań naukowych (doc. dr inż. Czesław Daniłowicz); 9) Koncepcja teaurusu terminów prawnych i prawniczych (prof. dr Jerzy Wróblewski); System informacji chemicznej — osiągnięcia i perspektywy rozwoju (mgr inż. Marian Surdyk i mgr Krzysztof Nowak).

Dnia 12.06.1980 odbyła się we Wrocławiu konferencja na temat „Informacja w służbie nauki i techniki” zorganizowana przez Centrum INTE, Bibliotekę Główną i OINT Politechniki Wrocławskiej, Wojewódzki Ośrodek INTE, Komitet Naukowo-Techniczny ds. INTE i Bibliotek Naczelnej Organizacji Technicznej we Wrocławiu oraz Kolegium Dyrektorów Bibliotek Naukowych m. Wrocławia. Wygłoszono referaty: 1) Podstawowe problemy budowy systemu informacji naukowej, technicznej i organizacyjnej SINTO (inż. Mieczysław Derentowicz); 2) Działalność informacyjna we Wrocławiu na tle doświadczeń WOINTE (mgr inż. Tadeusz Górecki); 3) Koordynacyjna działalność Kolegium Dyrektorów Bibliotek Naukowych m. Wrocławia (dr Leszek Barg); 4) SDI w służbie nauki i techniki (doc. dr inż. Czesław Daniłowicz).

ZEBRANIE ZESPOŁU KOMISJI PRACOWNIKÓW INFORMACJI
NAUKOWEJ ZNP

Dnia 30.05.1980 odbyło się zebranie zespołu Komisji Pracowników Informacji Naukowej Sekcji Nauki ZNP, na którym dr Hanna Uniejewska i mgr Alfreda Łuczyska przedstawiły główne tezy referatów, opracowanych na naradę w sprawie katalogów centralnych (3-4.06.1980). Omawiano również aktualne zagadnienia socjalno-hytowe pracowników informacji.

NARADA W SPRAWIE KATALOGÓW CENTRALNYCH

W dniach 3-4.06.1980 Centrum INTE i Biblioteka Narodowa zorganizowały ogólnopolską naradę poświęconą zagadnieniom związanym z funkcjonowaniem i organizacją krajowych katalogów centralnych. Przedstawiono tezy referatów: 1) Główne problemy organizacji i funkcjonowania centralnych katalogów w systemach informacyjnych (doc. dr Radosław Cybulski); 2) Założenia rozwoju centralnych katalogów piśmiennictwa zagranicznego (mgr Danuta Rymśza-Zalewska); 3) Potrzeby bibliotek centralnych w zakresie centralnych katalogów (dr Hanna Uniejewska); 4) Centralne katalogi BN — katalogi regionalne (dr Józef Czerni); 5) Centralne katalogi wydawnictw zagranicznych w systemie informatycznym BN (mgr Czesław Wrzesień); 6) Problemy słownika haseł przedmiotowych (języków informacyjnych centralnych katalogów) (mgr Halina Zareba); 7) Języki informacyjne dla potrzeb katalogów centralnych w warunkach SINTO (dr Eugeniusz Ścibor). Dyskusja uczestników narady dotyczyła zarówno tez referatów jak i opracowanych wniosków.

SESJA EGZAMINACYJNA DLA KANDYDATÓW NA BIBLIOTEKARZY
DYPLOMOWANYCH

W dniach 12-14.06.1980 w Bibliotece Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. J. Kochanowskiego w Kielcach odbyła się sesja egzaminacyjna dla kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych. Do egzaminu przystąpiło 18 osób, wynik pozytywny uzyskało 16 osób. Tematy pracy pisemnej były następujące: 1) Rola wybitnych drukarzy w polskiej kulturze narodowej; 2) Idea powszechnej dostępności do zbiorów; 3) Płaszczyzny współpracy Biblioteki Narodowej z innymi bibliotekami naukowymi w kraju; 4) Organizacja zasobów piśmienniczych w kraju w perspektywie rozwoju centralnych bibliotek naukowych oraz Narodowego Zastobu Bibliotecznego; 5) Problematyka unifikacji w bibliografii, bibliotekarstwie i informacji naukowej; 6) Problemy organizacyjne i metodyczne katalogów centralnych w Polsce. Następną, jesienną sesję przewiduje się w październiku 1980.

MIĘDZYNARODOWE SEMINARIUM NT. „KSIĄŻKA I BIBLIOTEKA
W SPOŁECZEŃSTWIE”

W dniach 15-21.06.1980 Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej oraz Sekcja Teorii i Badań Bibliotekoznawczych IFLA zorganizowały w Radziejowicach międzynarodowe seminarium „Książka i biblioteka w społeczeństwie”. Przemówienia powitalne wygłosili: dyrektor BN prof. dr hab. Witold Stankiewicz i w imieniu podsekretarza stanu w MKiSz dra Józefa Fajkowskiego — dr Edward Paliński, oraz przewodniczący Sekcji Teorii i Badań Bibliotekoznawczych IFLA prof. dr Paul Kaegbein. Na seminarium przygotowane zostały następujące referaty: W. Stankiewicz (Polska) — Kierunki prac badawczych prowadzonych w Bibliotece Narodowej; R. Escarpit (Francja) — Metody badań czytelnictwa; L. Wiadimirow (ZSRR) — Biblioteki wobec światowej produkcji wydawniczej; R. Usherwood (W. Brytania) — Biblioteka i książka w stosunku do innych środków komunikacji społecznej; J. Ankudowicz (Polska) — Teoretyczne i metodologiczne problemy badań czytelnictwa; M. Kling (USA) — Zachowania czytelnicze dorosłych; J. Karwowski (Polska) — Wybrane problemy uwarunkowań odbioru; B. Luckham (W. Brytania) — Oczekiwania i doświadczenia czytelników; I. Kamaras (Węgry) — Struktura literackiego smaku użytkowników węgierskich bibliotek; A. R. Zieliński (Polska) — Problematyka kompetencji czytelniczych — perspektywa typologii publiczności czytającej; H. Steinberg (Berlin Zachodni) — Badania czytelnicze w

RFN i w innych krajach; R. Cybulski (Polska) — Badania rynku księgarskiego a badania czytelnicze; E. Słodkowska (Polska) — Problemy badań nad historią książki; J. Kostecki (Polska) — Model badań nad historią czytelnictwa; D. Escarpit (Francja) — Stan i perspektywy badań nad czytelnictwem dzieci i młodzieży; W. Stelmach (ZSRR) — Prestiż książki i czytelnictwa jako rezultat radzieckiej polityki kulturalnej; G. Straus (Polska) — Społeczno-zawodowe uwarunkowania kształtowania się publiczności literatury profesjonalnej; H. Göhler (NRD) — Metodologiczne problemy badania czytelników i użytkowników bibliotek w NRD; O. Harbo (Dania) — Korzystanie z biblioteki — aktualne wyniki duńskich badań oraz kilka uwag metodologicznych; F. Hogg (W. Brytania) — Miejsce naukowych badań bibliotekoznawczych w metodach nauczania; P. Kaegbein (RFN) — Model badań bibliotekoznawczych na przykładzie Uniwersytetu w Kolonii; B. Rugaas (Norwegia) — Wiedza o książce i bibliotece w programach szkół bibliotekarskich; J. Kołodziejska (Polska) — Biblioteka jako przedmiot badań naukowych.

W dyskusji niektórzy uczestnicy informowali o pracach naukowych prowadzonych obecnie w reprezentowanych przez nich instytucjach*.

SEMINARIUM POLSKO-RADZIECKIE

W dniach 17-19.06.1980 zorganizowane zostało w Centrum INTE polsko-radzieckie seminarium: „Metody planowania oraz próba oceny efektywności działalności informacyjnej”. Wygłoszono następujące referaty: 1) Z. D. Czekulajewa (ZSRR) — Efektywność wydawnictw informacyjnych; 2) K. Bełkowska (Polska) — Wybrane aspekty oceny efektywności działalności informacyjnej na świecie i w Polsce; B. P. Judin (ZSRR) — Planowanie i ocena efektywności działalności informacyjnej; J. Klauze (Polska) — Zasady planowania i sprawozdawczości informacyjnej w PRL. Ostatni dzień seminarium poświęcono na dyskusję i wymianę doświadczeń.

KRONIKA ZAGRANICZNA

GENERALNY PROGRAM INFORMACYJNY UNESCO

W dniach 29.10-2.11.1979 odbyła się w Paryżu druga sesja Międzyrządowej Rady ds. Generalnego Programu Informacyjnego, powołanej w 1976 r. podczas 19 sesji Konferencji Generalnej UNESCO. Spośród jej 20 członków wybranych na 20 sesji w 1978 r. obecni byli przedstawiciele 26 krajów. Polskę reprezentowali: Mieczysław Derentowicz, Zinajda Jancewicz i Adam Wysocki. Obecni byli przedstawiciele licznych organizacji międzynarodowych, w tym IFLA i FID, oraz niektórych agend ONZ.

Podczas dyskusji na temat planu prac Generalnego Programu Informacyjnego na 1981 r. liczni delegaci podkreślali rozszerzanie się zakresu działania UNESCO, coraz większe przeciążenie jego personelu, wzrost trudności w koncentrowaniu prac wokół nielicznych dobrze opłacanych projektów. Zwracano uwagę na konieczność koncentracji wysiłków na realizacji projektów o znaczeniu priorytetowym. Stwierdzono, że przeciążenie personelu można złagodzić przez przesunięcie możliwie wielu prac do organizacji współpracujących, szczególnie międzynarodowych organizacji pozarządowych, organizacji regionalnych i narodowych, grup ad hoc, prywatnego sektora informacyjnego oraz ekspertów indywidualnych.

* IKiCz przewiduje opublikowanie materiałów z seminarium.

W wyniku dyskusji Rada potwierdziła potrzebę uznania pierwszeństwa, jakie należy nadać sprawom infrastruktury informacyjnych i kształceniu personelu informacyjnego; stwierdzono też, iż działalność mająca na celu popieranie polityki i planów rozwoju informacji oraz rozpowszechnianie metod i norm pracy jest wstępnym warunkiem powodzenia realizacji programu informacyjnego. Niektórzy mówcy sądzili, że współpraca z innymi sektorami UNESCO i agencjami ONZ powinna stawać się coraz ważniejszą częścią programu.

Podczas debaty na temat infrastruktury informacyjnej przedstawiciel IFLA zaproponował, aby popierać rozszerzanie zakresu centralnych katalogów poza nauki ścisłe i technikę.

IFLA Journal 1980 Vol. 6 nr 1 s. 55-56

IZBA KLIRINGOWA (CLEARINGHOUSE) MATERIAŁÓW SZKOLENIOWYCH DLA PRACOWNIKÓW BIBLIOTEK, PLACÓWEK INFORMACYJNYCH I ARCHIWÓW

Komitet FID ds. Oświaty i Kształcenia (FID/ET) powołał międzynarodową placówkę, której zadaniem jest gromadzenie i przechowywanie materiałów służących szkoleniu bibliotekarzy, pracowników informacji i archiwistów, informowanie o tych materiałach oraz rozpowszechnianie ich kopii zgłaszającym zapotrzebowanie organizacjom i użytkownikom indywidualnym. Gromadzone będą następujące rodzaje materiałów: programy, spisy literatury, konspekty kursów bibliograficznych, projekty kursów przygotowane przez wykładowców, pytania egzaminacyjne, streszczenia wykładów, pomoce audiowizualne itp. Izba kliringowa zabiega obecnie o odpowiednie dokumenty, które będą stanowiły jej zbiory. Informacja o zebranych materiałach ukazuje się w formie dodatku kwartalnego do *FID News Bulletin* pt. *Newsletter on Education and Training Programmes for Specialized Information Personnel*. Poza tym materiały będą wysyłane w odpowiedzi na zapotrzebowanie indywidualnych użytkowników.

Prace omawianej placówki stanowią jeden z bieżących programów FID/ET realizowanych we współpracy z innymi organizacjami międzynarodowymi i narodowymi w dziedzinie informacji. Kieruje nimi komisja doradcza utworzona z członków Komitetu FID/ET, w skład którego wchodzi przedstawiciele ponad 30 państw. Projekt izby kliringowej został opracowany pod kierunkiem prof. Paula Wassermana, przewodniczącego Komitetu FID/ET. Zlokalizowana jest w Bibliotece i Ośrodku Informacji Uniwersytetu Maryland (adres: College of Library and Information Services, Undergraduate Library Building, University of Maryland, College Park, Maryland 20742, USA).

FID News Bulletin 1980 Vol. 30 nr 3 s. 27

BIBLIOTEKI DLA NIEWIDOMYCH

Grupa Okrągłego Stołu Bibliotek dla Niewidomych IFLA podczas spotkania w Kopenhadze dn. 31.08.1979 zajęła się problemem materiałów dla niewidomych czytelników. Przypomniano art. 27 § 2 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, który głosi, iż każdy człowiek ma prawo do uczestnictwa w kulturalnym życiu społeczeństwa, cieszenia się dziełami sztuki i udziału w korzyściach, jakie przynoszą postępy nauki. Dostęp do tego jest jednak utrudniony dla milionów osób niesprawnych fizycznie, w tym także dla niewidomych. Uzależnieni są oni od upowszechniania materiałów pisanych brajlem lub nagrywanych na taśmach. Ilość tych materiałów jest zbyt mała, aby mogły one służyć celom oświatowym, informacyjnym i kulturalnym. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest prawo autorskie ograniczające produkcję i rozpowszechnianie materiałów.

W celu poprawienia sytuacji przyjęto następujące rezolucje:

1. Przepisy prawa autorskiego oraz czynności, które opóźniają, utrudniają lub ograniczają produkcję i rozpowszechnianie materiałów umożliwiających niewidomym czytanie, powinny zostać zmienione. Autorom nie powinno przysługiwać prawo odmowy wydawania ich dzieł w piśmie brajlo wskim lub na taśmach dźwiękowych.

2. Należy zachęcić wszystkie państwa do podjęcia kroków zmierzających do usunięcia lub zmniejszenia przeszkód w uzyskiwaniu praw autorskich do ogłaszania dzieł w formie dostępnej dla niewidomych.

3. Firmy, które produkują tego typu materiały, powinny móc korzystać z tych źródeł w skali międzynarodowej, aby zmniejszyć dublowanie czynności przy opracowywaniu i rozpowszechnianiu dzieł. Należy usunąć wszelkie bariery w wypożyczaniu międzynarodowym, wymianie i niehandlowym rozpowszechnianiu materiałów dla osób niepełnosprawnych.

IFLA Journal 1980 Vol. 6 nr 1 s. 42-43

VI ŚWIATOWY KONGRES IAALD

Kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotekarzy i Dokumentalistów Rolniczych (International Association of Agricultural Librarians and Documentalists — IAALD) odbył się w Manili w marcu 1980 r. Jego tematem przewodnim była „Informacja rolnicza dla przyspieszenia rozwoju”. Specjaliści z krajów rozwiniętych i rozwijających się z godną uwagi zgodnością ocenili technologię informacji i potrzeby różnych grup użytkowników. Wezwano do większego przywiązania wagi do potrzeb pracowników pomocniczych rolnictwa i administratorów a także indywidualnych farmerów.

Dr Herbert Buntrock z Komisji Państw Europejskich stwierdził w podsumowaniu obrad Kongresu, że na całym świecie wzrasta znaczenie produkcji rolniczej, informacja w tej dziedzinie powinna więc wyjść naprzeciw tym problemom; w związku z tym specjaliści ds. informacji rolniczej będą pełnili ważną rolę w przyspieszeniu rozwoju gospodarczego świata.

Przewodniczącym Stowarzyszenia został wybrany Ernest Mann.

FID News Bulletin 1980 Vol. 30 nr 3 s. 26-

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

Beiträge zur Inkunabelkunde. Dritte Folge. 7. Herausgegeben von Hans Lülfiing, Ursula Altmann, Heinrich Roloff. Berlin: Akademie Verlag 1979.

Inventario dei Manoscritti della Biblioteca Comunale di Siena a cura di Gino Garosi. II (mss. 151-346). Firenze: Giunta Regionale Toscana-La Nuova Italia 1980.

Andrzej Klossowski: *Historia książki polskiej za granicą. Problemy badawcze*. Warszawa: Biblioteka Narodowa 1980.

Anna Lewicka-Kamińska: *O trzech introligatorach krakowskich z przelomu XV i XVI wieku*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska 1980.

Zdzisław Szkutnik: *Badania czytelnicze w bibliotece szkolnej. Metody i techniki*. Poznań: Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych 1979.

Wydawnictwa ciągłe

Citatel 1980 R. 29 čís. 3-5

ECSSID Bulletin 1980 Vol. nr 1

Informácie Technického Ústředí Knihoven 1979 čís. 4

Knížnice a vedecké informácie 1980 R. 12 čís. 2

Mitteilungen aus dem Wissenschaftlichen Bibliothekswesen der Deutschen Demokratischen Republik 1979 Jg. 17 H. 11/12; 1980 Jg. 18 H. 1/2

AUTORZY

- Wiesława DZIECHCIOWSKA, mgr — Woj. i Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie
Jerzy HŁAWICZKA, mgr — Biblioteka PAN w Warszawie
Bolesław HOWORKA, mgr — Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu
Maria KOCÓJOWA, mgr — Zakł. Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ
Hanna KŁODNICKA, mgr — Centralny Ośrodek Informacji Normalizacyjnej i Metrologicznej w Warszawie
Jadwiga KOŁODZIEJSKA, doc. dr hab. — Biblioteka Narodowa
Marla LENARTOWICZ, mgr — Biblioteka PAN w Warszawie
Elżbieta MALINOWSKA, mgr — Centrum INTE
Adam NOWAK, mgr — Instytut Historii UMCS w Lublinie
Józef PARUCH, dr — Biblioteka Jagiellońska
Wanda PINDŁOWA, mgr — Zakł. Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ
Maria PROKOPOWICZ, mgr — Sekcja Bibliotek Muzycznych SEP
Barbara WŁODARCZYK, mgr — Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi
Kronikę krajową oprac. — Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Hanna ZASADOWA, mgr
Kronikę zagraniczną oprac. — Biblioteka Narodowa
Mirosława KOCIEŃKA, mgr
Tłumaczenia angielskie: — Instytut INTE
Mirosław KOŁAKOWSKI, mgr

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja Przeglądu Bibliotecznego uprzejmie prosi Autorów o przestrzeganie następujących zasad przy nadsyłaniu materiałów:

Artykuł nie powinien przekraczać 15 stron maszynopisu formatu A4 wraz z przypisami i ewentualnymi tablicami. Tekst maszynopisu winien być pisany z podwójnym odstępem między wierszami (ok. 30 wierszy na stronie, margines ok. 5 cm).

Maszynopis artykułu należy dostarczać w 3 egz. Inne materiały jak recenzje, sprawozdania itp. — w 2 egz. Materiały ilustracyjne (np. tablice, wykresy) powinny być umieszczone na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście.

Przypisy należy umieszczać na końcu tekstu na osobnych stronach. Opis w przypisie winien składać się z: imienia i nazwiska autora, tytułu publikacji, miejsca wydania, nazwy wydawnictwa i roku wydania oraz stron na których znajduje się cytowany fragment. W przypadku powoływania się na artykuł opis powinien zawierać: imię i nazwisko autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma, rok, tom, strony (od - do), lub stronę cytowanego fragmentu.

Każdy artykuł winien być zaopatrzony w streszczenie autorskie na ok. 1/4 strony maszynopisu.

Autorzy proszeni są o podawanie (prócz imienia i nazwiska) również tytułu naukowego, nazwy i adresu instytucji, w której pracują, adresu prywatnego, numeru telefonu.

Redakcja zamawia materiały na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konspektu.

Materiałów nie zamówionych Redakcja nie zwraca.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów oraz wprowadzania zmian.

ERRATA DO ISBD(S)
PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 1979 R. 47 z. 1 s. 18—77

str.	§	wiersz	jest	powinno być
19	przyyp.****	1 d.	af all	of all
28	0.3	9 d.	0.3.1 Zarys ISBD(G)	[opuszczono:] 0.3 Porównawczy zarys kolejności stref i elementów oraz ustalonej dla nich interpunkcji w ISBD(G) i ISBD(S) 0.3.1 Zarys [.....]
32	przyyp. ⁴	2 d.	poprzedza sekcja	poprzedza spacja
32	przyyp. ⁴	1 d.	zob. przykład s. 60	zob. przykład s. 62
33	przyyp. ⁵		odstę	odstęp
40	przyyp. ⁷		zob. s. 71	zob. s. 73
42	1.3.4	1	w przypadku selekcji	w przypadku sekcji
52		1 g.	Numer [....] —	Numer ostatniego zeszytu (data ostatniego zeszytu)
54		1 g.	A Strefę wydania	A. Strefę wydawnictwa
54	4.1.1.	4 d.	strefy wydania	strefy wydawnictwa
56	4.2.1.	15 d.	strefy wydania	strefy wydawnictwa
58	4.3.	11 g.	strefy wydania	strefy wydawnictwa
58	4.4.1	17 g.	strefy wydania	strefy wydawnictwa
59	4.5.1	5 g.	strefy wydania	strefy wydawnictwa
59	4.7.1	18 g.	strefy wydania	strefy wydawnictwa
59	4.7.3	16 d.		[opuszczono przykład:] Np. . — [Paris] : F. Nathan, 1975— (Asnières : impr. Kopp et Lahure, 1976—) lub .— [Paris] : F. Nathan, 1975— (druk. 1976—)
71	7.3.10	7 g.	Publikowany w: Revue de l'histoire des re-	Zawiera: Bulletin de la Societé Ernest-Renan
71	7.5	23 d.	strefy wydania	strefy wydawnictwa

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY
Warunki prenumeraty

Cena prenumeraty rocznej   zł 120.—
Cena prenumeraty półrocznej zł 60.—

Sprzedaż numerów bieżących i archiwalnych:
— w Księgarni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN; płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym.

Adres: OR PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa, konto PKO 1065-420
VI O. NBP Warszawa

Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo. Wrocław 1981.
Nakład: 6.100 egz. Objętość: ark. wyd. 12,80, ark. druk. 5,5 + 3,75
wkładka, ark. A1 11,6. Papier druk. sat. kl. IV, 70 g, 70 X 100. Odda-
no do składania 15.II.1980. Podpisano do druku 26.VIII.1980. Druk
ukończono w styczniu 1981. Wrocławskie Zakłady Graficzne, Wroc-
ław, ul. Olawska 11. Zam. 1331/80 B-25. Cena zł 30,—